

lipsa p. 37-52

ANUL XIII—XIV

ANALELE DOBROGEI

Revista Soc. Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

SUMARUL:

Călinescu R. I.: Stațiunea zoologică marină „Regele Ferdinand I” dela Agigea jud. Constanța. 32-

Coatu G.: Manjina. 76-77

Dumitrescu Frasin: Cu bobii. 78

Ferri Silvio: Pentru un Traianeum la București. 29-20

Georgescu I.: Din trecutul românesc al Dobrogei.

Lălniceanu G.: În așteptare; Rondel; Lepătarul; În zădar. 63, 64, 65, 66

Pricopie M. I.: Viața, Tribunalul; Mulțumirea supremă; Dăruirea criticului; Drumul spre glorie; La vânătoare; Dreptate. 77, 78, 79, 81, 84, 85, 91,

Predescu Lucian: a) Viața și opera lui P. Cerna. 87-131

b) Anexe: Poezii și cugetări necunoscute, de P. Cerna. 133-150

Petrescu Valerian: Urme turcești în Cadrlater. 13-16

Sălceanu Gr.: Liniste; Pe-un trandafir doi stropi de rouă. 83, 96

Stoicescu D.: Brândușa; Miorița și celelalte oi; Eterna ceartă. 67, 70, 73

Voitești I. P.: a) Mangalia, Situația sa geologică și originea izvoarelor sale sulfuroase. 1-23

b) Considerațiuni geologice asupra evoluției quaternare a Basarabiei meridionale.

Vulpe R.: Despre propunerea d-lui Ferri cu privire la reliefele dela Adam-Clisi. 29-31

RECENSII: Stoicescu D.: Poezii de Gr. Sălceanu. 151-158

Iliescu Dan: La Commission Européenne du Danube: Le limon du lac Tekirghiol, de A. Burada; Le pH de l'eau de la Mer Noire, par comparaisan au pH du lac sale de Tekir-Ghiol, de N. Cosmovici; Note sur les Mysisés que l'on trouve dans les lacs d'eau douce, dans les eaux du Danube, ainsi que dans les lacs saumâtres et salés du bassin de la Mer Noire, en Roumanie, de C. Chirica; La grotte de Caracicola, de C. N. Ionescu; Données analytiques sur la composition de l'eau de certains limans littoraux de Roumanie, de Hélène Desco; Sarcofagul roman cu simbolurile justiției penale, de Carol Blum. 158-178

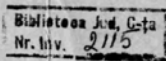
Redacția: Popescu-Spincui: Sarcofagul cu simboluri din Constanța.

CERNAUTI 1933

Institutul de Artă grafică și Editură „Glasul Bucovinei”

Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, profesor universitar,
Cernăuți.

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile
emise de autorii articolelor publicate.

MANGALIA

SITUAȚIA SA GEOLOGICA ȘI ORIGINEA IZVOARELOR SALE SULFUROASE

1. INTRODUCERE

Prin situația sa privilegiată pe țărmul Mării Negre, la aproximativ 45 Km. spre sud de Constanța, în o regiune unde se mai văd încă și azi ruinele vechii cetăți „Callatis“, Mangalia prezintă o serie de avantaje pe care nu le poate avea nici una din stațiunile similare.

O plajă minunată și arsă de soare în tot timpul zilei o încinge pe sub talusul dinspre mare al țărmului ca un brâu argintiu, lat de peste 200 m. și lung de peste 500 m., bine îngrijită și bine întreținută pe tot timpul sezonului;

O apă potabilă bună și din belșug sevită de numeroase puțuri construite în admirabile condițiuni igienice;

O serie de bogate izvoare sulfuroase pe marginea nordică a Lacului Mangalia, care au prilejit instalarea unei mici dar curate și bine întreținute stațiuni de băi calde;

Case confortabile, ieftine, curate și curat întreținute, atât în oraș cât și în cartierul nou al vilelor din partea nordică;

O piață foarte variată și mai ales bogată în fructe de o ieftinătate uimitoare;

Restaurante, cofetării și cafenele curate și pentru toate pungile; iată ce face ca Mangalia să fie una din stațiunile cele mai privilegiate de pe litoralul Mării Negre.

Deși deservită zilnic de un serviciu de autocare bine organizat, care asigură o legătură permanentă cu toate trenurile la Constanța, dacă Mangalia ar fi legată cu restul porturilor noastre maritime, cel puțin în timpul sezonului, și printr'un serviciu de vapoare, care ar scuti pe călători de praful cunoscut al drumurilor dobrogene, Mangalia, prin situația sa centrală între Balci și Constanța, ar deveni și cel mai important centru de excursiuni de pe litoralul Mării Negre.

2. SITUAȚIA GEOLOGICĂ GENERALĂ

Situația geologică a Mangaliei este determinată de însăși situația sa geografică, la marginea dinspre depresiunea Mării Negre a Dobrogei meridionale și, pentru a o înțelege mai ușor, cred necesar a da mai întâi o privire generală a structurii Dobrogei.

Trecutul geologic al Dobrogei¹⁾

Geologicește vorbind, Dobrogea constituie o unitate aparte, mult mai veche decât Carpații, alcătuită la rândul ei din două provincii geologicește bine distincte și anume:

Dobrogea nordică, dela gurile Dunărei spre sud până la o linie NW-SE ce ar uni Pecineaga, pe Dunăre, cu Camena-Ceamurlia de jos, înspre mare, și Dobrogea sudică, de la această linie spre Sud. Linia aceasta care le separă corespunde uneia din cele mai puternice dislocații fracturate din România, căci ea se prelungește și în subsementul Carpaților, iar dealungul ei au apărut și puternicile erupțiuni porfirice din Dobrogea și masele mari de andezite din spatele Carpaților orientali, din Transilvania și Maramureș. Dobrogea nordică reprezintă însă un rest, un „horst“, cum îl denumesc geologii, dintr'un puternic lanț de munți de direcție NW-SE, care împreună și în directă prelungire cu Sudeții, s'a ridicat în timpul cutărilor herciniene din Carboniferul mediu, ca urmare a înclășării stratelor paleozoice ale unui sinclinal marin, cuprins și strivit între marginea uscatului Platformei podolico-ruse ce-l mărginește spre NE și între marginea unui alt uscat ce-l limita spre SW, Platforma prebalcanică. Ulterior acești munți au suferit modificări importante și în special în timpul ridicării și încrețirii cristalinelor Carpaților, în Mezozoicul mijlociu, când acest prim început al arcului carpatin, împins peste sfărâmurile lanțului hercinian, îl scufundă pe toată porțiunea dintre Sudeți și Dobrogea nordică. În regiunea dobrogeană însăși răsunetul acestor mișcări carpatice se face simțit nu numai prin strivirea cutelor vechi de Paleozoic cu sămburi de granit intrusiv, dar și prin veniri de magme diabazice și porfirice, care, prin contactul lor fierbinte cu calcarele triasice, depuse între timp peste zonele herciniene, ajunse sub nivelul mărilor de atunci, le-au cristalinizat, transformându-le în frumoase marmore roșietice, ca cele din regiunea Tulcei.

¹⁾ Pentru cunoașterea mai amănunțită a acestei părți a României Mari, a se vedea vol. jubilar: „Dobrogea“, cincizeci de ani de viață românească, publicat cu prilejul împlinirii semicentenarului reanexării Dobrogei. București 1928, și în special articolele prof. Brătescu.

Dobrogea sudică, pe marginea căreia este situată Mangalia, are o evoluție cu totul deosebită de aceea a horstului Dobrogei nordice. Ea face parte integrantă din vechiul uscat prebalcanic și, deci, fundamentul său este constituit din șisturi cristaline cutate, mai vechi de cât cele din Dobrogea de Nord și de cât cele din Carpați și provinete din roce sedimentare și tufuri vulcanice, metamorfozate și puternic cutate încă din Paleozoicul inferior, în timpul cutărilor Caledoniene de pe la mijlocul Silurianului, și poate și mai vechi, și care, devenite uscat și nivelate complet încă din timpul Paleozoicului superior, au constituit de pe atunci un întins uscat continental — uscatul Platformei prebalcanice — ce se întindea în întreaga regiune cuprinsă azi între Balcani și Carpații Meridionali.

Acest fundament străvechiu de șisturi cristaline verzi, numite astfel din cauza colorii verzui a șisturilor cristaline tufacee care predomină, apare la zi și azi în regiunea de la Sud de fractura Pecineaga-Camena, până ceva mai spre Nord de Hârșova-Mamaia-Midia, scufundându-se treptat de aci în spre SW sub formațiunile mai nouă mezozoico-tertiare ale Dobrogei sudice.

Cum vedem, în aceste șisturi avem mărturia celui mai vechiu ocean geologic dela noi, ale cărui ape în Paleozoicul inferior și, desigur, și de mai înainte, se întindeau în direcția NW-SE peste întreaga regiune din Europa centrală. În Silurianul mijlociu, partea cea mai mare a fundului acestui imens ocean este încrețită puternic; zonele încrețite și apoi nivelate complet prin eroziune ulterioară, corespund azi, pe de-o parte, cu marea platformă podolico-rusă, care din câmpia Rusiei se întinde spre West cel puțin până la marginea actuală a Carpaților Orientali; pe de alta, cu platforma prebalcanică, care ocupă azi regiunea dintre Balcani și Carpații Meridionali.

Între aceste două carapace vechi întărite prin cutare, se găsea în Paleozoicul mijlociu și superior o scufundătură, în care s'au adunat resturile marine ale marelui ocean paleozoic, formând un larg geosinclinal, întins din Dobrogea nordică până în Sudeți, ale cărui sedimente au fost și ele încrețite, cum am văzut, în timpul cutărilor herciniene din Carboniferul mediu. Dar, pe când lanțul munților Dobrogei nordice și Sudeților au mai suferit încrețiri și mai târziu și în special în timpul și din cauza cutărilor Carpatice din Cretacicul mediu și din Terțiar, nici marea platformă rusă și nici platforma prebalcanică de care ține Dobrogea meridională n'au fost influențate de aceste încrețiri. Mișcările pe care le-a suferit mai târziu platforma prebal-

canică și deci platforma Dobrogei meridionale au fost numai pe verticală, de ridicare ori de lăsare, cu unele basculări pe zonele unde aceste mișcări nu erau egale.

Asifel, după nivelarea ei în lunga perioadă continentală ce a urmat pe acest bloc continental după cutările caledoniene, pe când marginea ei nordică constituia un țărm stâncos al mării triasice ce acoperea Dobrogea nordică, marginea sa meridională începe a se scufunda treptat, așa că apele mării jurasice, care veneau dinspre miază-zi, o acopere treptat până ceva mai la Nord de o zonă ce s'ar găsi azi pe linia Hârșova-Capul Midia. De la început țin însă să amintesc că Marea Neagră actuală nu exista și deci nu se poate face nici-o legătură între nașterea ei și vechile mări mezozoice de care vorbim acum.

Apele acestei mări mezozoice, cu mici întreruperi în timpul cutărilor carpatice, se mențin peste platforma Dobrogei sudice, când mai adânci, în Cretacicul inferior, când cu caracter de „shelf” și de ape epicontinentale, în Cretacicul superior, până în Cretacicul cel mai superior. În apele acestei mări s'au depus calcarele ce acoper azi vechiul uscat caledonian, vizibile pe linia Constanța-Hârșova și pe litoralul Dunărei de la Hârșova în sus, ca și în Dobrogea nouă și de aci până în Balcani.

Începând cu primele timpuri ale Terțiarului, această platformă se ridică și devine din nou uscat. De data aceasta însă ridicările se fac neegal, cu mișcări de basculă, care permit apelor mărilor terțiare să pătrundă numai peste regiunile joase ale Dobrogei meridionale, care se găseau astfel sub nivelul lor. Așa de exemplu, în timpul Terțiarului inferior, numai apele mării eocenice, care veneau dinspre Sud-Est, pătrund peste Dobrogea ca un braț venind din spre Varna, până spre actuala vale Carasu de pe linia ferată Cernavoda-Constanța. După retragerea lor prin ridicarea completă a platformei, calcarele numulifice albe (Adam Clisi, Cuzgun), pe unele locuri grezoase (Varna, valea Carasu), au fost distruse de eroziunea continentală, rămânând păstrate până azi numai ca niște petece. Mai târziu apele mării miocenice nu ating și platforma dobrogeană decât tot în zona vechiului golf eocen și venind tot dinspre Varna. Numai în timpul miocenului superior, în Sarmațian, întreaga Dobrogea meridională, de la linia Constanța-Cernavoda spre Sud, ajunge complet sub apele mării sarmatice. În timpul acesta, peste calcarele mezozoice ale Dobrogei meridionale, s'au sedimentat la început *marne vinete* și *alburii* nisipoase ca cele dela baza stâncoasă a malului mării la Balcic, apoi

peste ele *calcare oolitice* și *conchilifere albe*, cum apar pe toată Coasta de Argint, dela capul Caliacra până dincolo de Ecrene și, în fine, *calcare conchilifere grosiere* și *oolitice cenușii-gălbui* și chiar *roșcate* prin alterare, pe care le găsim formând partea superioară a calcarelor sarmatice pe tot întinsul Dobrogei, dela linia ferată Constanța-Cernavoda spre Sud, acoperite în foarte multe părți de *lutul nisipos argilos gălbui*, adus și depus aci, sub formă de praf, peste uscatul continental existent, de vânturile ce au suflat în Quaternarul nou de prin stepele Rusiei meridionale și stepa Câmpiei române.

Calcarele și marnele sarmatice, în grosime de peste 300 m., sunt deci rocele care constituie subsolul imediat al Dobrogei meridionale, prin urmare și al Mangaliei.

De la finele Sarmatianului Dobrogea n'a mai fost acoperită de apele mărilor și, deci, nici de apele mărilor pliocenice, care ocupau în acest timp Câmpia Munteniei și Olteniei până la marginea Carpaților, sudul Moldovei și Basarabiei și de aci, arcuindu-se peste partea ocupată azi de apele cele mai adânci ale Mării Negre (Marea Neagră veche), ape care nu erau prea adânci și care, cum vedem, înconjurau de trei părți Dobrogea, o Dobrogee însă mult mai lată spre Est, cu cel puțin încă odată lățimea ei actuală. În timpul acestei lungi perioade continentale pliocenice, Dobrogea a fost din nou complet nivelată de apele curgătoare, iar calcarele ei sarmatice, expuse unei clime umede și calde, de tipul climei actuale mediteraneene, au suferit o destul de puternică acțiune de dizolvare. Ca produs rezidual al acestei dizolvări și spălări s'a născut acel lut calcaros roșcat — *terra rossa*, cum îl numesc geologii, după o numire italiană, — bogat în argile feruginoase, care acopere pe deasupra calcarele sarmatiene și care, prin infiltrare în stratele calcaroase superioare, le-a colorat și pe acestea pe o grosime destul de mare. Schimbări geologice mai importante nu mai apar în Dobrogea decât cu începuturile Quaternarului.

Chiar dela început regiunile muntoase carpatice se ridică în bloc cu peste 1000 m., îngrămădind și încrețind la marginea lor depozitele vecine ale mării pliocenice. Mișcări de ridicare într-o măsură mai mică execută și Câmpia Română și Dobrogea. Toate aceste mișcări sunt în legătură directă și ca o consecință a echilibrării puternicilor mișcări de scufundare de peste 1000 m., ce se petrec în regiunea de adâncime mare actuală a Mării Negre, care ajunge astfel la peste 2000 m. profunzime, atrăgând aci toate apele fostei mări plio-

velată în Pliocen și adâncite proporțional cu înălțarea ei, ale căror paturi inferioare sunt ajunse azi sub apele mării, cum se vede clar la valea lacului Mangaliei. Atât ridicarea zonelor carpatice cât și scufundarea din regiunea Mării Negre, aceasta însoțită acum și de o scufundare neegală a câmpiei de la cotul Carpaților, care face ca cursurile râurilor să se întoarcă spre Est (Ialomița) și chiar spre Nord (Buzăul) se continuă și în zilele noastre, însă cu mult mai reduse ca amplitudine. Din cauza acestor adâncituri neegale dar continue ale celor două depresiuni: depresiunea Mării Negre la Est, cea mai adâncă, și depresiunea Câmpiei Române la Vest și Nord, mai puțin adâncă, flancurile Dobrogei, vecine lor, suferă îndoiri respective atât spre NW cât și spre Est, porțiunile îndoite separându-se prin flexuri de restul uscatului dobrogean. Zona flexurată spre Câmpia Română se și rupe de rest și se scufundă, așa că azi Dobrogea în partea aceasta prezintă un mal fracturat abrupt, vizibil dealungul cursului inferior al Dunărei dela Hârșova-Cernavoda în sus. De notat aci este faptul că actualul mal al Dunărei nu mai corespunde azi cu această fractură, de oarece Dunărea de atunci și până azi a ros mereu în malul său drept, încât vechea fractură din zona flexurată de care vorbim trebuie să se găsească acum în porțiunea din Câmpia acoperită de aluviunile malului stâng al Dunărei.

Zona flexurată dinspre depresiunea Mării Negre nu s'a rupt însă pe toată întinderea ei, așa că pe distanța Constanța — Mangalia — Caliacra ea se mai poate vedea încă destul de bine și azi, redusă însă la o lărgime numai de 3—5 Km. Această reducere a ei, și în special a Dobrogei în lățime, se datorește faptului că în tot timpul Quaternarului nou — și fenomenul se continuă și azi —, treptat cu adâncirea părților flexurate și rupte, apele marine au înaintat peste zona flexurată, de exemplu în dreptul Constanței cu cel puțin 150 Km. lățime, ajungând în zilele noastre la limita țărmului pe care-l prezintă azi marea.

Așa se explică faptul că pe fundul litoral actual al Mării Negre se găsesc încă însemnate prin scobituri văile tuturor apelor ce se scurgeau în Quaternarul nou de pe uscat în mare, ca: valea Dunărei vechi, ce scurgea apele lacurilor din Câmpie prin dreptul guri Sf. Gheorghe, de unde se întorcea spre Sud până în dreptul Constanței și apoi spre Est, cotul acesta fiind însemnat azi pe fund cam la 100 Km. de țărm; apoi valea Casâmcea, care din dreptul Mamaei apucă spre SE, unindu-se cu valea ce venea din regiunea lacului

Mangalia împreună cu valea Mangaliei, tot la 100 Km. de țarm, etc. Tot așa se găsesc însemnate și apele ce veneau în mare dinspre plătoul Basarabiei. Insula Șerpilor nu-i decât o mărturie de eroziune continentală a acestui vechi uscat acaparat ulterior de apele marine.

Corespunzător acestor scufundări, care s'au făcut de altfel în sacade succesive, repetate de 4—5 ori în tot Quaternarul și întrerupte de perioade de liniște și chiar de slabe mișcări de ridicare, au luat naștere terasele râurilor, marcate atât de evident la toate văile, dar mai ales la cele carpatice.

Înălțarea regiunilor carpatice, ca o consecință a ridicării întregului bloc continental al Europei și Asiei, a cauzat mari schimbări și în regimul climateric, iar ca o consecință directă a acestora este puternica glaciațiune care pune stăpânire la începutul Quaternarului pe tot Nordul Europei și pe înălțimile muntoase, natural mai puternică în Alpi decât în Carpați; glaciațiune care stăpânește, cu mici variațiuni, în tot Quaternarul vechiu. După topirea ghetarilor, treptat cu restabilirea climei actuale, numeroasele râuri ce și stabilesc cursul în timpul acesta în regiunile muntoase, alimentate din belșug nu numai de apele provenite din topirea ghetarilor, dar și de enormul măcinș al rocilor din munți, au împotmolit repede lacurile din Câmpia Română și din Sudul Basarabiei, transformându-le în uscat; iar mărul argilos nisipos mai fin, depus de ele mai ales în regiunile inundabile din zonele de steapă, luat de vânturi în gigantice vârtejuri, a fost împrăștiat pe întreg întinsul uscatului. În acest timp s'a depus și peste uscatul Dobrogei acel lut năsipos-argilos galben — *loessul*, cum se numește în Geologie după o denumire germană — în grosime de la câțiva metri până la câteva zeci de metri (20 m.), care acopere calcarul sarmatic, ca și pe celelalte roce vizibile ale Dobrogei, el fiind mai gros pe vechile văi și în scobiturile preexistente mai adăpostite, dar foarte subțire sau deloc pe ridicăturile expuse prea mult bătaii vânturilor. O probă evidentă că acest loess s'a depus nu numai pe părțile actuale ale uscatului dobrogean, ci și pe largă porțiune flexurată în partea de Est, care pe atunci nu era încă acoperită de apele Mării Negre, o vedem în zona păstrată încă din flexura uscatului Dobrogei, la Mangalia, ca de altfel pe tot litoralul marin la Nord de Capul Caliacra, unde sub apele marine se lasă ușor nu numai calcarele sarmatice, ci și acest lut galben care, fiind ușor ros de valuri, formează maluri abrupte, pe multe locuri alunecate în treptă. Fenomenul acesta de acapareare ulterioară a uscatului de către apele marine se observă

dealtfel și pe litoralul Basarabiei, unde se disting bine trei oscilațiuni de înaintare, urmate de retrageri ale mării : două înaintări înainte și pe timpul depunerii loess-ului și una, ultima și cea mai nouă, când apele mării pătrund dealungul văilor săpate ulterior în acest loess, când au luat naștere și limanurile actuale prin inundarea acestor largi văi de eroziune. În regiunea Mangaliei, ca de altfel pe tot litoralul dobrogean până la Capul Caliacra, nu se văd decât urmele acestei ultime înaintări a apelor marine peste flexura marginală, din cauză că această înaintare, fiind cu mult mai puternică decât celelalte două, le-a depășit limita, acoperind-o complet. În timpul acestei ultime înaintări a apelor Mării Negre peste uscatul limitrof, ea a pătruns și pe valea Dunărei vechi, dintre Dobrogea nordică și Sudul Basarabiei, formând un mare golf care înainta până spre Galați și care treptat, treptat a fost înpotmolit de râurile carpatice, unite, după dispariția prin înpotmolirea lacurilor câmpiei, într'un curs mai mare, Dunărea actuală. Înpotmolirea a ajuns în timpul lui Herodot până la o linie ce ar uni Ivancea cu Periprava prin grindul Caraorman ; iar din timpurile istorice vechi și până azi, materialul sedimentat ajuns să transforme vechiul golf în maiestoasa deltă actuală (Brătescu).

În timpul acestei ultime transgresiuni marine s'a stabilit și actuala configurație a litoralului mării la Mangalia. Prin această ultimă înaintare a apelor marine peste zona flexurată, lată de peste 120 km., până la țărmlul actual, marea a intrat pe întinderi mari și în depresiunile și scorbiturile acestui țărml, adâncite sub nivelul apelor, cum este regiunea Iezerului Mangaliei și gura văii Mangaliei, pe unde se scurgeau apele din regiunea actuală imediat la Nord de oraș și de cetatea „Callatis“. Dar cea mai puternică înaintare a apelor marine în țărmlul actual s'a făcut aci dealungul largei văi din regiunea Lacului Mangalia. Atât Lacul Mangaliei cât și Iezerul Mangaliei sunt azi înpotmolite și astupate la gură de dunele de nisip îngrămădit de vânturi/ care abia dacă le permite comunicarea cu marea prin câte un canal (primul) sau două (al doilea) de scurgere.

3. GEOLOGIA MANGALIEI

Din expunerea de până aici se poate, cred, ușor vedea că subsolul imediat al Mangaliei este alcătuit de orizontul superior calcaros al Sarmatianului, peste al cărui relief, brăzdat de văi quaternare vechi, se așterne în grosimi variabile un strat de loess, separat de calcare prin o argilă-calcaroasă roșie — „terra rossa“ —, născută prin spălarea și

decalcifierea calcarelor în lunga perioadă continentală dela finele Sarmatianului încoace. În dreptul vechilor cursuri de ape, între loess și argila roșie, apar și pietrișurile aduse și depuse în văile quaternare vechi de aceste ape. Calcarele sarmatice sunt vizibile, în regiunea Mangaliei, pe malurile lacului Mangalia și de aci spre Nord pe toată zona mai ridicată, care corespunde în general cu creasta flexurii spre mare, creastă care trece prin dreptul lacurilor și obanelor ¹⁾ Ciucur-

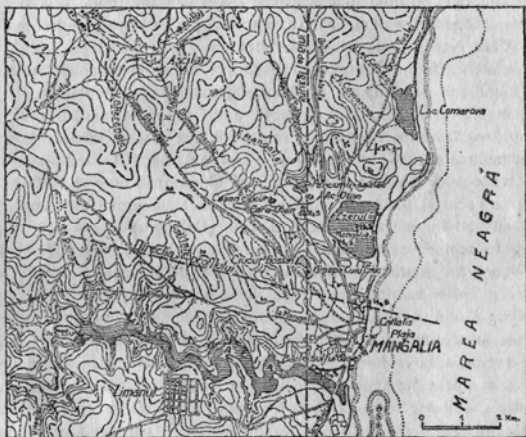

Fig. 2. — Situația geografică a Mangaliei.

Bostan, Ac-Oban, Cara-Oban, Percemlî-Saslâc și Cazan-Ciucur. Aceste lacuri de altfel nu reprezintă decât gropile inundate ale vechilor exploatări de calcare pentru construcție, foarte evidente la Ciucur-Bostan, care avea calea de extracție spre Sud, cu birouri de înregistrare a materialului eșit, cu puț pentru apă de băut în groapa Cuiugiuc și cu un cimitir cu numeroase morminte în formă de movile în jur.

¹⁾ Oban = ochiu de apă fără fund = izvor ascendent.

Calcarele mai apar și în regiunea litorală a mării, din capătul de Nord al plăii până ceva mai sus de vila Prof. Nic. Iorga, apoi în dreptul vilelor germane și, în fine, în țărmul mării din cotul imediat la Nord de Iezerul Mangaliei, la așa zisul Colț al Morii lui Hagi-Ali-Bei. Pe aceste calcare, sub apă sunt fixate algele, pe care valurile le rup și le aruncă din belsug la țărm. Resturile bogate în iod ale acestor alge dau coastei, prin putrezire, un miros foarte caracteristic. În restul regiunii calcarele sunt acoperite de lutul nisipos-argilos galben „loess-ul”, adus de vânturi de prin stepele meridionale rusești și din Câmpia Română.

Calcarele sarmațiene dela Mangalia sunt destul de fosilifere, în special în pereții de deasupra instalațiilor băilor, unde, în partea lui mijlocie, calcarul apare noduros din cauza numeroaselor tufe mici de recifi fosilizați, iar în partea superioară a pereților calcarele conțin și numeroase scoici fosilizate de *Macra* și *Tapes*, în general mici și triunghiulare (*M. variabilis*, *M. bulgarica*, *M. caspia*, *T. gregaria*) și de un melc turiculat scurt (*Turbo Barboti*). În stâncăria dela Surtuchioi apar și resturi de *Macra* mari (*Macra ponderosa*). Rupte de valuri apar și unele bucăți de oase (coaste, vertebre, etc.) de Foce (*Phoca pontica*) scoase de valuri din aceste calcare.

— Dacă loess-ul are pentru regiunea Mangaliei o importanță deosebită, prin aceea că pe el s'a format cel mai bun sol cenușiu de cultură și mai ales că, prin stratul argilos dela baza lui, oprește o parte din apele de infiltrație și formează aci o pânză de apă potabilă fără miros sulfuros; o importanță mare pentru circulația generală a acestor ape subterane, ca și pentru aceea a pânzelor de ape sulfuroase din calcare, (cel puțin două în această regiune), o prezintă dispoziția calcarelor sarmațiene. Astfel, aceste calcare, considerate în general, se apleacă la Mangalia dela Nord spre Sud, spre lacul Mangalia, cu o înclinare generală de 7 grade, ceea ce face ca cele două pânze de apă sulfuroasă subterană, ce aceste calcare conțin, — oprite în masa lor de două intercalațiuni marnoase impermeabile, prima pânză între aproximativ 7—10 m, dela suprafața calcarelor, și cea de-a doua între 15—17 m, — să aibă o scurgere regulată spre Sud, spre Lacul Mangalia. Această scurgere însă se observă numai în regiunea dinspre apus de oraș, spre apus deci de linia de creastă nord-sudică a flexurii calcarelor, căci, dela această linie, atât calcarele cât și loess-ul se apleacă ușor spre depresiunea mării cu 3—5 grade, ceea ce face ca pânzele de apă din ele să se scurgă și în spre mare, fiind silite să iasă la nivelul

mării în sus, ascendent, apa lor dulce fiind mai ușoară decât apa sărată a mării, care pătrunde și ea în calcare pe o distanță destul de mare spre interior.

Grație acestei scurgeri a pânzelor de apă spre mare, toate puțurile săpate în loess până la baza lui impermeabilă, așezată peste terra rossa ce acopere calcarele, au o apă potabilă dulce și aceasta până lângă țărmul mării. Numai puțurile care au intrat și în stratul superior al calcarelor cu apa slab sulfuroasă a primului nivel din calcare, care în regiunea flexurii are o putere ascendentă cu atât mai mare cu cât ne apropiem de nivelul apei mării, numai acestea au și apă sulfuroasă.

4. REGIMUL ȘI NATURA APELOR SUBTERANE LA MANGALIA

Cunoscând acum structura geologică a regiunii, ne putem da seama ușor de felul de manifestare, uneori atât de curios, al apelor subterane dela Mangalia.

Cum am văzut, în această regiune se pot distinge trei nivele cu pânze de apă subterană dulce: una la baza loess-ului, nesulfuroasă, și două în orizontul superior cu calcare galbene-cenușii ale Sarmațianului, care sunt slab sulfuroase și radioactive (Dr. Donescu).

Pânza de apă dulce a loess-ului — din cauza variațiunilor mari ale grosimii acestuia — este mai bogată numai acolo unde loess-ul este mai gros, din care cauză ea singură este exploatată numai în puține puțuri, cum sunt cele din colonia germană, cele de „La vii”, spre Nord de cartierul nou, săpate numai în loess 12—13 m. (puțurile Juliana și Albert Lick); pe când în cartierul nou, fântâna „Pompei” din curtea caselor actualmente în proprietatea Ministerului Muncii, adâncită la 13.50 m., nu numai în loess, ci și în lutul roșu de deasupra calcarelor, este slab sulfuroasă. Majoritatea puțurilor, găsind apa dela baza loess-ului insuficientă, au intrat mai mult sau mai puțin adânc și în stratele superioare ale calcarului, unde au dat de prima pânză de apă ascendentă, slab sulfuroasă, dar destul de abundentă, pe care amestecând-o cu aceea din baza loess-ului, au obținut o apă dulce, rece, abundentă, limpede și cu un foarte slab miros sulfuros.

Pânzele de apă dulce din calcare sunt mult mai abundente decât cea din loess și în special cea superioară cuprinsă între 7—10 m. adâncime. De altfel această pânză formează, cum am văzut, și apa lacurilor și a „obanelor” dela Vest de șoseaua Mangalia—Constanța,

adunată în golurile vechilor exploatări de calcare, unde se pare că aceste exploatări n'au putut înainta în jos tocmai din cauza acestui nivel de apă care, odată atins, a pricinuit inundarea treptată a fundului carierelor și, ca urmare, părăsirea lor. Nivelul al doilea, dela 15—17 m., este mai puțin evidențiat ca primul, cu toate că sunt foarte numeroase izvoarele sulfuroase care apar la nivelul acesta pe litoralul nordic al Lacului Mangalia, din cauză că el comunică larg cu primul nivel dela 7—10 m. în regiunea lacului Cara-Oban. În adevăr, acest lac are o scursură în partea nordică cu un debit aproximativ de 60 litri pe secundă, care, după un drum foarte scurt, dispare în profunzime, pe una din numeroasele fizuri ale flexurii stratelor de calcar. După informațiile date de D-l Dr. Ghimpeanu, medicul stațiunii balnearo-climaterice Mangalia, care are meritul de a se fi ocupat foarte de aproape și cu multă pricepere de toate aceste probleme importante din punct de vedere balneologic și sanitar, dispariția aceasta datează numai din 1911.

Tot d=sa, ajutând pe d-l geolog Protopopescu-Pache, a verificat și pe cale experimentală, cu „Uranită“, legătura dintre ambele nivele de apă din calcare, căci Uranita, pusă în scursura lacului Cara-Oban, a apărut după câțva timp și spre Sud în izvoarele dela Băile sulfuroase ca și spre Est de linia planului flexurii în spre mare, în „obanele“ din marginea dinspre șoseaua Constanței a Iezerului Mangaliei. Din cauza acestei comunicări s'ar putea crede că nivelul al doilea provine numai din apele primului nivel. Spre sud de zona lacurilor mai sus amintite, apele nivelului superior de la 7—10 m. nu mai apar vizibil de cât în groapa numită „Cuiugiuc“, situată în partea meridională a vechii și enormei cariere de exploatare „Ciucur-Bostan“. După forma ei, această groapă mi-a făcut impresia că reprezintă golul, azi dărămat, al unui mare puț de exploatare al apei acestui nivel, pentru nevoile lucrătorilor carierei „Ciucur-Bostan“. Din puțina apă stagnantă ce se mai păstrează în o scobitură vestică a fundului său, credem că și prin acest puț nivelul dela 7—10 m., comunică cu cel dela 15—17 m., ale cărui ape, cum știm, nu apar la zi decât pe malul nordic al Lacului Mangalia. Bănuiesc chiar că și uscarea fundului carierei „Ciucur-Bostan“ se datorește acestei comunicări. În malul nordic al Lacului Mangalia, înalt de 18—20 m., se văd evidențiate trei nivele de ape sulfuroase. Unul, cel actual, apare la nivelul drumului și al băilor, cu două peșteri mici din care ies cele două izvoare principale, utilizate unul pentru

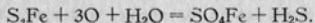
băi și altul ca apă de băut; precum și seria de izvoare ce ies de la băi mai spre apus, fie direct în lac, fie ceva mai sus de nivelul apei lacului, toate fiind ușor de recunoscut după mirosul caracteristic și colorația albicioasă a sulfului depus prin oxidare (pe cale bacteriană) a H_2S . Celelalte două nivele, superioare celui actual, sunt azi fără apă din cauza comunicării lor cu cel actual inferior; ele se mai recunosc numai după crăpăturile lărgite în formă de mici peșteri ce se înșiră în serie dealungul bancurilor de calcare: o serie cu câțiva metri mai sus de nivelul actual și care, desigur, reprezintă un stadiu mai vechiu al nivelului actual și o altă serie corespunzătoare primului nivel din calcare de la 7—10 m. După informațiile date de d-l Dr. Ghimpeanu, izvorul actual No. 1, cel mai puternic, cu un debit de aproximativ 50 litri pe secundă, care iese pe sub șoseaua băilor dintr-o mică peșteră — o crăpătură lărgită prin dizolvarea calcarului —, a fost descoperit numai decurând prin lucrări de carieră.

Izvorul No. 2, cunoscut mai de mult și a cărui peșteră a fost lărgită artificial pentru nevoile băilor calde, este mai puțin bogat în apă decât primul, deși el dă o apă suficientă pentru nevoile actuale ale acestor băi. Afară de aceste două izvoare, ușoare de recunoscut prin felul lor de manifestare puternică, mai sunt încă trei la același nivel pe mal, însă din ce în ce mai spre apus, precum și o serie de iviri mai greu de observat în apa lacului, dealungul marginii sale, din dreptul izvorului No. 1 spre West, până dincolo de prima viroagă mai mare ce vine în lac dinspre Nord. Apa izvoarelor No. 1 și No. 2, singurele bine studiate, este o apă limpede, cu un miros sulfuros destul de pronunțat, însă nu displăcută la băut, cu temperatura constantă de 22 ($21\frac{1}{2}$) grade și cu o putere radioactivă destul de interesantă. Din cauza temperaturii lor constante și ceva mai ridicate decât mijlocia temperaturii anuale și din cauza compozițiilor chimice, mulți înclină a le considera ca ape termale de origine internă. De fapt nici una din componentele lor mineralogice nu pledează pentru o astfel de origine. Din analiza chimică făcută de d-l Dr. V. Crăsu în 1932, rezultă că aceste ape, în afară de puținul hidrogen sulfurat ($0,007\%$) mai conțin și cantități slabe de săruri ca: Clorura de Sodiu, Iodura de Sodiu, Clorura de Potasiu, Sulfatul de Sodiu, Hidrocarburații de Sodiu, Litiu, Calciu, Magneziu și Fier, toate asemănătoare cu cele ce se găsesc în apele Mării Negre, și care, ca pulbere fină dusă de vânturi odată cu praful și nisipul, udate

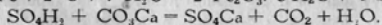
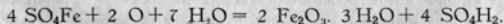
de apele marine, au fost împrăștiate în cantități mici pe întreg litoralul mării, de unde au trecut și în apele de infiltrație.

Atât temperatura cât și H_2S pe care-l conțin se datoresc însă, credem, unuia și aceluiaș fenomen chimic extern, de a cărui constanță depinde și constanța lor. Calcarele dela baza nivelului superior (de 7—10 m.), după cum am putut-o constata chiar în părțile de deasupra băilor, conțin multă pirită—bisulfură de fier (S_2Fe)—foarte fin diseminată în masa lor (împreună cu oxidul de Mangan), care ca punctuațiuni negre fine (microscopice) dă rocei pe lângă o colorațiune mai închisă și o rezistență mai mare, calcarele cu aceste impregnațiuni rămânând din cauza aceasta mai reliefate în părțile malului la cului la băi. Prezența neîndoioasă a acestor pirită a fost constatată la toate probele luate din aceste calcare și pe cale chimică și pe cale calcografică la microscopul calcografic și ele sunt acelea care dau și H_2S și temperatura apelor subterane.

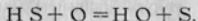
Iată și cum s'ar putea închipui că are loc fenomenul chimic. Apele nivelului superior (7—10 m.), bogat încărcate cu Oxigen din aerul atmosferic, ajungând pe cale de infiltrație în stratele cu pirită, oxidează aceste pirită, transformându-le în Sulfat de fier, cu liberare de Hidrogen sulfurat, după formula :

Hidrogenul sulfurat (H_2S) trece direct în soluție în apă, dându-i gustul și mirosul sulfuros caracteristic. Sulfatul de fier (SO_4Fe) poate trece și el direct în soluție, dar, în prezența Oxigenului în cantități suficiente, el se poate oxida mai departe, trecând în Limonită galbenă ($Fe_2O_3 \cdot 3H_2O$), regenerând acidul sulfuric (SO_4H_2), care în contact cu calcarele trece în sulfat de calciu (SO_4Ca).

Când apele sulfuroase ajung din nou la aer și mai ales în prezența bacteriilor ce populează din belșug toate aceste izvoare sulfuroase, Hidrogenul sulfurat se oxidează în parte, depunând Sulfur pe pietrele de pe fundul izvoarelor, sub formă de praf fin gălbui-alburiu, depozit ce se observă la toate piștirile de izvoare sulfuroase :

Fenomenul chimic de oxidare al piritelor fiind un fenomen „exotermic“, se petrece cu punerea în libertate a unei cantități destul

de mare de căldură. Ori, cum fenomenul oxidării se petrece conștient și pe întinderi mari, datorită încreșterii și constanței infiltrațiilor, ca și fineții și egalei diseminări a granulelor de pirită în masa calcarelor, urmează că atât cantitatea de H_2S cât și temperatura pe care aceste ape o iau cu ele ca produse ale oxidării piritelor, rămân absolut constante. Este destul de cunoscut fenomenul de aprindere al cărbunilor din cauza oxidării piritelor ce conțin, când vin în contact cu aerul umed, ca să se mai poată pune la îndoială cantitatea de căldură pe care acest fenomen îl dă. Iată așa dar cum credem noi că se explică științific și prezența Hidrogenului sulfurat și constanța temperaturii izvoarelor sulfuroase de la Mangalia, care vizibil sunt de

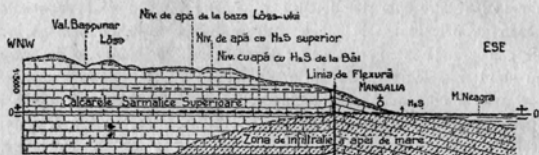

Fig. 3. — Profilul geologic schematic al regiunii de la Mangalia.

infiltrație descendentă, iar nu ascendente, și desigur că și radioactivitatea lor stă în legătură, dacă nu cu descompunerea piritelor, care în cazul acesta ar conține și substanțele radioactive, în tot cazul tot cu fenomene de descompunere superficială — poate din pietrișurile din văile vechi și de sub loess, a căror constituție n'o cunosc încă.

După cum am văzut, izvoare sulfuroase apar și în calcarele flexurate în spre mare și, în special, ele sunt mai abundente în Iezerul Mangaliei, unde formează ochiuri de izvoare ascendente — „obane”, vizibile mai ales toamna după cositul frestiei, prin vaporii abundenți ce-i degajază. Puterea ascendentă a lor este datorită diferenței de nivel dintre punctul vestic cel mai înalt al flexurii și locul unde ele apar. Iezerul Mangaliei era la început, cum știm, un golf marin care, din cauza dunelor de nisip formate la gura lui, a fost cu timpul separat complet de mare și apoi înpotmolit de mărul adus de apele de ploaie, de praful și nisipul adus de vânturi și mai ales de vegetație. Azi el este complet îndulcit și alimentat numai de apele dulci și cele sulfuroase ce-i vin prin „obane” din pânzele de apă din loess și din calcarele sarmațiene, ape pe care le scurge în mare prin două scursuri. Cea mai importantă din aceste scursuri este cea su-

dică (Akântă) care, din cauza conținutului în H_2S , este întrebuințată la spălatul lânii, pe care o curăță destul de bine și, desigur, acestei proprietăți i se datorește și faima ce și-a căpătat-o printre vizitatoare de a fi și o apă excelentă de spălat părul.

După cum știm, pe această margine flexurată apele sulfuroase se mai fac simțite și în puțurile săpate mai adânc decât baza loessului; iar când puțul nu-i prea adâncit în calcar, când predomină deci apa dulce fără H_2S din baza loessului, mirosul sulfuros abia dacă se simte. Se cunoaște și un izvor sulfuros care apare de sub nivelul apelor litorale ale mării și anume la câțiva metri de țărm, în dreptul spațiului dintre vila Prof. N. Iorga și General Broșteanu, dintr-o gaură de disoluție în stratul de calcar de sub apă. De sigur însă că vor fi mai multe piștiri de acestea dealungul pantei flexurii calcarelor ajunse sub apele mării, cel puțin acolo unde calcarele apar pe litoral desgolite de loess. Ele însă nu se pot observa decât atunci când grosimea stratului de apă marină ce le acopere este foarte subțire, permițându-le ieșirea ascendentă; altfel ele sunt nu numai ținute în echilibru sub presiune de stratul de apă marină, dar chiar respinse dela nivelul mării spre uscat, ceea ce mărește puterea ascendentă a acestor ape în puțurile și obanele dintre linia de flexură și litoralul mării.

Dacă ne întrebăm acum asupra originii acestei mari cantități de apă subterană în calcare, care își menține debitul și pe timpurile verilor celor mai secetoase și aceasta nu numai la Mangalia, ci pe tot litoralul bogat în ape dulci, până la Balcic, este greu de legat această origine numai de precipitațiunile atmosferice ale regiunii, care sunt insuficiente și rari în sezonul cald. Suntem siliți din cauza aceasta a admite, că o mare parte a acestor ape provine din condensarea vaporilor de apă din atmosferă, ambundenți până la saturație în aerul litoral, în porți rocilor calcareoase superficiale, condensări care alimentează astfel abundent și pânzele inferioare de ape subterane.

5. ZONA DE FLEXURĂ

Zona de flexură a calcarelor în spre mare este destul de vizibil însemnată pe teren la Mangalia, prin o îndoire în sus a capetelor straturilor părții neflexurate, datorită întinderii în sus și fracturării lor de către marginea ceva mai înălțată a zonei flexurate. Această zonă apare vizibilă în malul nordic al lacului Mangalia imediat deasupra și ceva mai spre apus de instalațiunile Băilor sulfuroase; apoi ceva mai spre

Nord, în groapa „Cuiugiuc“ din marginea sudică a marelui gol de exploatare a calcarelor dela „Ciucur-Bostan“ și, în fine, în malurile orientale ale lacurilor „Cara-Oban“ și „Ac-Oban“, dirijindu-se de aci spre Nord, pe la km. 33 al șoselei Constanța, pe marginea vestică a pădurii Comarova. Desigur că tot această zonă fracturată — căci este o zonă de fracturi, nu o simplă linie — mijlocește și legătura dintre cele două pânze de apă din sarmatic și tot ea este aceea care canalizează și scurgerea descendentă mai lesnicioasă a acestor ape subterane spre Lacul Mangaliei. Chiar apariția atât de îmbelșugată a izvorului sulfuros No. 1, al cărui debit este aproape egal cu acela al scursurii lacului „Cara-Oban“ și care știm că dispăre în profunzime dealungul unei fracturi tot din această zonă, ne evidențiază clar puternica influență pe care o are această zonă de fracturi asupra direcției sudice de scurgere și asupra circulației acestor ape subterane.

† Zona aceasta de flexură cu fracturare se întinde probabil spre Nord în toată Dobrogea, dar sigur ea a fost observată de noi și spre Sud de Mangalia, la o depărtare de țărmul mării de la 3—5 km., până la capul Caliacra, unde este întreruptă brusc de marea scufundătură a golfului Balcicului, care între Caliacra și Ecrene râtează transversal nu numai zona flexurată și înclinată spre mare a calcarelor, ci și axul lor de cea mai înaltă elevație din Dobrogea prebalcanică, de pe linia nord-sudică Balcic-Medgidia. Din cauza aceasta avem și deosebirea cea mare ca litoral între țărmul mării dela Mamaia până aproape de Caliacra sau, mai just vorbind, până la Surtuchioi și între cel de la Caliacra și până la Ecrene. În adevăr, porțiunea flexurată începe să se scufunde ceva mai sus de capul Caliacra, la Surtuchioi, unde calcarele acestei porțiuni apar scufundate în trepte descendente, prilejind nașterea acelei admirabile stâncării, dispusă în amfiteatru deschis spre Sud și deci apărat de vânturile reci de la Nord, unde poate trăi o vegetație specială, de tip mediteraneu. Capul Caliacra corespunde însă unui rest înaintat în mare în formă de pinten din însăși zona de flexură a calcarelor superioare, păstrându-se destul de vizibil pe marginea sa vestică și la limita dinspre Coasta de Argint a acestui pinten și răsfrângerea în sus a stratelor prin întindere și fracturare ca și la Mangalia.

Din cauză că scufundătura golfului Balcic retează E—W cea mai mare parte a regiunii de cea mai mare elevație axială a Dobrogei prebalcanice, în țărmul fracturat al mării, dela capul Caliacra spre Caverna, încep să apară deasupra nivelului apei și stratele mijlocii

ale Sarmaticului, formate de un calcar oolitic și conchilifer de un alb argintiu, ceea ce a prilejit și denumirea atât de potrivită, dată acestei coaste de către mult regretatul Prof. Murgoci, de „Coasta de Argint“, atât de frumos descrisă de Prof. Vâlsan. În dreptul Balcicului, unde fracturarea țărnelor atinge partea axială cea mai ridicată a Dobrogei, apare deasupra nivelului mării și orizontul cel mai inferior al Sarmatianului, format în general de marne alburii ce trec în jos la marne cenușii vinete impermeabile, la care oprindu-se toate apele de infiltrație din calcarele orizontului mijlociu, se prilejește și apariția celor mai bogate izvoare de ape dulci. Un nivel de apă mai superior îl prezintă calcarele dela Balcic tocmai la limita dintre calcarele gălbui-roșcate superioare și cele albe mijlocii ale Sarmatianului, nivel care în dreptul coloniei noi se atinge cu puturile la o adâncime mijlocie de 30 m. Tot acest nivel prilejește ivirea și a o serie de izvoare în valea superioară a Balcicului. Coasta de Argint și, în special, porțiunea sa dela capul Caliacra până la Balcic, deschisă numai spre Sud și apărată astfel de vânturile reci dinspre N și NE, adăpostește și ea o vegetație bogată de tip mediteraneu, ca Migdali și mai ales Smochini, cari între Caliacra și Cavarna formează admirabile stufărișuri, cu ale căror fructe verzi, sau făcute dulceață, se face un comerț destul de rentabil.

Cluj, Iapuarie 1933.

Prof. Dr. I. P. Voitești

CONSIDERAȚIUNI GEOLOGICE ASUPRA EVOLUȚIEI QUATERNARE A BASARABIEI MERIDIONALE

În August 1930, făcând o excursiune de recunoaștere ¹⁾ a raporturilor dintre Quaternar și Pliocenul Basarabiei meridionale, am avut ocaziunea să constat că, dacă în timpul Pliocenului Basarabia a avut o evoluție liniștită, cu o tendință de ridicare lentă dar constantă, ceea ce a făcut ca depozitele pliocene, ce-i constituiesc întreaga jumătate sudică, să se așearne într-o succesiune gradată, de strate eșalonate dela Nord la Sud; în Quaternar partea meridională a Basarabiei a fost mult mai neliniștită, ea fiind teatrul unor mișcări de ridicare și de lăsare pe verticală, de mică amplitudine, dar repetate de mai multe ori.

Spre a putea evidenția mai bine aceste mișcări, să descriem câteva din profilele Quaternarului său.

Astfel, la cătunul Gura Prutului partea cea mai superioară a Quaternarului este constituită de un lut loessoid, gros de 4—5 m., în care am observat și resturi de *Helix*, dar care prezintă toate caracterele unui depozit sedimentat în ape. Acest lut este așezat transgresiv peste restul formațiunilor quaternare, de care este separat de altfel printr-o suprafață de eroziune foarte evidentă.

Aceeași dispoziție prezintă acest orizont și la Giurgiulești, ca și la Cășlița, unde grosimea lui atinge 10—15 m.

Sub lutul loessoid, urmează, la gura Prutului, o argilă nisipoasă negricioasă, groasă de 0,50 m., bogată în resturi de *Vivipara* și — mai rar — de *Unio*; apoi un lut nisipos, cu structură încrucișată și bogat în concrețiuni, care are la bază un al doilea strat de lut nisipos negricios de 0,50 m. grosime, prin care se separă de un nisip alburiu fin, cu structura încrucișată, cu care se termină seria straturilor quaternare vizibile în malul apei la gura Prutului.

La Giurgiulești, în deschiderile dela Nord de sat, orizontul de lut loessoid acopere transgresiv un strat de lut nisipos negricios cu *Vivipara*, care trece la un nisip argilos cu structura încrucișată, urmat de un al doilea strat de lut nisipos negricios, ca și în profilul precedent; strat care este separat printr-un nivel nisipos — con-

¹⁾ În această excursiune, făcută în calitate de Director al Instit. geologic al României, am fost însoțit și de d-l prof. I. Ațanasiu.

glomeratic fin de un strat de lut sapropelic negricios, bogat în resturi de *Corbicula fluminalis*, *Cardium*, *Unio*, *Dreissensia* și *Vivipara*, dela piciorul pantei și care reprezintă orizontul cel mai vechiu al Quaternarului vizibil în malul Prutului.

De asemenea la Sud de Cășlița în acest mal, sub lutul loessoid, gros de 10—15 m., găsim stratul de 0,50 m. de lut nisipos, de care este separat prin o suprafață de eroziune, iar acesta trecând în jos la o serie de nisipuri puțin marnoase, groase de 5—7 m., bogate în resturi de *Vivipara*, *Cardium*, *Congera*, *Unio*, *Anodonta*, etc., serie care spre piciorul pantei trece la un conglomerat fin format de cremănușuri mai mult sau mai puțin bine rofunzite și provenind din silexurile senoniene de mult mai spre Nord. Orizontul cu *Corbicula fluminalis* nu apare aci.

Nici ceva mai spre Est, la Colonia Impuțita de pe malul apusean al Ialpugului, nu apare acest orizont.

La Impuțita, pe malul lacului, găsim Quaternarul așezat direct peste Dacianul ce constituie jumătatea inferioară a piciorului pantei, format, în partea superioară, de o alternanță de nisipuri și argile cu *Unio maximus*, care cuprind și două slabe intercalațiuni lignitoase, iar la nivelul apei lacului de un nisip gresos alburii foarte bogat în resturi de *Cardiacee*. Transgresiv peste suprafața erodată a Dacianului, găsim așezat orizontul mijlociu al Quaternarului, format în partea de jos din argile cu dungi nisipoase, care trec în sus la nisipuri argiloase cu structură încrucișată și cu numeroase dungi de concrețiuni, orizontul acesta fiind incununat de un lut lateritic roșu, destul de puternic dezvoltat. Orizontul superior al Quaternarului începe deasupra lutului roșu printr'un nivel conglomeratic cu concrețiuni, care trece în sus la o serie de nisipuri cu structură încrucișată și care par a se continua în lutul loessoid ce acopere regiunea. Se poate ca nivelul conglomeratic din baza acestui orizont să corespundă cu pietrișurile bogate în apa freatică dela Bolgrad.

La Băbei, pe malul oriental al Ialpugului, regăsim din nou profilul Quaternarului din valea Prutului: la partea superioară lutul loessoid, sub el un strat de lut nisipos negricios (sapropelic), care trece în jos la luturi nisipoase și nisipuri cu structură încrucișată, cu slabe intercalațiuni argiloase, bogate în resturi de *Unio* și de *Vivipara* și în fine, sub el, orizontul nisipos cu *Corbicula fluminalis*, *Cardium*, *Dreissensia*, *Unio*, *Vivipara*, etc., care la nivelul apei lacului trece la un nivel conglomeratic, cu resturi de *Unio* și *Vivipara*.

Din descrierea acestor câteva profile rezultă că, în această parte a sudului Basarabiei, Quaternarul prezintă următoarele trei orizonturi bine caracterizate.

I. Un orizont inferior cu *Corbicula fluminalis*, care nu lipsește decât acolo unde regiunea în timpul Quaternarului vechiu (Cășlița și Impuțita) era exondată.

II. Un orizont mijlociu format de nisipuri argiloase cu structură încrucișată, în care se găsește intercalat un nivel de nisipuri ar-

giloase negricioase, ca de altfel și la partea lui superioară, bogat în resturi de *Vivipara*, *Unio*, *Cardium* etc., însă fără *Corbicula fluminalis* și care este separat de orizontul inferior printr'un nivel de conglomerate de cremănușuri.

III. Un orizont superior format de un lut loessoid, gros dela 5—15 m., cu resturi de *Helix*, care este separat de cel mijlociu printr'o suprafață de eroziune continentală.

Pe marginea cu totul meridională a Basarabiei suprafața acestui orizont, perfect nivelată, înclină regulat în spre Sud, în spre Mare, monotonia acestui platou=terasă fiind întreruptă doar de văile actuale săpate destul de adânc în el și de limanurile născute prin invadarea ulterioară a apelor marine în cursul lor inferior.

Dacă încercăm acum să interpretăm structura aceasta a Quaternarului din Sudul Basarabiei, ajungem la următoarele concluziuni.

1. Orizontul inferior cu *Corbicula fluminalis* reprezintă, poate, cea mai vechi depozite ale Quaternarului din Basarabia meridională, în tot cazul el reprezintă desigur depozitele vechiului lac quaternar, rămas sau format aci după săvârșirea puternicilor mișcări tectonice de ridicare din regiunile carpatice, dela finele Pliocenului — începutul Quaternarului.

N'aș putea să deduc în ce raporturi stratigrafice se găsește acest orizont față de pietrișurile de Tiraspol, în care doamna Maria Pavlow citează pe lângă *Corbicula fluminalis* și resturi de mamifere mai recente ca: *Bos primigenius*, *Bos priscus*, *Cervus elaphus*, etc.

2. Lacul vechiu quaternar cu *Corbicula*, fie că se colmatează, fie că se retrage printr'o ridicare treptată a regiunii, dispare în tot cazul, râurile depunând în regiune la finele acestui orizont un strat de prundișuri, formate din cremănușuri pe care ele le-au transportat aci — și în special Prutul — din părțile cu totul nordice, unde eroziunea ajunsese până la calcarele senoniene bogate în astfel de silexuri.

3. Prin o nouă scufundare a regiunii, sudul Basarabiei ajunge din nou sub nivelul apelor marine vecine, de data aceasta însă nu mai erau apele lacului Quaternar=vechiu, ci acelea ale Mării Ponto=Caspiene, în care se sedimentează orizontul mijlociu de nisipuri argiloase cu structura încrucișată, cu acele două nivele de nisipuri argiloase negricioase bogate în resturi de *Vivipara*, *Unio*, *Cardium*, *Dreissensia*, etc., atât de caracteristic distincte de primul și prin constituția petrografică și prin lipsa forme *Corbicula fluminalis* și atât de asemănător cu depozitele litorale ale limanurilor actuale.

Dirrecția din care au venit aceste ape nu poate fi considerată decât dinspre Est și poate SE, dinspre regiunea Azovo=Caspiană, care, deși comunica cu cea Pontică (M. Neagră) prin regiunea golfului dela Odesa, totuși, mai spre răsărit cred că pe atunci basinalul Azovo=Caspian era separat de cel Pontic prin ridicătura orografică ce, una Caucazul cu munții Crimeei,

Aşa dar noi considerăm că acest orizont reprezintă depozitele primei ingresiuni marine ponto-caspiene în sudul Basarabiei.

4. După sedimentarea acestui orizont regiunea se ridică din nou şi în perioada continentală ce urmează, o parte din aceste depozite sunt erodate de apele curgătoare (în regiunea Prutului), în alte părţi ele sunt solificate lateritic (Impuţita).

5. Peste suprafaţa erodată sau solificată a acestui orizont se aşterne lutul loessoid al orizontului superior, care, prin faptul că prezintă o structură de sediment de ape, începând pe unele locuri chiar prin conglomerate (Bolgrad-Impuţita), prin faptul perfecte sale nivelări cel puţin în apropierea imediată a marginii meridionale a Basarabiei şi prin faptul că suprafaţa sa înclinată regulat şi uşor spre Sud, spre apele Mării Negre, ne lasă impresia unui depozit care numai de curând a fost părăsit de apele marine, — noi îl considerăm ca depus în regiunea litorală lată şi foarte puţin adâncă a acestor ape marine care, în timpul sedimentării lui, prin o uşoară scufundare a regiunii, puseseră din nou stăpânire — pentru a doua oară — pe Sudul Basarabiei.

6. O nouă mişcare de ridicare treptată a regiunii face ca apele marine să se retragă mult spre Sud şi Est de limita lor actuală, lăsând, potrivit cu retragerea lor, un uscat format de lutul loessoid, cu suprafaţa perfect nivelată şi înclinată uşor spre apele marine ce o părăseau. În această suprafaţă şi pe măsura retragerii apelor marine, datorită ridicării treptate a uscatului, râurile existente şi-au lungit, adâncit şi lărgit văile, ţinând continuu legătura cu Marea în regresie. În timpul acestei regresii a luat naştere şi reţeaua aceea hidrografică ce se găseşte săpată — în continuarea celei de pe uscatul vecin — pe fundul neritic-litoral actual al Mării Negre, fund care pe vremea aceea făcea parte integrantă din uscatul limitrof.

7. După desăvârşirea acestei reţele hidrografice, uscatul acuză din nou o mişcare de scufundare, iar apele marine revin din nou, pentru a treia oară, peste regiunea părăsită, înaintând în general vorbind, până la limita lor actuală; tăindu-şi cu uşurinţă un ţărm cu maluri abrupte în platoul de lut loessoid şi înaintând, ca golfuri puternice dealungul văilor vechi invadate, golfuri care, prin înţoptoarea de atunci şi până azi, au dat naştere limanurilor atât de caracteristice pentru morfologia sudului Basarabiei.

Cluj, 8 Iulie 1933.

Prof. I. P. Voiteşti

PENTRU UN „TRAIANEUM“ LA BUCUREȘTI¹⁾

Reliefele monumentului de la *Tropaeum Traiani* (Adamclisi) din Dobrogea, la jumătate drum între *Durostorum* (Silistra) și *Tomi* (Constanța), nu sunt nici fine, nici elegante, așa că într'o epocă de arheologie pur estetică n'ar avea, cu siguranță, și nici n'ar putea să aibă căutare. Și cu toate acestea au avut cinstea să apară cu sgomot pe scena științei, formând obiectul unor vii discuții acum vre-o treizeci de ani, datorită mai ales operei a doi arheologi germani, *estetul* Furtwängler și *savantul* Studniczka, astăzi ambii răposați. În discuție au avut o parte mai mică Benndorf, Petersen, Amelung.

Furtwängler găsea elemente logice și stilistice ca să susțină că Trofeul era, nici mai mult nici mai puțin, decât din anii 29—28 a. Chr. În schimb Studniczka prezenta o sumă și mai mare de probe, și logice și stilistice, pentru a demonstra adevărul tezei tradiționale, adică traianee, privind anii 108—109 p. Chr. Dacă acesta avea de partea sa inscripția Trofeului, care e de la Traian (CIL, III, 12467, 13733), celălalt dispunea de acea ferbinte și câteodată fantastică argumentare care îl caracterizează, unită cu o măreață și neîntrecută cunoaștere museografică.

Disputa a durat puțin și s'a sfârșit fără să ducă la nimic. Era și firesc. O dispută prematură, dacă se ține seamă de starea în care se găseau studiile artei provinciale, sau, mai ales, dacă ne gândim că această concepție de „artă provincială“ nu exista încă. Și apoi, prezența lângă Trofeu a unei construcții funerare ridicate de Traian în cinstea soldaților căzuți, nu se știe când și unde, complica și întuneca și mai mult situația. A rămas, în definitiv, o chestiune deschisă, însă o chestiune ce se poate relua, cu tot calmul, cu viziunea în același timp a cetății, a trofeului, a mormintelor. În orice mod, cronologia disputei, datele și concluziile negative se pot găsi ușor de către oricine într'un îngrijit articol al lui Drexel din *Neue Jahrbücher* 1922, p. 30 și urm.²⁾

Chestiune de reluat, dar nu aci, de sigur. Aci urmăresc un scop imediat și mai practic: punerea în valoare a reliefele Trofeului, punere în valoare ce trebuie să preceadă orice studiu sintetic ulterior.

¹⁾ Traducere de d-l Radu Vulpe a articolului *Per il „Traianeum“ di Bucaresti* din *Bull. del Museo dell'Impero Romano*, LIX 1931 Roma 1932.

²⁾ Cele două articole fundamentale sunt: Furtwängler, în *Abh. bayr. Akad.*, XXII, 455 sqq.; Studniczka, *Abh. sächs. Ak.*, XXII, n. 4.

Și aceasta se va realiza pe două căi: printr'o editare științifică și printr'cepută a relievelor, prin sistematizarea lor definitivă.

Reliefele sunt, în cea mai mare parte, la București, aliniate în grădina Muzeului Militar. Cu toate că se găsesc acum în comerț fotografii frumoase, unica ediție de ansamblu a rămas tot a lui Tocilescu (*Monumentul de la Adamclissi*, Viena 1895), incompletă și insuficientă¹⁾. E vorba de a prepara o nouă publicație, bogată în fotografii parțiale, în confruntări cu alte monumente traianee și mai ales la curent cu concepția nouă despre arta provincială și cu legile pe care această concepție le comportă.

În ce privește sistematizarea la București, toți, începând cu d-l Prof. Iorga, sunt de acord că reliefele nu pot să mai rămână așa părăsite. Dar asupra felului sistematizării păreri sunt diferite, chiar dacă toți nutresc o dorință comună: reconstruirea monumentului. S'a emis idea de a reconstrui Trofeul într'o piață din București. Idee măreață, dar este ea realizabilă? Totul pe lume, în chestie de tehnică, e realizabil; natural, ar trebui să se construiască din nou tot masivul central de piatrărie și multe din părțile ornamentale, pentru că într'o piață a Capitalei monumentul nu poate fi o ruină, trebuie să fie complet. Dar cei mai mulți spun: „să se reconstruiască, dar pe loc“, acolo unde subsistă încă treptele circulare și osatura maiestooasă a conglomeratului.

În definitiv, în ambele soluțiuni ale reconstruirii Trofeului, sau din nou la București, sau întregindu-se cel vechiu la Adamclissi, strălucește și re trăiește, generoasă și puternică, amintirea gloriilor trecutului.

Acestea spuse, să-mi permită prietenii archeologi români să-mi exprim o a treia părere. Pe mine mă preocupă conservarea materialului. Eu personal, socot că trebuie să fim recunoscători lordului Elgin pentru că a transportat frontoanele Partenonului la Londra. Eu susțin că, fără excepții posibile și speciale, obiectul interesant pentru Artă și pentru Istorie e un document, care trebuie să fie conservat la dispoziția epocilor viitoare, așa cum se conservă icoanele sau pergamentele, scoțându-le din biserică pentru care au fost pictate, sau din castelul particular căruia îi amintesc privilegiile străbune și punându-le într'un Muzeu sau într'o Arhivă. Pierd astfel cumva, icoanele și pergamentele, ceva din valoarea lor? Nicidecum. Dar chiar dacă ar pierde, tot e necesar, adeseori, să se recurgă la această operațiune spre a le putea salva.

Ei bine, ambele reconstruiri, menționate mai sus, se lovesc de gravul cusur de a nu ține socoteală de conservarea sculpturilor. Acele biete reliefe ar continua să se deterioreze sub acțiunea aerului, a vântului, a soarelui, a înghețului. În plus, prima propunere implică o

¹⁾ Despre săpăturile din cetate se vorbește în *Verhandlungen XLIII Philol. Versamml.*, 1895, 193—199; apoi în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, București 1910, 140 sqq.; 1911, 79 sqq. (Vasile Pârvan, *Cetatea Tropaeum*).

refacere modernă a întregii mase a edificiului, și chiar a multor particularități externe, refacere care în chip inevitabil ar surprinde și ar reflecta o lumină neplăcută și asupra părților antice. De pildă: statuele trofeului din vârf nu ar trebui și ele să fie făcute toate *ex novo*? Cum s'ar putea expune trunchiuri informe? Și așa mai departe.

A doua propunere de reconstruire, mai istorică și mai științifică, o socot și mai greu de realizat. A duce înapoi la Adamclisi pietrele masive ale placajului căzut și a le aplica pe vechiul nucleu e poate mai puțin lesnicios decât a le lucra pe unul nou. Ar trebui poate să se doboare tot nucleul vechiu pentru a putea cu mijloace moderne să se facă o armatură mai nouă și mai comodă. Apoi lucrul odată terminat, am avea Trofeul lui Traian ridicat din nou pe stepa nepopulată a Dobrogei, lângă un sat unde nu e, nu zic cale ferată sau serviciu automobilistic, dar nici măcar un han. Practica ne învață că chiar lucrul cel mai frumos de văzut, dacă nu oferă înlesnirile elementare de călătorie și de găzduire, nu atrage pe nimeni. Și apoi, poate, e numai o mare iluzie să credem că monumentul rămas pe loc căștigă în semnificație și în măreție. În chip inevitabil unele bucăți bine conservate ar fi așezate în partea de nord a edificiului, unde, nefiind niciodată soare, ar pierde din lipsă de lumină și umbre, jumătate din valoarea lor artistică; dimpotrivă, bucăți deteriorate sau fără însemnătate s'ar găsi, chiar numai la anumite ore ale zilei, în condiții excelente, la est, la vest, la sud.

În concluzie: simbolic, trofeul reconstituit la Adamclissi, ar putea să însemne mult; istoric și artistic, ar fi să condamnăm piesele ajunse până la noi mai întâiu la stricăciune, apoi la o definitivă ruinare.

Și totul stă aci: au reliefele de la Adamclissi o valoare intrinsecă atât de mică încât să îngăduie numai o valorizare simbolică a lor, sau prețuiesc și ca document artistic așa încât să merite a fi salvate, așa cum sunt, pentru faptul că sunt așa, pentru că așa au o semnificație completă?

Să examinăm un moment cinci capete de barbari de pe Trofeu, pe baza fotografiilor mele inedite ¹⁾. Iată aici (fig. 1) o față ovală, fără barbă, rasă, aproape surâzătoare; părul tras pe frunte, și un nod, acum sfărâmat, pe tâmpla dreaptă. E un German, poate un Bastarn (Furtwängler: *Intermezzi*, pag. 67; *Abh. bayr.* XXII, 495). Dincoace (fig. 2—3) două aspecte ale aceluiaș individ, strămoș al cine știe căruia războinic merovingian ori carolingian; iar dincolo (fig. 4) o fioroasă figură rectangulară cu părul sălbatic; dincolo (fig. 5—6) alte două tipuri de rasă germană cu nod pe tâmplă (*obliquare crinem nodoque substringere*: Tac., *Germ.* 38), unul dintre ei, având barba lui mică întoarsă în chip pitoresc cu vârful spre stânga, cu o mișcare pe care,

¹⁾ N. R. Din lipsă de mijloace materiale, regretăm a nu putea reproduce aci fotografiile anexate de autor la articolul D-sale.

să-mi fie permisă imaginea, numai coada neastâmpărată a unei mierle o poate realiza natural. Nu sunt lucrări fine dacă sunt puse alături de un relief elenistic sau de un Mino dar Fiesole, dar câtă viață și câtă vitalitate izvorește chiar din aceste pietre rustice! Se va putea discuta latura lor estetică; dar frăgezimea lor istorică este evidentă prin ea însăși, deasupra oricărui punct de vedere personal, deasupra oricărei discuții; dacă nu pentru altceva, măcar pentru relațiile pe care le sugeră cu Evul Mediu. Și când cineva va înțelege și va cuprinde însemnătatea lor istorică, atunci va vedea închegându-se puțin câte puțin din recunoscuta și apreciată consistență istorică, și latura „frumoasă” a acestor reliefe dobrogene: prețuirea istorică a monumentului îi desvăluie numaidecât și valoarea estetică. Aceste pietre sunt pentru mine „originale” autentice de artă „provincială”; pentru a le gusta, se înțelege, trebuie să ai o anume *Schulung* istorică: nu să te oprești ca străbunii noștri la Apollo și la Torsul din Belvedere.

Și e vorba numai de simple capete. Să ne gândim la grupurile de luptători, la scenele de decapitări, și așa mai departe, în care geniul artistic provincial, sărac dar tânăr și fraged, creează, cum a creat la Neumagen, adevărate originale. Și să punem apoi totul în legătură cu Evul Mediu care se apropie; să căutăm motivele de artă ale Evului Mediu aci, în aceste opere imperiale mai vechi cu 6—7 secole; pentru a conclud, precum anunțam la începutul acestui articol, că avem dinaintea noastră opere care, în genul lor, merită cea mai mare considerație, în primul rând în legătură cu cele mai târzii, în al doilea rând chiar prin ele însele.

Și atunci să salvăm ceea ce rămâne din *Tropaeum Traiani*, și să salvăm resturile monumentului în sensul ca nici un milimetru pătrat de piatră să nu mai fie pierdut, nici o crăpătură să nu mai sfărâme metopele și crenelurile; nici un nas, barbă sau buclă să nu mai lipsească.

Însă pentru a le salva trebuie să puse la adăpost. Voiu spune așa dar, în câteva cuvinte gândul meu. Să avem în minte ca pildă Muzeu Pergamului din Berlin; iar la București să se construiască sau să se adapteze o sală vastă acoperită cu sticlă. Dealungul unei laturi a acestei săli, sau unde se va putea mai bine, să se construiască numai cu materialele originale, în arc de cerc, segmentul cel mai amplu posibil al monumentului, aducând de la Adamclissi treptele necesare și alegând din materialul existent metopele și crenelurile mai bine conservate. Pentru comoditate statică să se taie fără șovăire blocurile groase, masive, lăsându-se pentru expunere numai o grosime redusă de piatră în partea reliefului; învățații germani nu au golit înlăuntru grelele coloane asiatice?

Având în vedere că diametrul monumentului, fără trepte, e de circa 30 metri, iar înălțimea, cu trepte și cu creneluri, de circa 12 metri, poate nu va fi imposibil să se reconstruiască jumătatea cercului. Va lipsi probabil trofeul central, din vârf, din cauza mutilării pieselor și din cauza incertitudinii lor arhitectonice; nu va avea toată înălțimea;

se va vedea schimb in frumosul acoperiş compus din bucăţi în formă de solzi. Va fi deajuns. De jur împrejur, în sală, se vor dispune celelalte piese în chipul care va părea cel mai potrivit; în aceeaşi sală sau într'o alta vor găsi loc alături, numaidecât sau când va fi posibil, alte monumente ale epocii sau mulaje de pe Columna lui Traian, de pe a lui Marcu Aureliu, de pe Arcul din Benevent, sau aşa mai departe.

Numai aşa Bucureştii îşi vor avea Muzeul „tipic“. Aceasta va fi prima taină de viaţă pentru un muzeu.

Bologna, Septembrie 1931

Silvio Ferri

DESPRE PROPUNEREA D-LUI FERRI CU PRIVIRE LA RELIEFELE DELA ADAMCLISI

În *Bulletino del Museo dell'Impero Romano* (LIX 1931) din Roma a apărut articolul *Per il „Traianeum“ di Bucaresti* al D-lui Silvio Ferri, docent la Universitatea din Bologna. Fiind o contribuție la discuția controversată despre soarta ce rămâne a se rezerva resturilor Monumentului dela Adamclisi, contribuție cu atât mai interesantă cu cât ne vine dela un specialist al artei provinciale romane și dintr'un cerc științific din afara țării noastre, am crezut de cuviință să dăm acest articol în traducere în *Analele Dobrogei*. D-l Ferri a mai publicat un articol despre reliefele dela Adamclisi în *Bolletino della Commissione archeologica comunale di Roma*, XLIX 1931, fasc. 1—4.

În discuția asupra Monumentului lui Traian D-l Ferri intervine cu un punct de vedere nou și restrâns. Lăsând la o parte preocuparea de valoare, științifică sau simbolică, a ruinelor însăși ale Trofeului din Dobrogea, D-sa nu se interesează decât de elementele sculpturale, de o netăgăduită însemnătate ca documente artistice și istorice. Indiferent de ce se va face cu ruinele Monumentului, D-sa reclamă asigurarea cea mai desăvârșită a sculpturilor, piese delicate și alterabile, recomandând adăpostirea lor într'o sală specială de Muzeu. E categoric împotriva întrebuițării acestor sculpturi la întregirea Monumentului în aer liber, fie la Adamclisi, fie la București.

E un principiu just și perfect științific. Dacă într'o astfel de reconstituire nu se poate găsi mijlocul ca reliefele să fie ferite de acțiunea intemperiilor, ceea ce desigur e extrem de greu, atunci nu rămâne decât să fie duse într'un Muzeu. Dar într'un spațiu închis ele trebuiesc a fi puse totuși în valoare, pentru a evoca rostul lor de altădată. Și astfel D-l Ferri propune că în sala vastă a unui Muzeu să se reconstituie un segment din peretele Monumentului, numai cu material autentic și numai cu câte-va sculpturi selecționate. Pentru realizarea acestei idei, propune chiar aducerea în Muzeu a treptelor

Monumentului, care acum sunt la Adamclisi. De asemeni, pentru ca din reconstituirea aceasta să nu rezulte o masă de pietrărie de o greutate prea incomodă pentru clădirea în interiorul căreia s'ar face, propune ca să se ușureze sculpturile, tăindu-le în grosime și păstrând numai partea sculptată.

La aceste amănunte din propunerile D-lui Ferri, îmi îngădui a aduce unele obiecțiuni. Mai întâi o reconstituire cu material exclusiv autentic e imposibilă, oricât de redus ar fi segmentul ce ar urma să se reconstituie. Nu există suficient material autentic pentru toate elementele Trofeului. Dacă sculpturile s'au păstrat într-o mare proporție, piesele de placaj nesculptate și solzii acoperișului, de pildă, există într'un număr extrem de redus, doar atâtă cât să se permită a ne face o idee de forma lor și de dispoziția lor pe Monument. Deci o completare a lor cu foarte mult material nou ar fi inevitabilă.

În afară de aceasta, selecțiunea sculpturilor ce ar urma să figureze pe segmentul reconstituit nu s'ar putea face decât arbitrar. Archeologic și artistic ele au toate aceeași valoare. În ce privește starea lor de conservare, aproape toate sunt de luat în seamă. Din cele 49 metope, de pildă, numai vreo 7—8 ar putea fi lăsate la o parte într-o selecțiune călăuzită de acest criteriu. Prin urmare just ar fi să se utilizeze toate. Dar în acest caz segmentul s'ar mări până la închiderea completă a cercului. Căci din numărul total de 54 de metope care au existat pe monument în antichitate, nu lipsesc actualmente, cu desăvârșire, decât 5. Pe de altă parte, fără utilizarea lor completă, aceste metope istoriate, reprezentând o acțiune continuă, ar pierde din importanța lor de documente istorice.

Propunerea D-lui Ferri de a se dispua nucleul dela Adamclisi și de treptele circulare monumentale dela bază, spre a se înpodobi cu ele segmentul reconstituit în Muzeul special din București, e contrarie principiului științific de a respecta ceea ce vremurile ne-au transmis dintr'un monument antic. Indiferența pe care D-l Ferri, în grija sa exclusivă pentru sculpturi, o arată față de ruinele dela Adamclisi, nu o împărtășim. Ruinele acelea, chiar neîntregite, își păstrează acolo, în Dobrogea, toată valoarea lor istorică și simbolică, și dacă întregirea lor poate fi pusă în discuție, cu argumente pro și contra, în nici un caz nu avem dreptul să contribuim în chip voit la distrugerea lor.

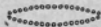
Acelaș principiu ne ridică împotriva ideii de a subția pietrele sculpturilor ce s'ar utiliza la reconstruirea segmentului din Muzeu.

Un obiect antic trebuie conservat intact, fără excepție. Nici o intervenție într-o schimbarea formei sale nu trebuie admisă. Dacă s'a făcut această abatere aiurea, nu e un motiv să o imităm. Nu trebuie să adaptăm prețioasele vestigii antice unei clădiri moderne, ci clădirea modernă trebuie să fie adaptată condițiilor pe care le implică acele vestigii.

În concluzie, reținem ca acceptabil principiul susținut de Del Ferri, ca sculputurile dela Adamclisi să fie puse la adăpost într'un Muzeu special din București, într'un „Traianeum“, și de asemeni, considerăm ca foarte interesantă propunerea de a se face cu ele o reconstituire în interiorul aceluia Muzeu. Dar această reconstituire nu se poate face decât pe bază completă circulară, utilizând intacte toate piesele autentice căzute de pe Monument, renunțând la piesele ce mai sunt încă *in situ* pe nucleul dela Adamclisi, și completând lipsurile cu material nou.

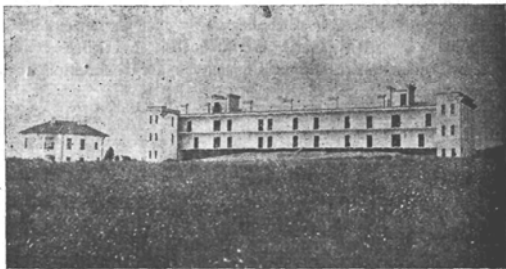
În sfârșit, realizarea acestei idei nu ar exclude conservarea cât mai îngrijită a ruinelor rămase la Adamclisi și crearea condițiilor comode pentru încurajarea unui turism activ în acea interesantă regiune a Dobrogei.

Radu Vulpe

STAȚIUNEA ZOOLOGICĂ MARINĂ „REGELE FERDINAND“ DELA AGIGEA, JUD. CONSTANȚA

Cine pleacă cu trenul dela Constanța spre Carmen-Sylva și se apropie de limanul și satul tătăresc Agigea, începe să vadă în stânga vila și moșia Costinescu, apoi Adăpostul Municipiului București și în fine gara General Ionescu, așezată cam la un capăt al cordonului de nisip ce separă lacul Agigea de plaja cu acelaș nume. În gara General Ionescu trenul oprește un minut. Vara călătorii din

Stațiunea zoologică marină „Regele Ferdinand“ de la Agigea

tren văd cum numeroși studenți naturaliști coboară aci. După ce trenul se pune din nou în mișcare, la capătul celălalt al cordonului litoral apare Preventoriul Agigea, dependință a Ministerului Sănătății — și peste câteva minute de mers prin coridorul săpat printre dunele de nisip acoperite de săbiile verzi-cenușii ale orzului sălbatic (*Elymus sabulosus* L.) și fivite în stânga de panglica albastră-argintie a mării, călătorul vede uimit o clădire lungă cu două etaje, de dimensiuni impunătoare și de o culoare albă strălucitoare, flancată la stânga și la dreapta de câte o clădire mai mică. La poarta larg deschisă se observă o firmă pe care se poate citi: „Stațiunea zoologică marină Regele Ferdinand“. Este clădirea plină de mistere, care excită curiozitatea și imaginația vilegiaturistului ce se duce la Eforie, Techirghiol și Carmen-Sylva! Este palatul minune, care atrage ca un miraj lu-

minos pe naturalişti noştri de pretutindeni, pentru posibilităţile de studiu serios ce li-se pun aici la dispoziţie ! Este oaza de reconfortare pentru cercetătorul trudit şi insetat al stepelor dobrogene ! Este izvor nescecat de bunăvoinţă şi de apă vie pentru toţi cei ce ştiu să-l folosească, dela studentul începător până la naturalistul îmbătrânit în ştiinţă ! Există de 7 ani. Instituţie relativ tânără. Este încă la început şi totuşi a înregistrat, într'un interval atât de scurt de timp, numeroase şi grele peripecii.

Acum 7 ani, pe locul unde astăzi se ridică maiestoaşă Staţiunea zoologică marină, nu era decât un câmp acoperit cu dune, care cutropeau şi aproape acopereau dinspre mare o clădire scundă şi ruinată ca şi o tranşee de beton, ruinată şi ea, prevăzută cu trei borde subterane. Bălăriile, înalte până la brâu, care creşteau pretutindeni, acopereau cu grije aceste ruşinoase resturi din timpul ocupaţiei germane. Şerpi, broaşte testoase, popândăi, dihori şi vulpi se furîseau nestânjenîţi de nimeni prin acest paradis al singurătăţii ! Spre Mare, doar câţiva pescari, cari trăiau ca troglodii în peştera săpată în lutul ţărmlui, mai turburau din când în când liniştea scurtului popas al păsărilor călătoare !

Şi într-o zi a trecut pe acolo un mare naturalist care a văzut ce atîţia ochi nu văzuseră până atunci. Şi anume că acest paradis al stepei înaintează în mare cu un cap pietros, mărginit de un litoral care, pe o lungime foarte mică, îndeplineşte o mulţime de condiţiuni excepţionale de viaţă animală marină : facies stîncos şi scoicăret, facies de nămol nisipos cu zostere, plaje de nisip. Colţul sudic de stîncă este urmat în apă de un parapet pietros în dosul căruia, până la mal, există o zonă de apă liniştită şi puţin adîncă, în care ori cine poate recolta cu uşurinţă şi fără o deosebită pregătire, un important şi variat material de studiu. Deasupra, marea naturalist a fost izbit de variaţia vegetaţiei şi faunei de stepă şi de nisip. În vecinătate, la doi klm. spre sud, se găseşte lacul Techirghiol, cu apă suprasărată şi cu o faună şi floră extrem de interesantă. Mai la Sud începe litoralul Şabla-Ecrene, renumit prin clima lui mediteraneană ce se oglindeşte în flora şi fauna sa cu totul specială, ce trebuiesc temeinic studiate. La Nord Razimul, Delta Dunărei şi limanurile de pe litoralul basarabean. Şi numai la 8 klm., Constanţa, centru de aprovizionare şi de distracţie, când aceasta este necesară — şi gară cu drumuri în toată ţara, — iar aci alături, linia Constanţa-Carmen-Sylva, care azi trece chiar pe la poarta staţiunii, unde altă dată opera un minut.

Ochii săi s'au umezit atunci de bucuria unui gând curat, care a mişcat profund sufletul său ce nu s'a mai liniştit din nou până în momentul în care s'a realizat ceea ce călătorul spre Tekirghiol vede astăzi fugitiv, din tren, rămânând plin de admiraţie în faţa formidabilei energii consumate pe altarul binelui public.

Acest mare naturalist este d-l Prof. Dr. I. Borcea, Directorul Laboratorului de Zoologie al Universităţii din Iaşi, savantul cu reputaţie mondială care, în primăvara anului 1932 ne-a onorat ţara pre-

zidând ultima adunare generală a Societății zoologice a Franței. D=sa, secundat de un alt mare naturalist român, d=1 Prof. A. Popovici= Băznoșeanu, a făcut în 1925 primele demersuri la Ministerul Instruc= țiunii pentru înființarea acestei stațiuni zoologice. Titularul de atunci al acestui departament, d=1 Prof. Dr. C. Angelescu, a intervenit la Ministerul Agriculturii, care a cedat pentru acest scop un lot de 9 Ha. în lungul coastei, pe o întindere de 1 klm., în dreptul promon= toriului actualei stațiuni. Mai târziu Ministerul Agriculturii și cel de Industrie și Comerț au cedat instituției, în dosul lotului deja dăruit, câmpul cu dune, pe care se găsea întâmplător și cazematele ruinate, rămase dela armata germană de ocupație. De notat că aceasta s'a făcut cu aprobarea Marelui Stat Major, care atunci s'a desinteresat totalmente de aceste clădiri ruinate. Cum acestea fuseseră construite fără să se țină seamă de proprietari, s'a constatat ulterior că jumătate se întindeau pe proprietatea fraților A. și R. Butărescu. Văzând scopul înalt ce se urmărea, aceștia au consimțit să cedeze locul ocupat de clădiri, în schimbul unui alt teren. Prin decretul Regal No. 810 din 1 Martie 1926, guvernul recunoaște oficial înființarea Stațiunii zoologice marine — și acordă prima subvenție bugetară cu care se încep lucrările de amenajare ale laboratorului. În 1927, titularul de atunci al Departamentului Instrucției, d=1 Dr. N. Lupu, alocă instituției create un credit de 2.700.000 lei, necesar pentru ridicarea a două etaje peste cazarma germană, ca și pentru instalarea de acvarii. Că= zând guvernul de tranziție Știrbei și venind guvernul de concentrare liberală, acesta din urmă anulează pur și simplu creditul. Situația era disperată. Din fericire, noul Ministru de Instrucție, d=1 Prof. Dr. C. Angelescu, începe să acorde treptat credite parțiale, pentru ca lucrările începute să nu stagneze. Mai mult: D=sa personal a insistat să se facă o terasă deasupra clădirii principale, de unde se are o ad= mirabilă priveliște asupra mării și împrejurimilor, atât ziua cât și noaptea. Noaptea mai ales, depe această terasă, luminile ce se întind pe litoral, dela Constanța spre Adăpostul Municipiului București și Stațiune, și mai departe, dela Stațiune spre Eforie și Carmen= Sylva, fac ca acesta să apară ca un șirag de mărgăritare! Dease= menea, de aici, depe terasa Stațiunii zoologice, se gustă cel mai bine deliciul liniștei de stepă în noapte, întreruptă doar de țârăiturile uscate ale greurilor și cigalelor, sau de susurul parfumat al zefirului, ce suflă ușor dinspre uscat spre mare.

Aici pe terasa Stațiunii zoologice se respiră aerul cel mai curat ce poate exista pe litoralul românesc!

Și de bine de rău, odată laboratorul terminat, cu toate că restul nu era încă gata, stațiunea zoologică a început să funcționeze. Primul lucrător a fost însuși d=1 Prof. I. Borcea, care a avut fericita ocazie să găsească apoi un administrator inteligent și energic: D=1 I. Gavrilescu, ce luptă și astăzi cu toate greutatele administrative inerente impulsului. D=1 Prof. Borcea își văzuse în fine visul cu ochii! D=sa, care lucrase la stațiunile zoologice marine din străinătate și care re=

venise în țară cu dorința fermă să facă o instituție similară pentru țara sa, unica în genul ei și astăzi, se poate felicita că a reușit, învingând atâtea dificultăți morale și materiale. Victoria D-sale este victoria intelectualității asupra indolenței și nepăsării administrative, caz extrem de rar în țara noastră.

D-sa a putut acum să studieze, mai mult sau mai puțin liniștit, toate categoriile de elemente faunistice ale Mării Negre, migrațiile peștilor de mare, bancurile de midii, etc. Și a făcut-o din plin! Lista lucrărilor D-sale o dovedește cu prisosință ¹⁾. Cu timpul au început să apară acolo sezonul și alți naturaliști din țară și din afară de țară, cari și-au publicat rezultatele cercetărilor lor în diferite reviste dela noi și străinătate. D-sa și-a format, pentru studiile marine, și câțiva distinși asistenți, cari-i sunt un prețios ajutor pentru activitatea didactică. Căci del Prof. Borcea lucrează vara, când alții se odihnesc, tot atât de intens ca și iarna, atât pentru D-sa cât și pentru studenții pe cari îi aduce aici regulat, câte o serie (sau chiar mai multe) în fiecare an. Modest îmbrăcat, cu fileul și borcanul în mână, pornește cu pas vânoș pe alea ce duce la debarcader, unde îl așteaptă

1) I. BORCEA: 1. *Faune survivante de type caspien dans les limans d'eau douce de Roumanie*, Annales scientifiques de l'Université de Jassy, T. XIII, pp. 207—233.

2. *Observations sur la faune des lacs Razelm*, id. T. XIII, pp. 424—448.

3. *Quelques remarques sur les Adacnides et principalement sur les Adacnides des lacs Razelm*, id. T. XIII, pp. 449—473.

4. *Note sur les huîtres du littoral roumain de la Mer Noire*, id. T. XIV, pp. 111—127.

5. *Note sur les moules et sur les facies au biocenoses de la région littorale roumaine de la Mer Noire*, id. T. XIV, pp. 129—139.

6. *Note sur quelques crabes de rivage du littoral roumain et spécialement sur l'Eriphia spinifrons*, id. T. XIV, pp. 140—147.

7. *Données sommaires sur la faune de la Mer Noire (littoral de Roumanie)*, id. T. XIV, pp. 536—581.

8. *Nouvelles observations sur la faune cotière du littoral roumain de la Mer Noire*, id. T. XV, pp. 286—298.

9. *Une observation sur la nature du cordon de Letea (Delta du Danube)*, id. T. XV, pp. 299—301.

10. *Quelques considérations sur la faune de la Mer Noire en face du littoral roumain*, Archivio zoologico italiano, vol. XVI, Atti dell' XI congresso internazionale di Zoologia, Padova, 1930, pp. 654—660.

11. *Quelques éléments de la faune de pénétration dans les eaux douces sur le littoral roumain de la Mer Noire*, id. pp. 661—662.

12. *Livoneca pontica nov. sp., Cymothoïde parasite des Aloses et Sardines de la Mer Noire*, Annales scientifiques de l'Univ. de Jassy, T. XVII, fasc. 3—4, pp. 481—502.

13. *Nouvelles observations sur les migrations et sur le période de ponte des espèces de poissons migrateurs de la Mer Noire*, id. pp. 503—564.

barca mare cu 6 vâslași la rame, plină de studenți. Este cea mai mare fericire pentru aceștia când pot să-și asculte cu nesățiu cuvintele nepretențioase și bine cântărite, relativ la problemele generale ale faunei Mării Negre, sau discuții asupra animalelor pe care draga le scoate dela fund. In jurul D-sale se strâng atunci grămadă, cu riscul de a răsturna barca, studenții Universității ieșene, printre cari adesea se găsesc mulți și dela alte Universități. Este o operă serioasă și utilă acea pe care D-sa o face la stațiunea zoologică dela Agigea și mult mai utilă decât diverse programe de studiu ale faunei Mării Negre ce publică unii. Operă care nu se aruncă cu deasila în ochii nimănui !

În felul acesta Stațiunea zoologică dela Agigea și-a dus cu bine zilele, înregistrând într-un interval atât de scurt de timp, o foarte frumoasă și rodnică activitate științifică și didactică.

Dar iată că cerul se întuneacă și liniștea activității sale este tulburată ;

Marina militară găsește de cuviință că promontoriul pe care este așezată Stațiunea zoologică, este un important punct strategic, de unde s'ar putea apăra cu tunurile, în caz de războiu, atât Constanța cât și Carmen-Sylva ; că tranșeea ruinată și cutropiă de dune și buruieni ar putea fi utilă Armatei române ; că Stațiunea zoologică marină trebuie dărâmată, pentru ca să nu fie punct de reper pentru flota marină și aeriană inamică și că în locul ei este absolută nevoie de un amplasament pentru tunurile Marinei militare române !

De două ori, sub două guverne, s'a încercat a se realiza aceste deziderate militare, pentru a se șterge, printr-o simplă mișcare, tot ce se tăcuse cu trudă și cu cheltuială, elemente care nu intrau de loc în calculele comandamentului superior, după cum nu putea intra în concepția sa nici alegerea amplasamentului puțin mai la dreapta sau mai la stânga de Stațiune. De două ori se iscălise decretul de cedare a terenului Stațiunii cu clădirile, de către Ministerul Instrucțiunii Ministerului Apărării Naționale !

Dar energia și perseverența d-lui Prof. I. Borcea, care-și vede sfârșimate cele mai frumoase realizări pentru țară ale vieții sale, a putut ține piept acestei grave neînțelegeri a situației și a putut opri la timp această crimă morală ce era pe punctul de a se săvârși în dauna țării. Pentru această a doua și a treia victorie a D-sale trebuie să-l felicităm noi, toți naturaliștii români, tineri și bătrâni, cari înțelegem marea importanță publică a Stațiunii, științifică, didactică, patriotică, și de ocrotire a naturii *) — și cari apreciem posibilitățile de studiu ce Stațiunea zoologică, astfel cum ea a fost creiată de d-l Prof. Borcea, ni le pune la dispoziție.

Lucrurile au mai mers astfel nelămurite până la 15 August 1932, când Majestatea Sa Regele, sosit la Constanța pentru a par-

*) Pe terenul Stațiunii se află un careu închis cu sârmă ghimpată, în care crește spontan *Ephedra distachya* L., gimnospermă extrem de rară în România.

URME TURCEȘTI IN CADRILATER

Unul dintre cele mai importante elemente minoritare din Cadrilater este, fără îndoială, elementul turcesc. Superior prin număr populației bulgare, el o întrece și prin vechimea sa istorică, care datează de vreo cinci sute de ani în urmă. Sultanii de pe vremuri, în dorința lor de stăpânire și de expansiune în răsăritul european, au făcut colonizări, încercând să șteargă ori ce urmă de dominațiune străină de pe aceste meleaguri. Astfel, Baiazid Fulgerul, prin secolul al XIV, este cel dintâiu care se gândește la o transplantare a elementului turcesc în aceste părți ale Dobrogei.

Prin vechimea ei de secole, această populațiune a fost singura care, suprapunându-se temeinic peste elementul românesc găsit aici, a lăsat urme neșterse de dominațiune în decursul timpului.

Dintre cele două județe care formează Cadrilaterul, Durostorul cuprinde cea mai numeroasă populațiune turcă, ce se cifrează la peste 100.000 de suflete. După vestigiile numeroase ce se întâlnesc aici, se pare că atențiunea binevoitoare a stăpânirii turcești a fost îndreptată mai mult spre acest teritoriu, de cât spre celălalt al Județului Caliacra, aceasta datorindu-se poate și faptului că Silistra, vestitul oraș de pe vremuri, de legătură cu Balcanii, era și capitala acestui județ.

Silistra, de altfel, a fost în secolele trecute o adevărată cetate. Ea era înconjurată de un zid gros de piatră, ce constituia un mijloc de apărare contra dușmanului năvălitor. În afara zidului, de jur împrejur, se afla un șanș mare și adânc umplut cu apă, care servea aceluiaș scop. Zidul era prevăzut cu patru porți de fier, care se numeau astfel: *Ceair-Kapusî* — poarta Ceairului — ; *Istambul-Kapusî*, — poarta Stambulului — în fața căreia Musa Pașa, comandantul artileriei turcești și al cetății Silistra fu omorât în anul 1854 de o ghiulea rusească ; — *Ermeni-Kapusî*, — poarta Armenilor și *Serai-Kapusî*, — poarta Palatului. Aceste porți se închideau regulat în fiecare zi, la orele 6 seara, rămânând așa până a doua zi la orele 6 dimineața, când se deschideau. Locuitorii cari nu se grăbeau să intre în oraș până la această oră, erau sortiți să petreacă toată noaptea afară, căci „dört

kapugi," cei patru portari, erau extrem de scrupuloși în îndeplinirea datoriei. Astăzi acest mare zid nu mai există, fiind dărâmat încă din timpul stăpânirii bulgare, de către deținuții închisorii Centrale ce se afla aci. Doar de se mai zăresc, pe ici — pe colo, ruinele lui prăvălite în șanțul vecin, astupat și el cu pământ.

În anul 1836 Silistra a fost vizitată de sultanul Abdul Medgid, care o găsi ruinată în urma asediului rusesc dela 1829. Orașul, după pacea ruso-turcă dela Adrianopol, a stat șapte ani sub ocupațiunea armatelor rusești, drept zălog pentru plata cheltuelilor de război, ce se fixaseră la suma de 11 milioane și jumătate de galbeni.

Abdul Medgid, în călătoria sa dela Constantinopol, prin Varna și Șumla, până aci, observând starea în care se afla fortăreața Silistra, a însărcinat pe căpitanul prusac von Moltke, mai târziu celebrul general, să facă planul de întărire al cetății.

Se construï astfel, datorită acestor împrejurări, faimosul fort *Medjidi-Tabia*, la o distanță de circa trei kilometri spre Nord-Est de Silistra. Fortul fu legat de centrul orașului printr'un tunel, care comunica și cu o subterană construită din piatră, ce servea ca depozit de munițiuni, — „*gephanelichi*” —.

Această fortăreață a jucat un rol foarte important în timpul celui de al doilea asediu, dela 1854, pe vremea războiului Crimeii. Fortul se află situat pe unul din dealurile care împrejmuește Silistra și are formă dreptunghiulară. E construit din blocuri masive de piatră, și închide o suprafață de circa 500 m. p. Zidul înconjurător, în grosime de un metru și înalt de peste zece metri, are la partea superioară numeroase creneluri. Este prevăzut cu o singură intrare, unde odinioară se aflau două porți grele ce se zăvoreau cu cheile și cu un drug mare de fier.

Tot atunci, din ordinul aceluiaș Sultan, s'au mai clădit și două depozite de munițiuni, în două părți deosebite ale orașului, care comunicau și ele cu fortul de pe deal. Una din aceste subterane a fost dărâmată acum cinci, șase ani de către primăria orașului.

Sultanul Abdul Medgid a ținut să lase posterității o amintire scrisă despre vizita sa la Silistra. În grădina publică depe malul Dunărei, o piatră de marmură, cilindrică, înaltă de o jumătate de metru și în diametru de 35 c. m., poartă următoarea inscripție în limba arabă:

„*Majestatea Sa Sultanul Abdul Medjid, care a făcut lumea întreagă să suradă ca un trandafir și a cărui grădină cu flori (Impe-*

riul său) nu a fost și nici nu va fi bătută nici odată de aspru, vânt al toamnei, — Padișahul veacului a asigurat liniștea întregii lumi cu înțeleapta-i conducere.

„Pentru a-și cunoaște pământurile supuse suveranității sale, El a pornit la drum și a ajuns la Varna, unde a împărtășit tuturor cinste și bucurie.

„Cel dintâiu lucru pe care l-a făcut Padișahul timpului în acest an, a fost ca de acolo să sosească la Șumni (Șumla), și apoi la Silistra.

„Cauza care a determinat pe Majestatea Sa să facă această lungă călătorie, a fost aceea de a înveseli lumea întreagă.

„În amintirea vizitei sale s'a ridicat acest monument, care va rămâne până la sfârșitul lumii!

„Până la sfârșitul lumii gloria acestui Padișah va luci ca un soare fericit!

„Cu condei de aur scrie Achife pe scurt despre calitățile pe care le are Padișahul Padișahilor timpului!

„A venit la Silistra, Șahul și Suveranul mulțimii, Medjid Han. Iată data; 1253.

Umilul Mustafa Izet, fiul lui Iesari.¹⁾

La sosirea acestui Sultan, Domnii pământeni ai Țărilor Românești Alexandru Vodă Ghica și Mihai Vodă Sturza, s'au grăbit să-i dăruiască 10.000 de galbeni, în schimbul cărora ei au primit blăni, șaluri, covoare, tablouri, etc.

O piatră ca aceea din Silistra s'a mai fost ridicat și în comuna Rahman Așiclar, cu ocazia drumului pe care Abdul Medjid l-a făcut la beylerbey-ul Ibraim Pașa, unde a dormit o noapte. Și tot așa, alte două pietre au fost înfipite în pământ la jumătatea drumului dintre Silistra și satul Calipetrovo, unde Sultanul a făcut un mic popas.

Călătoria lui Abdul Medjid în Cadrilater s'ar datori unei împrejurări deosebite, după cum mi-a comunicat acum câțiva ani o persoană din Silistra demnă de toată încrederea, care la rândul ei și-a notat informația dela cunoscutul jurisconsult în dreptul musulman, fostul Șeikiul Isleam, Negmiddin Molla.

Pe vremea războiului Ruso-Turc dela 1828, bravul apărător al cetății Silistra, Achmet Pașa, se afla la un moment dat într-o situațiune critică, ne mai având cu ce să întrețină armata de patru

¹⁾ Cel care a săpat în piatră inscripția.

mii de oameni, care se lupta împotriva dușmanului. S-a ivit atunci un mare patriot, care s'a obligat să suporte toate cheltuielile de aprovizionare, obligațiune pe care a dus-o până la sfârșit. Și acesta era Beylerbey-ul Ibraim Pașa, unul dintre cei mai bogați locuitori ai ținutului. După terminarea războiului, Statul Otoman datora acestuia 250.000 lire, sumă pe care Ibraim Pașa n'a vrut s'o primească înapoi, făcând-o dar Țării sale. În vederea aceasta, Sultanul Abdul Medjid s'a crezut dator să mulțumească cu recunoștință donatorului, făcându-i vizită în Cadrilater, cu care ocazie a călătorit în tot ținutul.

Printre alte monumente vechi ce se mai găsesc pe aici, sunt și numeroasele cișmele turcești, care în majoritate au fost construite prin secolul al XVI. Pe unele din ele se mai poate citi încă și astăzi această dată. Altele însă sunt de dată mai recentă, cum este de exemplu cunoscuta fântână din localitatea istorică Chiuciuc-Cainargi, unde s'a încheiat pacea dintre Ruși și Turci, și care poartă o inscripție comemorativă a tratatului dela 1774, impus de către generalul rus Romanzoff, — tratat ale cărui clauze au fost foarte importante și pentru Principatele Române. De atunci se pun bazele dominațiunei streine în Țările române, Rusia căpătând dreptul de amestec în toate chestiunile cerute de necesități.

Numărul acestor cișmele, precum și lungimea mare a ighiaburilor de piatră în care se strânge apa, ar da naștere la o conjectură istorică, — dacă s'ar avea în vedere data construirii unora din ele care coincide cu epoca Domniei lui Mihai Viteazul, — și anume aceea, că Durostorul era, probabil, pe atunci, o zonă de concentrare a armatelor turcești și în special a acelor care au pornit împotriva acestui Domn la 1594, și că aceste cișmele au fost construite anume pentru satisfacerea nevoilor cavaleriei turcești. Această părere o găsim în cartea D-ului I. Cămărășescu, „Durostorul“, tipărită la 1915 de d-nea în calitate de prefect al acestui județ, și în care expune situația acestei regiuni din toate punctele de vedere.

Valerian Petrescu

VIATA

Ce toamnă grea vrăjește-afară!..
Cad frunze... parc'ar fi de fer!
Atât ocean de vieți să moară
Sub larg ne'ndurătorul cer?..

Ascult... O gospodină cântă
Frecându-și vasele cu zor;
Gingașa veselie sfântă.
Aruncă'n jurul ei un nor.

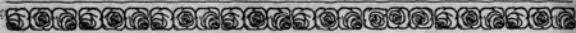
Alături un cizmar zorește
La bancul lui și cântă dus;
Din depărtări adânci răzbește
Ciocanele'ntr'un ritm nespus.

Sub zări lumina e domoală;
Cum scânteie rugina'n pom!..
Hai, triste suflet și te scoală:
Nu piei ca frunza!.. Tu ești Om!..

Primește viațașa cum este
Și bucură-te mult de ea.
Învața dragostei poveste
Și viața te va bucura.

Mihail I. Pricopie

TRIBUNUL

Urmas al unei familii vechi, Conu Iancu moștenise de la strămoșii săi o mare dragoste pentru cei mici și o'nversunată ură contra celor ce încurajau pe streini să cutropescă moșia străbună.

După studii strălucite pe care le făcuse la Paris, se'ntoarse la moșia părinților, o dete spre lucru la țărani, iar el se mută în casa bătrânească de pe Str. Batiștei și se făcu avocat. Cei mulți, mici și apăsafi au simțit în dragostea lui pe cel mai bun apărător al lor.

— „Coane Iancule, m'au pus la gloabă”! Și un om necăjit, după obraz și'mbrăcăminte, îi intindea o hârtie galbenă pe care avocatul o cerceta răbdător.

— Hm!.. Măgarii!.. Două mii șapte sute cinci zeci și doi lei și cinci zeci și șase de bani, taxe de succesiune și amendă... Dar unde-i casa ta?... Pe Calea Victoriei?..

— În Valea Plângerei, coane Iancule!..

— Măine dimineața la ora opt să te găsec în fața Ministerului de finanțe!..

A doua zi se ținea de vorbă. Funcționarul la care ceru dosarul, se sculă respectos și-i oferi scaunul.

— Coane Iancule, pe mata care mai scăpat de o contravenție la legea obligativității întrebunțării chibriturilor, te servesc din toată inima!

— Bine mă, Țacă, de ce-ați pus pe creștinu ăsta la taxe așa de mari?

— Așa-i ordinul de sus!.. Dar se reduc ușor dacă...

— Am înțeles!.. Și se reduc mult?..

Funcționarul zâmbi.

— Ba bine că nu! A fost ieri o conifă... Numai să vezi cât i-a redus!

Conu Iancu cercetă tremurând o petiție proaspăt înregistrată.

— Va să zică... amenda toată, jumătate din taxe, toate supra-taxele și... pentru rest, termen de plată în zece rate trimestriale cu "ncepere de peste doi ani!.. Și se ridică.

— Bine mă!... Ține dosarul la'ndemână!

Merse la Director, dar acesta nu-i fu tocmai binevoitor.

— Nu se poate, Domnule!... A călcat legea... Trebuie să plătească amendă! Dura lex"...

Conu Iancu privi pieziș la canapeaua ale cărei teluri se muia-seră la mijloc și formau o mică scobitură.

— Ia vezi mata... poate...

— Coane Iancule, să-i reduc amenda la jumătate!

— De amendă nici nu-i vorba! Eu zic să reduci mata și taxele la cât e drept...

— Asta nu se poate nici într'un caz! răspunse Directorul foarte tăios.

— Dacă spui mata că nu...

— E decizie iscălită de Secretarul General! Pot eu trece peste el?...

— Dar Aglăiței Strădeanu...

Cu mâna tremurândă și galben, înaltul funcționar scrise pe cererea întinsă de conu Iancu: Se iartă amenda și 340 lei din taxe, plătind restul în două rate semestriale.

Dar îl finu multă vreme'n amintire.

— Dumneata, Coane Iancule, faci slujba de samsar și spoliezi săracimea! N'avem nevoie de mijlocirea D-tale!... Cei interesați să vie singuri și le vom face dreptate!... Prin urmare... Și-i arată ușa.

Conu Iancu îi fulgeră o privire.

— Ai să-mi plătești imediat pentru insulta asta! Și scoborând furtunos scările, o zbughi'n cea dintâi trăsură.

— Pe Grivița, spre cimitirul Sf. Vineri!

Peste un ceas fu iarăși pe sălile Ministerului de Finanțe. Funcționarii superiori cari treceau pe lângă el îi aruncau priviri batjocoritoare. Dar el părea liniștit și senin, ca și când nimic nu i s'a'ntâmplat.

Dar foarte curând sălile se umplură de oameni săraci. Erau cârciumari, cari în grabă nu-și putură scoate nici șorțurile lor soioase, mici negustori veniți în capul gol, oameni din mahalalele mărginașe și mai ales multe femei sărmene.

Și toți agitau în aer galbenele publicații de vânzare.

Groaza înalților demnitari nu fu mică. Ei se'ncuiară în birour și nu mai puteau comunica'ntre ei decât prin telefon.

Și'n timp ce sălile gemeau de strigăte, tropăeli și de bătaie puternice în uși, groaza stăpâni pe toți funcționarii.

Cerură ajutorul poliției, dar nu se putu face nimic contra mulțimii îndârjite. Și cum mulțimea creștea'mprejurul localului, cei din sus trebuiră să dea un ordin general, prin care se anulau toate publicațiile de vânzare și se da o păsuire pentru plata dărilor.

Victoria fu sărbătorită la o grădină, cu discursuri calde și baterii cu vin la gheață. Când mai pe seară mulțimea se'mprăstie, Conu Iancu și o ceată de prieteni s'au retras într'o cameră mai ferită pentru ca să termine creștinește un lucru început. Acolo mai erau trei fineri cu plete mari, cu părării cu margini late și cu legători pestriți la gât.

Un băețuș de 10—12 ani le șterse masa. Conu Iancu scoase o monedă de cinci bani și i-o puse'n palmă.

— Mă țacă!.. O vezi?.. A ta este, da'să scoți tu niște vin din care bei când nu te vede stăpânul!

— Coane Iancule, las' pe mine!.. se lăudă copilul ducându-și mâna stângă la inimă.

— Da'ce cunoaște ăsta la vin'?

— Tocmai!.. Pe el nu-l doare inima și bea tot ce-i mai bun! Păcătosu de stăpân bea și drojdiile de la oțet.

— Asta cam așa-i!

În timpul acesta, unul dintre cei trei fineri îl schiță pe conu Iancu și conmesenii lui și, ca să-i facă plăcere, i-o prezentă.

— Samănă... coane Iancule?

Acesta privi hârtia, apoi se uită pătrunzător la tânăr.

— De ta ai făcut schița?.. Îmi place!.. Vrei să mi-o vinzi?..

— Să vi-o dau, da!.. Să vi-o vând... nu pot!..

— Dacă-i așa... ia treceți la masa noastră!

Tinerii aduseră o notă nouă și conu Iancu nu se'ndură să strice petrecerea înainte de ora două. La despărțire vorbi însă lui Fănescu:

— Să știi că-mi plăci!.. Ai talent destul... ești... voinic și frumos ca un brad... sănătos la vorbă... vartos la băutură! Se cunoaște că ești Român!... Să vii mâine cu un tablou, dar înainte de ora șapte!..

Tânărul pictor merse în dimineața următoare cu trei picturi, pe care conu Iancu le privi'ndelung.

— Măi, am văzut eu că ai talent!.. O să ajungi pictor mare!..
Cât vrei pe unul?.. Da'să nu-mi spui mai puțin!..

— Păi... câte-odată am luat chiar și cinci lei!

— Bine mă!.. Uite un pol pentru toate trei!.. Și-acum ia
stai colea și fă o cerere la Minister, ca să-ți dea cinci mii de lei să
te poți duce la Paris, să faci acolo școală de pictură, mă!..

Pela opt și jumătate porniră la Instrucție și pătrunseră numai-
decât la C. C. Arion.

— Măi Costică, uite-un Român talentat!.. Dă-i un ajutor, măi,
vre-o cinci mii de lei, să se poată duce la Paris! Și-i înfinse petiția.
Ministrul o citi odată, o reciti a doua oară și nu știa ce să facă.

— Măi Costică, dacă-ți spun eu că are talent....

— Știu Coane Iancule, dar...

— Dar ce?..

— Fața mare și roșcovană a Ministrului se'ndreptă nehotărâtă
spre solicitant.

— Știu că e un talent... că ar trebui să-l trimitem...

Sunt convins că mi-aș face o datorie, dar... nu-s fonduri!

— Ei!... îmi spui mie basme!.. Scrie tu acolo că se aprobă!..
Fondurile... dau eu peste ele!..

— Dar dacă-ți spun hotărât că nu-s bani?..

— Dar știu eu că se pot găsi!

— Dumneata, coane Iancule, știi mai bine ce am eu în
buzunar?

Conu Iancu se ridică, luă cu mâna dreaptă tocul muiat în
cerneală, iar cu stânga bătu nervos în petiție.

— Scrie, mă, așa cum îți spun eu!..

— Dacă nu mă crezi pe mine, să-l întrebăm și pe Directorul
contabilității! Și-l sună.

Acesta sosi găfâind și se'nclină până la pământ.

— Domnule Director, nnn'orrr m'ai fi fonduri la ajutoare!..

— Este terminate, Domnule Ministru!..

— Bine!.. Asta am vrut să știu!.. Apoi, rămânând iarăși
singuri: Auziși coane Iancule?... Nu vrei Dumneata să mă crezi
pe mine!.. Și răsuflând mulțumit îi înfinse petiția.

Conu Iancu nu se lăsă bătut.

— Scrie tu, măi Costică, așa cum ți-am spus eu!

Și bățul gros, strâns de o mână care se crispase pe el, arăta

locul unde trebuia pusă aprobarea. Scrie tu ici și pe urmă cheamă-l pe măgarul ăla și ntreabă-l altfel : Mai avvvem noi fonduri ?.. Sau : Putem noi găsi fonduri ?.. Nu așa cum întrebași tu adineoarea.

Ministerul puse mâna pe toc și scrisen silă.

— Scriu eu, dar ... dacă nu-s bani ...

— Acum cheamă-l și p'ăla!

Și trebui să-l sune a doua oară.

— Dragă Directore, ia vezi poate găsim ceva fonduri ...

— Este fonduri, chiar la ajutoare, Domnule Ministru ! între-rupse funcționarul.

Ministrul roși.

— Bine !.. Mersi !.. Apoi se'ntoarse la stăruitorul solicitant și-i surâse : Nu fu chip să scap, coane Iancule ! Acum ... Dum-nealui să lase cererea la Registratura Generală și ... trece peste vr'o două săptămâni : numai bine o găsește lucrată !

— Asta s'o crezi tu, mă Costică ! Las'că știu eu ce fac' !

O luă, merse din birou în birou, iar pela unsprezece scoase și or-donanța. Atunci săriră ntr'o trăsură și-o luară cu grabă către Casierie.

— Hai, mă, să-ți dau și banii, că ăștia sunt în stare să ți-o anuleze prin telefon !..

La ora douăsprezece îi punea și banii în mână.

— Mă !.. Să pleci !.. Să nu-mi rămâi pe-aici și să bei banii, că te știu eu cât poți bea. Dacă peste trei zile te mai întâlnesc pe stradă, să știi că te bat !

Și-i arătă cârja groasă și tare.

Mihail I. Pricopie

ÎN AȘTEPTARE

Trec trenuri lungi prin gara cu albele peroane
În toamna-aceasta tristă ca un romantic vers,
Trec trenuri lungi prin gara cu albele peroane
Și nimeni nu coboară din șirul de vagoane
Când și-a oprit o clipă bubuitorul mers.

Sub vâlnice de umbră a-tot-stăpânitoare
Ce dau melancolie ghirlandelor de iederi,
Sub vâlnice de umbră a-tot-stăpânitoare
Coșmarul așteptării te prinde ca'n vâltoare
Și-ți spulberă năvala de visuri și încrederi.

Și totuși, fără voie, frumoasei ce nu vine,
Simțind că nu poți stinge a amintirii faclă,
Închini fără de voie frumoasei ce nu vine
Comoara nesfârșită de inspirații senine
Ce doarme'n fund de suflet ca 'ntr'o prea sfântă raclă.

G. Lăiniceanu

RONDEL

În noaptea-aceea de opal
Seninul scânteia de stele
Ca o risipă de mărgele
Dintr'un bazar oriental.

Pe 'ntinsul apei fără val
Pluteam cu strânsele vintrele
În noaptea-aceea de opal
Când cerul scânteia de stele.

Și cum setos de ideal
Dam aripi gândurilor mele,
Părea că 'mbrățișez cu ele
Intregul haos sideral

În noaptea-aceea de opal.

V. Lăiniceanu

LOPĂTARUL

Cade=amurgul peste ape
Cu adâncuri de cleștar,
Noaptea=i hoț de drum pe=aproape...
— Cu umbrite, grele pleoape,
Unde pleci tu lopătar?

Nu te temi că 'n legănarea
Golfului bătut de vânt,
Îți va sta 'mpotrivă marea
Și cu dânsa, sbuciumarea,
Îți vor fi adânc mormânt?

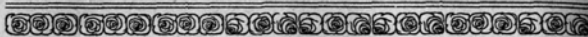
Când primejdii, griji — oriunde —
Pune visul sub zăvor,
Nu simți tu, nu te pătrunde,
Că 'n chemări tot mai profunde
Țărm și lume=aici te vor?

A zâmbit cu tâlc o clipă
Lopătarul meu stingher,
Și privind cum se'nfiripă
Peste valuri în risipă
Vrăji și taine de ungher,

A purces voios nainte
Cu un cântec drept răspuns...
Și-am văzut atunci în minte
Că o dragoste fierbinte
Trup și suflet i=a străpuns.

V. Lăiniceanu

IN ZADAR

Trec în sbor
Prin văzduhul fără nor
Lungi șireaguri călătoare
Și cu ele 'n stins de soare,
Glăsuind ca 'ntr'un sobor,
Visuri — armii răvnitoare —
Trec în sbor.

Se tot duc
Ca o apă pe uluc
Sbuciumării grele pradă....
Cin' să stea cu ele 'n sfadă
Când pe-aripi de vânt năuc,
Ca o volbură, grămadă,
Se tot duc ?

În zadar
Năzuinți purtând în dar
Suflete mai chemi trecutul :
Frânt în două ți-este scutul,
Iar cumplitul tău calvar
Va, de-acum, să-l poarte lutul
În zadar.

V. Lăiniceanu

BRÂNDUȘEA

Nu văzusem de mult pe sculptorul Daghie.

Intrând eri în atelierul lui, el mă întâmpină cu nedespărțita-i lulea în colțul gurei și, strângându-mi puternic mâna, foarte bucuros, îmi zise :

— Îmi pare bine că ai venit. Am o noutate, pe care nu se cădea s'o vadă întâia oară ochi profani. Iat-o :

Și dând la o parte un paravan de dril, lumina soarelui tânăr, de primăvară și de dimineață, îmbrățișă într'un cuib de raze un grup de marmură de-o încântătoare gingășie.

— Grupul ? Un flăcău ce ridică din pământ o fată !

Ea parcă atunci se deșteptase din somn și răsărea dintr'un câmp acoperit de păș, prin care mizea iarbă nouă. Era încă obse- dată de-un vis ce-o îngrozise și n'ajunsese să se bucure cu totul de lumina adevărată ; ochii i se deschideau îndoielnic spre cel ce-o deș- teptase.

El era mândru și surâdea fără a ascunde plăcerea ce-l stăpânea văzând-o, cum se ridică, cum pământul câmpului se destelenea de-o parte și de-alta a corpului candid, ca și cum nu viața largă a rea- lității o coprindea pe cea care se deșteptase, ci numai el. . .

Priveam uimit și-mi descopeream cu fiecare detaliu o intenție marmurei, o idee. . . Îmi ziceam : frumoasă bucată, — simplă și e- vocatoare.

— Tu ai făcut minunea asta, ori soarele a coborât-o în plasa lui de raze ?

— Nici eu, nici soarele, ci fiica mea !

Mă întorsei întrebător spre Daghie. Știam că fiică-sa e deabia un copil.

— Da, da. . . Fetița mea astă iarnă mi-a spus o poveste și apoi mi-a poruncit, ca orice amator pretențios, o statuie ! Dacă ești curios. . .

Causa rerum este din vechi o zeiță îmbolditoare ; puteam să rezist ?

Primii și Daghie își aprinse luleaua.

— Cum astă iarnă, într'o seară, mă plimbam de colo-colo prin casă, nehotărât asupra cărui subiect să mă opresc pentru o lucrare mai mare, fetița îmi ieși înaintea.

— Tată, baba Fira mi-a spus o poveste; eu ți-o spun ție, iar tu să faci o statuie după poveste!..

— Minciuni băbești! Spusei eu distrat.

— Nu-i minciună! Când am auzit povestea, mi-a fost milă de fata împăratului de-am plâns și... uite, tot de mila ei aș vrea acum acum să fie primăvara...

— Ce-are a face fata de împărat cu primăvara?

— Tu n'ai de unde să știi... Pe fată o chema Brândușea... Mai bine să-ți povestesc.

Și... O poveste ca toate: A fost odată un împărat rău, ura pe toată lumea. Nimeni nu s'apropia nici de împărăția lui, nici de tron. Ba și supușii fugeau din împărăție de asuprire și de frica morții.

Dar împăratul acesta, așa de uricios, avea o fată Brândușea, — frumoasă, cu părul ca aurul, cu ochii ca două picături de cer...

Se făcuse fata mare, de măritat, dar împăratul o ținea închisă în ziduri de piatră și fier, nimeni nu îndrăsnea să vie s'o pețască; iar supușii și vecinii și feți-frumoșii, toți doreau moartea împăratului cel rău și-l blestemau pe toate cărările și din toate gândurile, să-i înghețe sângele în vine și sufletul pe buze.

Așa, blestemul tuturor l-a ajuns și într'o zi răutatea de împărat începu să înghețe; iar simțind că se sfârșește, porni și din gura lui blestem, că gheață și pulbere să se facă împrejurul lui tot... însă când și-aduse aminte de fiică-sa, cu glas părintesc i-a zis:

— Tu, fata mea, Brândușeo, somn să te coprindă, să dormi și să nu te poți deștepta și nimeni să știe de tine până la Prier, fiul Iubirei și el să-ți fie bărbat.

Și s'a stins crudul de împărat. Gheață și pulbere s'a făcut împărăția și somn greu a căzut pe fiică-sa, iar la urmă câmp alb de colilie s'a întins peste toate și lumea uitându-i, neștiutoare, a întins iar, peste ce fusese, altă împărăție...

— Am înțeles! Zisei eu. Împărăția caldă a Iubirei, care germinează toate. Fiul ei Prier. Fata de împărat, care se cufundase în pământul câmpiei, o floare — brândușea... A venit Prier, a deșteptat-o și ea s'a ridicat încet-încet din pământ...

— Tocmai! Pufăi din lulea sculptorul.

— Și povestea s'a sfârșit în atelierul tău. Admirabil sfârșit, sau mai bine — adorabil început ! Iată-l pe Prier, nou Antheu, evocând puterea pământului. . . O evocare originală. Corpul candid ieșind din pământ, cu toată inocenta lui fragilitate, vibrează de o putere fatală și infinită. La chemarea ei s'a plecat Prier și veacurile până în eternitate vor clocoti sub pasul ginților, cu care ea va înflori pământul. . . Ai să arăți artei un bogat izvor de inspirație !

— Da, cererea răspânțiilor banalizase sculptura ; bietii artiști lucrau plângând soarta operelor.

— Dar fetița ta ce-a zis, când a văzut statuea ; dar baba Fira ?

— Ca și tine. . . Fetița, sărind imprejurul statuei, a sărutat pe Brândușea ; iar baba Fira s'a crucit și-a scuipat, ca spre niște boboci de găscă, care i-au făcut neașteptată bucurie : „Ptiu ! Ptiu !. . . Nu vă fie de deochiu !“

Apoi Daghie, pufăind prelung din lulea și înfășurând opera-i într'un văl de fum, urmă :

— În definitiv, eu n'am pus de cât meșteșug și marmură, fetița mea o stăruință de copil capricios, baba Fira o poveste din popor, — ia vezi, ia cântărește, cine a construit cu adevărat ?

— Cine ?

— Poporul, domnule !. . .

D. Stoicescu

MIORIȚA ȘI CELELALTE OI...

Eram musafirul lui Moș Savu Jirlăeanul din satul Presini.

Pe când gustam ceva, iată și învățătorul Horlea, învechit și el, și cu o casă de copii, acum scoși la lumină și la treburi în toate părțile.

— Te văd bine, dar copiii? Il întâmpin eu.

— Acum nu mai pot zice că am o casă, am o țară... Spuse el mândru.

— Sărut mâna, domnule! Strigă cu glas înțiglat Săvucu, un nepoțel de-ai lui Moș Savu, elev al lui „domnu”.

— Să trăești, băețu! Răspunse învățătorul și se întoarse de la elev, ca să intre mai bine între noi la vorbă.

Lăudai satul Presini, pentru rânduiala ce-o țin oamenii: peste tot împrejurimi de peatră, grădini...

— Ar fi și mai multă rânduială și curățenie în sat, dar cugetă și d-ta, în sat nu trăesc numai oameni. Avem și oi și alte vite, apoi păsări, porci, câini — câte dobitoace nu-s pe lângă casa omului! Mai scapă câte unul de sub grija noastră... Vorbi clipind din ochi Moș Savu.

— Văd că la d-ta nu scapă, Moș Savu! Lăudă învățătorul.

— Apoi eu unde-s? Uite, până și de Săvucu am grijă. L-am însemnat umbra lângă prepeleac, când ai suna d-ta clopotul școlii, el să fie cu cărțile'n torbă.

Înțelesei că Moș Savu avea ceas la umbra stâlpului, pe care stau oalele la soare!

— Da de'nvățătură?

— Asta e a domniei tale treabă... Zâmbi Moș Savu către Horlea.

— Băețu! Strigă Horlea. Ia să te-aud cu Miorița!

Săvucu ieși de undeva, înghiți în sec de câteva ori și, odată pornit, rosti ca din carte Miorița din Alecsandri.

Moș Savu ascultă bucurat, dar clipi din ochi de câteva ori cu înțeles spre mine. Iar când băețușul termină, zise:

— Frumoase lucruri se 'nvață!... Săvucule, ia mai vezi tu,

să nu fie porțița deschisă ; trece careva și-l rupe câinii. Apoi către noi :

Mie îmi pare că cine-a scris cântecul Mioriței nu se pricepea la oi... A pus într'o oale, oricât de năzdrăvană, mai multe feluri, ba și soiuri, — ori n'am înțeles eu, că adică ciobanul moldovean ar fi vorbit cu mai multe oi, parcă cu vr'o patru.

— Vorbea numai cu una, Moș Savu, — n'ai luat seama ? Interveni învățătorul :

Dar cea mioriță
Cu lâna plăviță, ...

apoi

Mioriță laie
Laie, bucălae...

și

Oiță bârsană,
De ești năzdrăvană...

se vede cât de colo, că este numai una !

— Apoi tocmai aici voeam să te-aduc. Vedeți d-voastră, dacă n'oiu cunoaște eu oile, apoi cine ? Oaea cu lâna plăviță este albă ori gălbuie ca untul ; oaea laie este neagră, ori seină, cenușie, ori brumărie, cum zicem noi ; oaea bucălaie înseamnă că este un soi u anume, al bucălaielor de câmp, ori al țișăielor : rotunjoară, cu botul negru ori pistru, cu gâtul scurt, cu lâna mărunță, moale și creată, lâna cea mai bună... Cât despre oaea bârsană, este alt soi u, al țișă canelor, oae de munte, mai naltă și mai trupeșă ca a de câmp, cu capul mare, cu botul lung și încovoeat, cu lâna lungă, groasă la fir, aspră, lâna mai proastă...

Așa că miorița, ori e plăviță, ori e laie, — adică laie ori bălaie ? Iar ca soi u, ori e bucălaie, ori e bârsană, — de câmp ori de munte ? ...

De-aia sunt nedumerit !

— Ti-i-i ! Da cârcotaș mai ești, omule ; nu te-am știut... D'apoi o lume întreagă de învățați și literați găsesc Miorița lui Alecsandri frumoasă, potrivită, minune... și tocmai d-ta săriși să te faci grozav ? Vorbi învățătorul oarecum revoltat.

— O fi !... Dar eu știu cum am apucat și doar sunt și eu om din Țara Românească și am văzut și-am avut lăi, bălăi, buzate, carabașe, oacăre, ochelate, târcate și țișăi și bârsane și stogoșe, după întâmplare și după putere, că am avut parte de viață îndelungată...

— Ia lăsați, fraților, asta nu-i lucru de ceartă pentru voi...

Acum vr'o 80 de ani, când a scris Alecsandri cântecul, săraci cum eram, trebuia totuși să ieșim și noi în lume și, ca omul în lume, să ne mândrim cu ceva și la repezeală; când e omul sărac, nu se poate să nu răsără vr'o pestrițatură... Alecsandri a scris cântecul Mioriței alegând și legând din alte trei-patru cântece adunate din mai multe guri; vorbele se țin când ca oile pentru cine nu le cunoaște, pentru cine nu le deosebește, ca să le fie rânduiala. Mai crede și d-ta! Ce, ai pretenție, ca boerii trăiți ca tineri prin streinătăți, cum era Alecsandri, să se priceapă la oi ca d-ta, care te-ai trezit și-ai să mori lângă ele... Bine că n'a fost Săvucu aci să-și facă inimă rea auzind... le-am zis eu, ca să-i liniștesc.

— De-aia îl și trimiseși de-aci... Șopti Moș Savu.

— Auzi, să se lege el de Miorița! Dar învățații, literații neamului, cărțile... Ce știi d-ta, Moș Savu!... Se repezi totuși Horlea. Dar și Moș Savu i-o reteză scurt:

— Eu... Eu, domnule, știu românește!...

Cu toții căutarăm să schimbăm vorba.

Despre învățător nu știu, dar despre mine spun adevărat: Nu mă pricep la oi...

D. Stoicescu

ETERNA CEARTĂ

Odată Folositorul, Binele și Frumosul se întâlniră în fața unei case omenești. Se priviră furibund, trimițându-și din ochi — săgeți, căci în mintea fiecăruia se iviră motivele, pentru care Știința nu vrea să se impace cu Morala și cele pentru care aceasta se ceartă adeseori cu Artă...

Pe prisma casei omul sfătuea cu soția și copilul.

Cei trei privind și familia, care sta liniștită, crescută parcă din puterea pământului și făcând una cu tot ce coprindea câmpul, curtea și grădina, se liniștiră și ei.

Fiecare cu dorința să vadă ce mai gândește cellalt, ei se așezară mai departe pe un butuc din fața casei.

Folositorul, musculos și înfoiat în hainele lui, ocupă mai mult din jumătatea butucului. Frumosul, sprinten și subțirel îmbrăcat, ca să fie mai liber în înșcări, se așeză în cellalt capăt. Binele își strânse hainele ponosite pe corpul slab și se infipse pretențios la mijloc exclamând :

— Uf, aproape nu mai am loc de voi pe lumea asta...

— Prea întârzii când e să-ți iei locul... îi răspunse Frumosul ironic.

— Ei, are și el ezitări... Râse Folositorul sgomotos.

— Am, vezi bine, cum n'aș avea? Mă străduiesc și nu m'aleg decât cu burueni: pe urma mea răsare mai totdeauna poporul bleșmat al nerecunoscătorilor...

— N'ai metodă!... Se lăfăi Folositorul. La mine serviciul se plătește. Cine întârzie, plătește dobândă. Dacă nu pot scoate ceva dintr'odată, notez pentru mai târziu, ori distrug...

Frumosul întrerupse butada :

— De-lui tot ezită, dar de-ta ești lacom nevoe-mare, cu metodă... Lacom până la hoție! Câte nu ți-am smuls eu din ghiare și le-am trecut în partea mea? Ai pus în ziduri de fortăreață coloane corințiene, ai făcut grajduri din temple...

— De-le, eu produc!... Se răsti Folositorul.

— Produci! Mare lucru! Dar nu iei seama cât nenorocеști, cât:

uzezi, cât estropiezi, cât seci isvoarele vieții în pornirea de-a o întreprinde. Dacă n'aș fi eu — se bătu Binele cu pumnul în piept — praful s'ar alege...

— Tu taci! Tu ești rebeliunea! Tu vrei să schimbi între oameni raporturile, pe care le-a făurit realitatea de fier... întinzi mâna celui fără mâni... Dai picioarele tale celui ce nu poate umbla... Ești contra realității, contra naturii...

O dispută lungă se încinse între Folositor și Bine.

Frumosul nu se mai amestecă, ci privi la copilul oamenilor, care-și silea mintea să înțeleagă ce sfătuiesc tatăl și mama, îl compătimim un moment, apoi făcu un semn de chemare spre frumusețile grădinei și câmpiei, care se înviorară, ca sub o boare proaspătă.

Copilul se depărtă de părinții adânciți în vorbă.

Păsărelele ciripiră în pomi atât de duios, florile-și înălțară coroarele minunate, un parfum se revărsă în toată aria zării, chiar norii albi de sus se fiviră cu aur, ca să facă cerul mai senin, mai dulce...

Un fluture albastru, care poposise pe un mac roșu, atrase copilul de pe cărare. Foarte mirat și încântat privi copilul la grupul măestru de vietăți și colorii; i se părea că visează... Vru să prindă fluturile viu, dar el se fărâma în mâna ageră. Rupse floarea de mac, dar ea i se ofili în mână...

Cu visul primei vedenii în ochi, copilul lăcrămă... Dar în clipa aceea Frumosul îi ieși înainte și-i întinse un mac sculptat în peatră de rubin, pe care se legăna un fluture de aur cu aripile încrustate de peruzele...

Semăna atât de mult cu ce văzuse! Atent, nu cumva să sboare noul fluture, copilul prinse cu mâna infrigurată darul, fără a privi pe cel ce i-l făcuse și alergă, sbură spre părinți...

Cu pas liniștit Frumosul merse înapoi pe colțul lui de butuc.

— Mamă, uite ce-am cules din câmp!

— Căzută din mâna vr'unei zâne!

— Lucru de preț! Umblă încet cu floarea, să nu se strice, că nu mai luăm nimic pe ea. Zise bărbatul îngrijat.

— La asta nu m'am gândit. Da, s'o vindem. I-am putea face o casă soru-meă, o biată văduvă...

— Tu tot proastă! Scrâșni bărbatul. Eu am nevoie de cai și de-o mașină de cosit... Soru-ta va strânge fânul, vom câștiga cu toții, și vom face casă... Privește câmpul, ce de fân!

— Nu-mi luați floarea și fluturile meu ! Protestă copilul.

— ... Și fie îți voi cumpăra o pălărie ușoară și un biciu să
mâi caii ...

Sfatul familiei urmă iar liniștit.

— Mă, eu stăpânesc lumea ! Râse batjocoritor Folositorul. Vă-
zurăți ? Ce s'a ales din dorința de bine a femeii, din visul copilului ?
Visuri ? Dorinți ? Nimicuri ! Vorbe ...

— Va veni timpul când voi avea numai eu valoare , . . Pro-
fetiză Binele.

— Poate ! . . . în ce mă privește, eu am avut-o totdeauna, cu
alții ori fără, — iar tu Folositorule îngânfat, mi se pare că tragi la
jug și ca să realizezi visuri . . . încheie Frumosul. Măine mii de fa-
bricanți vor clocoti creuzoturile, ca să imite macul de rubin și flutu-
rele de peruzea ...

D. Stoicescu

MANJINA

În apropierea satului Cerna, prin partea Sud-Vestică a județului Tulcea, sunt mai multe localități, ale căror numiri nu sună deloc turcește și pe unde s'au găsit destule urme romane. O importanță deosebită prezintă *localitatea Manjina*. Acest nume este dat acelei părți din mereaua Cernei, care vine înspre Nord-Vest de sat, cuprinsă între dealurile: Parabair, Priopcea, Puturoasa, Elan-bair și Curia. Așezarea omenească dela Manjina a fost deoparte și de alta a pârăului cu acelaș nume, la vreo 2 1/2 km. de sat. Cât ține vatra acestei așezări, ies la iveală la tot pasul și acum pe urma plugului sfărâături de vase romane și obiecte din viața gospodărească depe atunci. Am apucat și eu pe aci urme de locuințe cu temelie de piatră și zidărie solidă. Aceste rămășițe de ziduri au fost cu timpul dărâmate de locuitori, pe deoparte spre a întrebuiința materialul, iar de alta spre a curăți locul, ca să se poată ara și semăna.

S'au găsit multe obiecte, ca: vase, cărămizi, oale, olane, pietre cu reliefuri și chiar cu inscripții, însă au fost fie distruse, fie dosite de locuitori. Nu de mult s'au găsit în pământ, la o adâncime de vreo 1/2 m., olane de forma celor ce se fac și astăzi, însă mult mai mari și mai solide, așa că par a fi de piatră; deasemenea s'a mai găsit și un fel de țigle, de o mărime neobișnuită, aproape pătrate, cu latura de vreo 40 cm. și cu două margini ridicate ca de un centimetru. Și acestea sunt tot din material tare ca piatra. O valoare deosebită au pietrele cu reliefuri pe ele. Dintre acestea am putut obține cu mare greutate una, destul de bine conservată, deși nu chiar înfreagă. Relieful reprezintă un călăreț roman în fața unui altar, pe care un preot aduce jertfă. Partea de sus a corpului călărețului, capul calului și al preotului lipsesc, deoarece această parte a pietrei a fost ruptă. Dimensiunile ei sunt: lungimea 14,5 cm. și grosimea de 3 cm. Purtând la socoteală și partea care lipsește, se poate deduce cu siguranță c'a fost pătrată. Se pare că ea avea legături și cu alte pietre, deoarece prezintă două găuri: una în stânga la 9 cm. departe de bază și alta în dreapta la 7 cm.

Torți de oale, bucăși de vase și de cărămizi s'au găsit și se găsesc mereu. Străbătând aceste locuri, calci la tot pasul pe urmele

vieții romane. Piatră cu relieful bine executat pe ea dovedește o viață urbană în această localitate, o viață cu civilizație pronunțată, unde se executau cu deosebită artă lucrări în piatră.

Din cercetările făcute mai înainte, când încă trăiau bătrânii, cari azi nu mai sunt, am aflat că și ei au apucat numai urme de zidării înalte de aproape 1 m. dela fața pământului; apoi temelii bine construite de clădiri mari și solide. Nimeni n'a putut să ne dea altă lămurire, decât că sunt urne vechi, cine știe de când.

Dacă s'ar face săpături, s'ar descoperi multe detalii asupra vieții din trecut, pe aceste locuri. Numirea de *Manjina* este foarte veche, trecută din gură în gură. Turcii, în răstimpul de 500 ani cât au hălăduit ca stăpânitori ai Dobrogei, n'au putut s'o înlocuiască cu o numire turcească, după cum n'au putut înlocui nici numirile altor localități. Localitatea Echișcea (Gemenii), care vine în partea de răsărit a satului, poartă numirea turcească suprapusă peste cea romană, căci și aici s'au găsit foarte multe urme romane, între altele și o oală întregă atât de mare, că nici cel mai înalt om nu se putea uita în ea. Această oală a fost dusă la București.

Revenind asupra localității *Manjina*, putem afirma c'a fost pe vremuri un centru de populație înfloritoare. Astăzi ea este foarte frecventată de turme de oi și cirezi de vite, deoarece are cea mai bună adăpătoare, care nu seacă niciodată, iar prin prejur locuri întinse de pășune și pădure în apropiere. Este în același timp înconjurată de dealuri, așa că este bine adăpostită și deci foarte potrivită pentru târle și staule de vite. Am posedat înainte de războiu un fer de plug roman, găsit în pădure la Puturoasa, la o adâncime de $\frac{1}{2}$ m. Numele de *Puturoasa* este românesc, iar numirile *Parabair* (dealul banului) și *Elanbair* (dealul șarpelui) sunt turcești.

Pârăul *Manjina* are un izvor puternic. El curge mereu, ascunzându-se, sau mai bine zicând perzându-se în pământ dela un loc, înainte de a intra în viile sătenilor. Pe vale se află o cișmea cu apă abundentă și două fântâni, a căror apă e numai la un metru și ceva adâncime. Atât cișmeaua cât și fântânile sunt vechi, fiind reparate în cursul anilor, din când în când, de săteni.

Un caz analog este și cu pârăul *Martina*, care izvorăște din localitatea cu același nume, ce vine în partea de nord a satului și se pierde sub pământ chiar în marginea pădurii. Se pare că aceste amândouă cursuri de apă se unesc pe sub pământ, ieșind din nou la suprafață în mijlocul satului Cerna, spre a da naștere pârăului Cerna, care curge spre miază-zi, scurgându-se în balta de lângă comuna Traian.

G. Coatu-Cerna

CU BOBII

*Badea=i dus și nu mai vine,
Uite=s patru săptămâni
Și, pe prispă, gânditoare,
Fata stă cu capu 'n mâni.*

*— Unde=i el, ce face=acuma ?
A uitat=o, n'a uitat=o ?
Ea aici și el acolo :
Să nu 'nebunești, surato ?*

*Și se scoală de pe prispă,
Cătă 'n casă 'n colțul sobii
Ciurul vechiu și cu porumbii
Să mai dea pușin cu bobii.*

*Dintru 'ntâiu le face cruce,
Li descântă și=i întinde
Peste ciurul puș în poală....
Și=i adună... și=i desprinde....*

*— Uite, vezi tu colo bobii ?
Ici plecat, ici sositor ;
Doar un bob mai e zăbavă,
Că mi=e badea călător.*

*Doi !... la inimă 'ndoială
Și 'ntr'o gloată o să fie !
Dar ce=mi pasă ? Badea=mi este
Gând la gând cu bucurie !*

I. Dumitrescu Frasin

MULȚUMIREA SUPREMA

În patruzeci de ani de slujbă, câte nu făcuse d-l Nicolau Gr. Stănescu ! Nici odată însă nu simțise deplina mulțumire de-acum. Nu pentru că ar fi fost veșnic insetat de mai bine ; ferească Sfântul ! Domnul Stănescu era om cu sócoteală bătrânească : se mulțumea și cu puțin ! Și, cu toate că avusese ceva mai mult decât puțin, totuși, în lungul vieții simțise că-i lipsește ceva ca să fie deplin fericit.

Suferise mult în școala normală, dar avea speranța că-și va găsi mulțumire în meseria ce-și alesese. Când se văzu învățător la sat, un timp se crezu fericit, apoi, curând după aceea, simți că-i lipsește ceva. Crezu că-și găsește fericirea într'o căsătorie și-și alege tovarăș de viață o dascăliță. Dar sufletul nu se liniște. Atunci făcu politică, se mută la oraș, apoi chiar în capitala Țării. Situația materială i se îmbunătățește an de an, dar totul în zădar.

După treizeci de ani de slujbă, partidul îl numi revizor inamovibil într'un județ din Basarabia. Situația aceasta de șef școlar al unui județ, par'că l-ar fi mângâiat, — dar sufletul lui tot striga 'mpotrivă.

La patru ani după aceea veni un alt partid la guvern, iar d-l revizor Stănescu fu mutat, iar apoi chiar scos la pensie.

Aceasta-l supără grozav.

— Auzi dumneata, Ana-Feodorowna ! se plânse el gazdei. Tâlharii ăștia dela guvern m'au scos la pensie !

Gazda era o rusoaică naltă și spătoasă ca un cazac. Ea gândi că-și pierde un chiriș găsit cu trudă, că luni de zile va trebui să-și restrângă cheltuelile cu o mie de lei pe fiecare lună... Simți că ametește.

— Cum se poate?... Doar Dumneata ești încă tânăr !...

— Nu-i așa?... Toată lumea zice la fel !... De ce m'au scos atunci?... Sunt băiat, vorba Dumitale, încă tânăr !... Și trebuie să mai știi Dumneata, Ana-Feodorowna, sunt bărbat în putere !...

— Și-acum ai să pleci la București ?

— Aș !... Rămân aici !... Ce?... Se pune guvernul ăsta părăsindu-mă ?... Măine are să cadă, iar eu voi fi la postul meu !...

Gazda se mai liniște. Del Stănescu se obișnuiește cu starea

aceasta. Dar nu 'ndrăzneă să se depărteze din orașul în care toată lumea îi zicea : Domnule Revizor !

Mai avea o singură dorință, una-ultimă și hotărâtă : să-și recapete iar postul de revizor. Simțea că'n acest caz va fi cu adevărat fericit.

Intre timp se apropie iarna.

— Domnule Revizor ! îi vorbi gazda Trebuie negreșit să-ți faci un palton cu blană !... Mata ești o persoană distinsă în orașul nostru și nu trebuie să umbli așa... ori cum !... Dacă vrei să-mi faci plăcere... Te rog...

— Coniță, dacă e vorba să mă placi mata... fac !... Și'n semn de supunere îi sărută mânele de nenumărate ori.

Timp de două săptămâni alege ștofa. Și nu s'ar fi hotărât chiar așa de ușor, dacă nu da peste un ovrei de treabă.

— Domnu Rivizăr !... Asta este ștoafă di lână cu mătăsă veritabil !... Priviți cât ești di tari !... Dacă, firească Dumnezeu, cadeți la un cui, nu se rupe ! Nu se rupe !... Rămâneți spânzurat !... Ei, dacă ești covercot francez veritabil fabricație engleză ? !...

Și negustorul îi arată factura și, la prețul de acolo, îi socotea un rabat de 15 procente. Așa om de treabă ca d-l Boris Meerowschi, mai rar !...

Când cea dintâi năvală turbată a Crivățului sbici noroiul groaznic al orașului, d-l Stănescu îmbracă paltonul cu blană și se plimbă 'n delung prin oraș. În ziua aceea Ana-Fedorowna-l sărută cu bucurie. Ba și alte persoane-l plăcură. Pe stradă ca și la restaurant, noul palton era obiectul unei admirații generale și a unor interminabile discuții.

— Să-l porți sănătos, coane Nicule !

Coane Nicule ?... Pe cine striga lumea așa ?... În orașul acela erau numai doi : conul Ionică, fost prefect sub liberali, și conu Vołodea, fost senator sub averescani ! Iar el era al treilea !...

Și pentru prima dată în viața lui se simți deplin fericit. Din adâncurile inimei nu se mai trezea nici o muștrare.

— Ana-Fedorowna, îți mulțumesc ! Se cunoaște că ai experiență !... Păcătoasa aia de nevastă, o viață de om am trăit cu ea, dar n'a știut să vadă ce-mi lipsește !... Am s'o dau dracului !... Dar Dumneata... sărut mânuțele !... M'ai deșteptat !... Am dat un ban... mi-am făcut o haină... Și... Și am intrat în rândul oamenilor !...

Mihail I. Pricopie

PĂȚANIA CRITICULUI

Era numai decît după război. O seamă de pictori își deschisese ră expozițiile jos la Ateneu. Vizitatori erau destui, dar cumpărători, de loc! Trecuseră 4 zile și nu făcuse nimeni saftea. Băeții se uscau de dorul unui cheful.

În dimineața zilei a cincea, de timpuriu, veni un domn mărunțel. Nu-l cunoștea nici un pictor și nu-l lua nimeni în seamă. Trecu repede prin fața celorlalte panouri și se opri mult la niște peisagii cu apă.

— Domnule Pictor, tablourile d-tale fac, după catalog, 15.000 lei. Ofer 10.000 pe toate!... Primești?...

Era un noroc chior. Pictorul întinse mîna.

— Să le stăpîniți sănătos!

Clientul numără zece hîrtii albastre și agăță cărți de vizită pe toate tablourile.

Vestea se răspîndi în Ateneu. O ceată de pictori veni să-l felicite. Dar alții murmurau printre dinți:

— Ce stupiditate!... Să achiziționeze tot ce-i mai idiot...

Dar ceilalți îl luară pe sus și-l înpinseră peste drum, la Pandele. Intrară în sala din fund, despărțită de cărciumă printr'un perete de geamuri.

— Kir Pandele!... O bărdacă de vin și zece ulcele de lut!... porunci Fănescu așezînd trei mese la rînd.

Abia erau la gustare, cînd în sală apărură și doi din tabăra adversă. Ei șezură la o masă în apropiere și citiră dintr'o gazetă proaspătă o critică răutăcioasă pentru Fănescu. Petrecerea fu stîngherită. Toți tăcură. Numai cel atacat se ridică agresiv.

— Și cine iscălește mîgăria?...

— Dragă, e unul priceput în materie! Îi răspunse unul, întinzîndu-i jurnalul.

Apoi cei doi dușmani plecară.

Fănescu mai citi odată articolul. Apoi șezu.

— O critică aspră, dacă e obiectivă, nu mă supără, dar să vie de la un om!... Dar să te insulte... cine?... Constantinescu!...

— O fi cel poreclit „stomac fără fund”?...

— Chiar el!... N'oiu pune mâna...

Nu termină bine vorba și'n sală intră chiar criticul. Călca apăsaf, cu aerul celui ce vine să-și vadă urmările biruinței. Când stătu la o masă, Fănescu se ridică și astupă cu spatele-i lat singura ușă.

— Tu ai scris asta?... vibră glasul lui puternic.

Criticul nu se simți bine. Totuși răspunse înțepat:

— Da!... Eu!... Ori nu-mi permiți să-mi 'spun părerea?... Ideile omului sunt...

— Și tu ai idei, mă fleacule?... întrerupse cineva.

— Cum să nu?... Doar de geaba îi merge lui numele de ideot?...

— Dar de când ești tu mare specialist?... Vara trecută ți-am făcut eu desenul la biserică, pentru că tu, specialistul de azi, nu puteai!... Și dacă nu mint, maestrul pe care-l înjuri, ți-a făcut fețele la toți sfinții!... E adevărat?...

— Câte tablouri de-ale lui Fănescu le-ai vândut prin mine, mă?..

— Dar să spui, măi băeți, dacă tablourile dela Ateneu nu-s hai să zic, îndreptate de mine!... Și să mă lămurească odată: când a spus adevărul?... Alaltăeri, când mi-a cerut o marină, sau azi în gazetă?...

— Iartă-mă!... Articolul e scris de Băltescu! Eu numai l-am iscălit!... Iartă-mă!... Am greșit!... Și ochii lui se umplură de lacrimi. Dintr'un salt Fănescu fu lângă critic.

— Canalie!... Nu m'ai insultat din propria ta convingere?... Cum?... Aveai alte păreri și totuși, te-ai făcut coadă de topor?... O mână voinică i se nștepeni în piept, alta-l apuca de betelia pantalonilor și'n aceeași clipă sbura pe sus, trecea prin geamuri și cădea în cârciumă. Toți încremeniră.

— Ce făcuși, frate!... L-ai omorât!...

Fănescu era galben și tremura.

Dar nu murise. Cu hainele prăfuite și obrazul julit se'ntoarse.

— Iartă-mă!... Te rog!... Am greșit!...

— Mă!... Îți pare rău?

— Imi pare!...

— Sincer mă?...

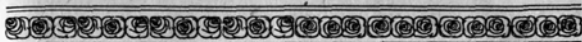
— Sincer!...

— Atunci ertat să fii!... Stai colea, mă!... Pandele!... Mai adă o ulică!...

Și cheful de-abea atunci începu.

Mihail Pricopie

LINIȘTE

Când soarele se stinge 'n zări,
Se cerne umbra peste mări,

S'așterne umbra peste gând
Și peste țărnul fumegând.

Și pânze trec spre asfințit
Și valuri gem nelămurit,

Neînțelese toate sânt,
S'așterne noaptea pe pământ...

Plutește 'n zări un cântec vag,
Pescaru-și drege pânza 'n prag...

O rază stinsă 'n asfințit
Și 'n ocul lui a licărit...

Grigore Sălceanu

DRUMUL SPRE GLORIE

E sfârșitul lui Martie. Caldul vânt al sudului, liniștit dar stăruitor, a biruit barbara năvală a Crivățului. Pas cu pas, el a mers mereu spre Nord, a topit neaua ridicând din aburii ei zid, sub adăpostul cărora primăvara și refăcea straiul ei minunat.

Acum, tiranul care a torturat timp de jumătate de an lumea e'nchis departe în țara ai cărei oameni l-au învățat să dușmănească firea.

Pomii înfrunzesc. Zarzării sunt numai diamant sclipitor; merii, sîdef ce mângăie privirea.

Cerul e albastru, aerul călduț. O lumină potolită ca viața unui bătrân, cade pe'nfinderile aburitoare. Viața e veselă. Fețele surăd mai des și sufletele și deschid și cele mai tainice colțuri.

Pe alea stângă a șoselei Kisseleff merg doi prieteni, povestindu-și, în vorbe domoale, lucruri de demult. Ei se cunosc de pe când urmau cursurile aceleiași universități. Nevoile vieții însă, i-au despărțit tot de pe atunci. Ilie Dan a putut rămâne la București, Marin Sandu a colindat țara'n lung și'n lat ca profesor de liceu. Acum, acesta venise dintr'un orașel de peste granița Moldovei și'ntrâlnise pe vechiul său prieten întâmplător. De bucurie cinstiră la o berărie, apoi veniră să se răcorească în acest minunat colț al Capitalei.

De altfel locul le era scump la amândoi.

— Uite, aici mă'ntrîlneam cu Eliza... În fund era odată un cimitir. Ce clipe de duiosie dulce am petrecut pe cărările dintre vechile morminte...

Marin oftă :

— „Cine poate să-mi redea
Doar o clipă din trecut, —
Clipa'ntrîului amor ?...

Vorbind astfel, înaintau către rondul al doilea. Pe poarta unei vile, ieși dintr'odată un automobil măreț și, pentru o clipă, le stăvili cărarea. Trebuiă să facă front în fața lui. Infundat între perne, un țănar oacheș, cu nasul în forma ciocului păsărilor de pradă, cu părul negru, aspru și cârlionțat, purtând pe cap o pălărie cu margini late care-i

astupa fruntea și ochii scânteetori, tresări și mașinalicește și duse mâna la pălărie, voind să salute, dar se răzgândi.

— De tine s'a speriat așa ?

— Poate !" răspunse încruntat Marin Sandu.

— Ciudat om ești și tu ! Să nu-i răspunzi ?... Dar tu nu știi cine este ăsta și mai ales, nu știi ce poate !

Marin făcu un semn cu mâna.

— Știi ce vrei să-mi spui : că e deputat, prieten temut de toți miniștrii, director la o mare instituție... Știi toate astea și-l disprețuiesc !

— Dragul meu, în acest caz să știi : nu-ți cunoști interesul !"

— Ce minte 'ncâlcită aveți voi Bucureștenii !... Care cum săriți într'o mocirlă din acest oraș mare, vă pierdeți în fața vițelului de aur. Pentru voi acesta e Dumnezeuul tuturor Dumnezeilor. Află dar că pentru mine acest potentat nu-i Sever N. Poparu, ci un modest I. Gh. Popescu !

Să nu te miri dar dacă-ți voi sfărâma idolul.

Sunt douăzeci de ani. Venisem în București și, ca să-mi pot urma cursurile, intrai slujbaş cu 65 lei pe lună. Era cam greu, dar finerețea 'nvinge multe ! Cu tot serviciul meu la percepție, găseam destul timp să scriu și niște versuri. Bănuesc că am avut chiar succes, de oarece eram căutat mai de toate revistele de mâna a doua. Ce plăcere simțeam să-mi văd numele trecut în „Comitetul de Redacție !"

Odată am fost chemat la o petrecere pe strada Cazărmei. Un candidat la nemurire ținea morțiș să-și aibă revista lui literară. Avea bani bunișori agonisiți cu un salon de coafură pe Victoria și-i trebuiau oameni de specialitate pentru „Redacție".

Discuția fiind udată din belșug cu vin bun, a fost foarte aprinsă. Probleme de filozofie la care nu știi ce-ai putea răspunde azi, mi se păreau foarte simple. Unul vru să știe dacă poezia germană poate egala pe cea franceză.

— Nici vorbă că Germanii sunt superiori în poezie ! afirmă pe un ton foarte convins un tânăr brunet.

Extraordinara lui încredere în sine mi s'a părut o insultă. L-am rugat să-mi spună începutul acelei poezii germane care i-a plăcut. Dar tânărul nu putu. Atunci i-am spus să-mi numească măcar titlul unei poezii, să nu afirme vag numai numele unui autor. Dar tot nu putu.

Și m'am infuriat.

— Dumneata stabilești superioritatea unei literaturi din care nu cunoști măcar un vers?... Și l-am ironizat cu atâta răutate, încât a părăsit petrecerea.

Seara târziu, mergând spre casă, la colț cu Rahova m'aștepta cu două cărămizi în mână.

— Domnule I. Gh. Popescu, dacă recurgi la aceste argumente, mă dau bătut și-ți recunosc superioritatea în chestiuni literare!

Au trecut ani fără să-l mai văd. A venit războiul. Cu patru schije în pulpa piciorului stâng, am ajuns într'un spital din Moldova, devenit celebru mai pe urmă.

Acolo mi-am găsit vechiul adversar. L-am întins totuși mâna. În toată clipa vorbea despre o strălucită operă de critică literară. Dacă isprăvea această temă, începea să-și deschidă sacul cu isprăvile vitejești.

— Pe când cuceream eu cota 841...

— Taci mă din gură! îl certă unul căruia i se tăia un picior. Pe când eu îmi pierdeam piciorul pe cota aia, matale-ți scupai în palmă la spital!

— ... adică 481... Și continuă totuși.

Pe la mijlocul lui Septembrie 1917, spitalul nu mai putea adăposti pe toți răniții ce veneau. Atunci ne vizită un general mare și iubit. Palid și îngrijorat, parc'ar fi privit pe proprii lui copii pe patul de suferință, se opri și'n dreptul lui I. Gh. Popescu.

— Mata... ești rănit rău?... Și'n ce luptă?...

Rănitul își trăsese pătura până la gât, își scoase palma bandajată de-asupra și făcu o grimasă de-adâncă suferință fizică.

— Domnule General, eu sunt eroul care a cucerit cota 148!... Glasul lui era puternic și sigur, dar nu se potrivea cu atmosfera pătrunsă cu parfum de sânge.

Domnule General!... Sănătatea și viitorul meu au rămas pe câmpul de luptă!... Priviți: eu sunt scriitor, cel puțin, de ta lent!... Dar eu... nu voi mai putea scri...

Glasul acesta, care dela puterea unui tunet scobori cu repezi ciune la tonul milogit pe care-l curmă lacrimile, îl zăpăci pe General.

— Fii liniștit... Am luat notă... Îți voi da Coroana...

— Domnule General, nu sunt mulțumit cu atâta!... Sacrificiul pe care l-am făcut, nu poate fi plătit nici cu „Mihai Viteazul”!

De-atunci a rămas obiectul unei ironii generale.

— Domnule Popescu, dar lămurește-ne, frate!... Care să fie celebra cotă?... 841, 481, 184?...

Dacă i se aducea o scrisoare, striga câte cineva :

— A venit Mihai-Viteazu călare'n plic !

În urmă am plecat pe front. El a rămas tot acolo. Peste câteva luni l-am întâlnit în Iași. Da examen pentru ultimele trei clase de liceu, iar după demobilizare, i-am auzit glasul în redacția unui ziar naționalist. Era foarte supărat pe director.

— Eu, îl dau dracului!... Nu vreau să știu!... Mie să-mi dea măgarul parale!...

— Dar ești plătit pe cinci luni înainte! îi obiectă administratorul.

— Să-mi dea și pe zece, că merit!...

Doi ani mai târziu vorbea la Ateneu despre marile merite ale fostului director de ziar dela Iași.

Mai alaltăieri un cunoscut mă sili să intru la instituția unde este director. M'a trăsnit un aer închis... Ferestrele erau vopsite ca să nu intre prea multă lumină. Și prin toate colțurile forfoteau Jidani... Mi s'a părut că ies din infern !

Nu l-am mai văzut. Dar dacă pe neașteptate îi răsar înainte, instinctiv își duce mâna la pălărie. Nu știu de ce ! Poate că încă mai tresare în inima lui o fărâma de rușine!...

Marin Sandu tăcu. Toată buna dispoziție li se stricase și se'ntoarseră, parcă li s'ar fi 'ntâmplat cine știe ce nenorocire.

La despărțire Iliescu oftă.

— Dragul meu, gloria are două drumuri ! Mi se pare că noi nu l-am ales nici pe cel mai bun, nici măcar pe cel mai scurt!...

Mihail I. Pricopie

LA VÂNĂTOARE

Săptămâna a fost proastă. Nu putu vinde nimic și nicideată nu simțise o mai groaznică sărăcie. De șase zile mânca pâine cu măsline, cu brânză sau cu bragă. Nici măcar nu-și putu scoate singura cămașă de rezervă de la spălătorie.

Se sculă de pe scăunelul din fața stativului, își frecă pensulele și-și frecă mâinile cu gaz, apoi își scoase cămașa și-i săpuni bine piepții în lighean. În urmă o stoarse, netezi încreșturile și-o așeză, să se usuce, pe geam, la soare și la aer. Peste o jumătate de ceas era pe stradă cu un pachet de picturi sub braț. Eri mai rămăseseră doi negustori necercetați. Dar truda-i fu 'n zădar.

În fața Atheneului întâlni pe Costineanu.

— Trecuși pe la Pandelet?... Sunt dintre-ai noștri?...

— Au fost!... Dar... uscătur'a naibii!... Tu făcuși ceva?...

— Aș!... Nimic!... Nu dau, mă, nici un franc chior!... Le-aș fi lăsat dracului pe oricât!...

La Berăria Episcopiei era multă lume. Mesele gemeau de mâncare și băutura curgea de pe mese.

— Măi!... Și ce mai cheful e-aș trage!... Doamne!... Doamne!...

Fără voie se treziră la Pandelet. Stătură la o masă de lângă geam și făcură planul unui chef.

— Eu zic să mergem la Roata lumii!... Grecu ăsta n'are vin bun!...

— Acolo da!... Face și niște pârijoale cu mujdei... Măiculița lui Dumnezeu!...

Amândurora li se umplu gura de apă. De odată se treziră bătând cu desperare în geam. Il zăriră pe Fănescu. După obrazul proaspăt bărbierit, după siguranța mersului, cei doi îl mirosiră că-i gros la buzunar.

— Nene Fănescule!... Dă-ne frate-o jumătăcioară!...

— Măăă!... Dar rău arătați!...

— Vai de noi!... De-o săptămână 'ntreagă n'am mai pus păhărel la inimă!...

Noul venit porunci un chilogram de vin și-un mizilic de două porții duble de friptură.

— Voi nu știți să trăiți pe lumea asta !... Păcat de talentul vostru !” îi dojeni el bătrânește.

— Ce să fac ?... Ce să mai fac ?... Uite !... În fiecare zi umblu tot cu altele !...” Și disperat îi împinse pachetul.

Fănescu le desfăcu și le cercetă atent.

— Minunate !... Dar nu-s lucruri care se pot vinde azi ! Cum-părătorii nu mai sunt tinerii idealști, cari ar putea cumpăra studii complicate ! Ei n'au bani !... E criză ! Numai bătrânii pot cumpăra, pentru că ei au bani adunați în zile bune ! Dar aceștia vor nuduri, indecente chiar, vor... portrete !... Il vedeți pe hapsânul ăsta de gre-cotei ?... Cât e el de zgârcit, dar am să scot dela el ceva !...

Scoase din buzunarul vestei câteva bucățele de creion colorat, iar dela haină un caiet de schițe și desenă teigheaua cu împrejurimile ei. Când isprăvi, chemă pe patron.

— Asta făcut mata ?... Caliopi, vin ș'a te veji !... Nevasta se deslipi cu greutate de la casă.

— Vai... țe bine !... Tu 'n haine de ținemona, si eu... asa de bine... Pandeale, eu n'o mai dau înapoi !...

— Lucru ăsta plăte la fumea !... Dau un gustare i două șticle vin !... Niți dracu nu mi școti potografia ala !...

După un ceas plecară.

— Ați văzut ?... Dacă-l făceam pe grec soios cum e totdeauna și pe grecoaica, grasă cât un poloboc... nu răușeam nimic. Dar i-am făcut o siluetă... Mergeam la sigur !... Acum... mi-am pierdut rosturile !... Rămân cu voi. De altfel trebuie să vă mai fac un pic de educație. Vom chefui o noapte și nu vom plăti nimic ! V'arăt eu cum se poate viețui pe lumea asta !...

O luară pe strada Isvor la deal. Obrajii le erau încinși, ochii scânteietori, pasul iute.

Firescu începu să fredoneze un cântec vesel. Costineanu îl însoți.

— Măăă ?... Voi sunteți pârlitiți de-adineaurea ?...

Lângă fabrica de bere cotiră la dreapta pe o stradă umbrită de copaci deși. Zăboviră la Costineanu un timp, apoi luă unul ghitară, altul pastelele și un bloc. Și scoborâră din nou pe Isvor. La un colț intrară 'n grădinița unei berării.

Era prin Mai. Pe zăpușala aceia nimeni nu mai rămăsese acasă. De-abia se găsi un loc unde să li se așeze o masă.

— Aici mâncăm şniţel şi bem bere !

Fănescu=şi acordă ghitara.

— Tu să=) lucrezi pe neamţul cela cu două dame !...

Şi 'ncepu să cânte un vals domol.

Era Sâmbătă. Nemţii îşi serbau ajunul de sărbătoare. La primele tonuri tresăriră. Zeci de ochi se 'ndreptară către colţul celor trei. Damele se legănau pe scaune şi acompaniau încetişor. De la o masă apropiată un domn dete frâu glasului său de tenor. Şi alţii făcură la fel. Spre sfârşit toată lumea cânta.

Domnul care făcuse 'nceputul, se 'nfăţişă.

— Să mă iertaţi, dar mi=aţi răscolit inima !... Dacă nu dispreţuiţi prietenia noastră... De altfel e rău aici !... Peretele=i de scândură şi dă 'ntr'o uliţă dosnică... Şi e veşnic jilav...

Fănescu=şi umflă nările şi simţi un miros înepător.

— Băeţi, nu=i de stat aici !... Şi se mutară. Noii prieteni rămaseră uimiţi de=asemănarea desenului.

— Deitz !... strigă unul... Deitz !... Vin să te vezi !...

Cel chemat fu şi mai surprins. El strigă femeile care nu se mai îndurau s'o lase din mână. Pictorul o oferi celei mai tinere.

— Vai, Domnule, ce drăguţ eşti !... Vreau să=mi beau paharul cu D=ta !...

Şi la masa lor se mai adăogară trei.

Pe când se lumina de ziuă şi care grele treceau la piaţă, chelnerul sforăia la tejghea, iar la o masă lungă, plină de farfurii şi pahare, douăzeci de inşi petreceau zgomotos în jurul unui butoiaş pus la loc de cinste.

Erau cântece şi chiuituri, râsete cristaline, strângeri de mâni şi dansuri de picioare sub masă. Când plecară, trăgea clopotele la biserică de peste drum.

Fireescu era de data asta gânditor.

— Lumea nu=i niciodată rea, dacă ştii să=i arăţi o fărâamă de simpatie !...

Mihail I. Pricopie

DREPTATE

— POVESTE ORIENTALĂ —

Pe vremea sultanului Murad era mai multă dreptate în țară. Din cauza aceasta și Alah era mai milostiv, că dădea ploaie la timp. Toți drept-credincioșii huzureau. Numai negustorii stăteau cu fruntea n-crețită și cu frica n sân.

Era pe vremea acestui sultan. Issaa Hassan fusese negustor la Stambul, dar pierduse și nu rămăsese nici cu un hârb de finichea măcar ca să-și spele mânilor. Un timp trăi din mila cunoscuților. Apoi urmărară zile grele. Dela o vreme nici Alah nu-i mai fu binevoitor. Dar pentru că stomacul stăruia nemilos pentru dreptul lui, se hotărâ să se bage slugă la prăvălia lui Bai Buri, care-i fusese pe vremuri teighetar.

Deci merse la el și se plânse.

— Ajută-mă, Bai Buri Efendi !... Vreau să-mi câștig pâinea !... Muncesc cinsfit !... Nu mă lăsa să pier de foame ca un nevrednic !...

Bai Buri, înalt și slab, cu fruntea brăzdată și spinarea ncovoiată de prea multă economie, îl privi cu dispreț.

— Ce treabă mi-ai putea face, Hassan Issaa ?... Dacă n'ai slujit bine negoțului tău, ce ispravă mi-ai putea face ?... Și se'ntoarse.

Issaa îngălbeni. Dacă nici aici nu se putea aciua, atunci nu-i rămânea decât să-și facă seama, chiar dacă pentru aceasta ar trebui să se scoboare de-a dreptul în iadul creștinului de diavol.

— Alah să-ți binecuvinteze pasul, dar... nu mă lăsa !

Bai Buri gândi câteva clipe.

— Știi ce ?... În prăvălie nu te pot primi... n'am încredere ! Dar uite : cumpăr o sută de berbecuți, îi iei în primire și te duci cu ei în pădurile de lângă Brussa și-i paști. Când s'or face mari și grași, îi aduci la bazar. Îți plătesc pentru asta cincizeci de lire de aur bun ! Atât pot, atât fac !

Hassan oftă din adânc.

— Vai ! Vai ! Ce-am ajuns ! Și ochii i se umeziră.

— Dau opinci cât poți rupe și mâncare !

— Alah să-ți întoarcă înmii !

Unul întinse mâna, altul o strânse. Un legământ sfânt fu încheiat. În ziua aceea se pregăti; seara își ciopli un ciomag potrivit, iar de cu noapte mâna turma peste podul din Eiub către depărtata pădure din Brussa.

Noua viață nu-i plăcu fostului negustor. Aerul curat și mâncarea cumpătată, fără carne, îl înfineri. Ba chiar se gândea cu părere de rău la întoarcere. Dar trebuia! Neam de neamul lui fusese tot în negustorie. Și el trebuia să moară tot îndărătul tejghelei ficsite de mărfuri.

Și, într-o bună zi se întoarse și trase cu turma la bazar. Când își văzu stăpânul berbecii, îi crescui inima. Îi numără de câteva ori, doar-doar va găsi unul lipsă.

— Hm! Ai fi putut să-i porți mai bine!

Hassan Issaa îi arătă măcelarii, cari nu se mai îndurau să iasă din mijlocul turmei.

— Păi s'au făcut cât armăsarii sultanului! Nu vezi că toți măcelarii s'au adunat aici?

Bai Buri mai dete un ocol berbecilor.

— Hassan Issaa! De ce ai făcut cu berbecuții? În seama cui i-ai lăsat? Sau poate i-ai vândut? Mai bine! Oprește banii toți... Treacă dela mine! Du-te'n voia lui Alah, că eu nu mai am nici o pretenție!

— Care berbecuți? Nu-s ăștia? Mi i-ai dat mici, ți-i aduc mari!

— Mici... mici ți i-am dat! Sunt ăștia, știu eu prea bine! Dar vorbesc de prăsila lor, pezevenchiule! Crezi tu că mă poți jăfui așa, ca'n codrul Brussei? Eu mi te duc la judecată și... îți arăt eu ție!

Issaa incremeni. Apoi îl cuprinse ametelele. Când fu mai stăpân pe sine, se propti țeapăn pe picioare, apoi ridică ciomagul de corn. Dar își veni în fire. Judecata nu putea de cât să-i dea dreptate. Avea să se facă de răs! Dracu a văzut berbeci cari să aibă prăsilă?

— Hai la judecată! Și păși'ncrezător. În fața casei Cadiului se opriră.

— Ce spune Judecătorul... e sfânt!

— Da, sfânt!

— Intrăm? Sau ne'nțelegem! Mulțumește-te cu ce ai luat pe berbecuți! Sau... vrei judecată?

— Merg și la judecata Sultanului, dacă va trebui!

Intrară. Bai Buri se'nfipse chiar la masă.

— Prea Luminate, prea drept întru Alah judecător! Acum

doi ani am dat spre pază acestui om o sută de berbeci. Pentru oster neală m'am învoit să-i dau 50 lire. Acum el îmi aduce tot numai o sută, pecând prăsila dela ei a vândut-o ! Cer să condamnați pe împicinat să mă slujească încă un an pentru despăgubire !” Și-i făcu semn cu ochiul.

Pe o canapea înaltă cât o masă, cadiul sta cu picioarele cruciș sub el. Privi crunt la împicinat.

— Recunoști că ai vândut prăsila berbecilor, tâlharule ? Pune banii ici !

— Cadi Memet ! Dar berbecii întorși n'au prăsilă !

— Auzi, înălțate judecător, ce obrăznicie ? Da' bine, mă, păcătosule, trebuie tu să-l înveți pe un judecător al sultanului ?

Cadiul își puse pe genunchi o carte groasă.

— Să vedem dacă scrie la Coran !

— Știu eu unde scrie de prăsila berbecilor, se grăbi reclamantul. Și întinzând mâna, băgă două degete între foile cărții. O piesă de argint căzu 'n poala judecătorului. Acesta deschise coranul, citi câteva cuvinte pe care nimeni nu le 'nțelegea, apoi rosti solemn :

— În numele puternicului Alah și al credinciosului său sultan Murad, se condamnă Hassan Issaa !

Osânditul se 'mpletici.

— Ei ? il înfruntă Bai Buri.

— Legea-mi dă voie să te duc la toți cadii !

— N'ai de cât !

Și cutreerară orașul. Dar peste tot bogatul deschidea cu un ban de argint coranul, și pretutindeni scria la cartea legii că berbecii pot avea prăsilă.

Mai rămăsese unul singur. Despre el auzise Issaa Hassan până și 'n pârllogele Brussei.

— Să mai mergem și la Iusmen Saltâc !

Bai Buri însă n'ar fi vrut.

— E departe... Nu ți-e destul ?

— E dreptul meu ! Altfel... și strânse cu înțeles ghioaga.

N'avu încotro. Merseră mult și după arătările trecătorilor, nemeriră într'un ceair murdar. O ceată de copii zdrențăroși se jucau în târână. Ei făceau moșunoaie de praf pe care le numeau munji.

— Copii, știți voi unde stă Cadi Saltâc ?

— Uite, băiatul lui e ăsta !

Un copil cu hăinuțele cârpite peste tot își ridică ochii.

— Nu poți să mergi cu noi la tata, micule ?
— Dar ce treabă aveți cu el ?
— Ce-ți pasă ție, mă ? se răsti Bai Buri.
— Dacă nu-mi spui, du-te și-l caută ! Băieții ăștia n'au să-ți arate !

— Am să-ți dau un ban, băieș ! se rugă Issaa. Dar copilul se așezase la joc.

— Mie nu-mi trebuesc bani ! De ce te temi D-ța să-mi spui ? Dacă ai vre-o treabă, îți spun eu dacă face să te duci la el ; dacă te mână vre-o judecată, să știi ca tata, de multe ori, mă 'ntreabă și pe mine !

Hassan gândi câteva clipe.

— Știi ce ? șopti el tovarășului din drum ; eu am să-ți spun băiatului.

— Mă !... Nu te prosti !... Om bătrân ce ești... o să stai la judecata unui copil ?... Minte ai ?...

— Nu de alta, dar după judecata lui o să văz eu cum judecă tatăl ! Și spuse copilului totul.

Acesta asculta, jucându-se mereu cu praf. La urmă sbucni în râs.

— Nu vezi că-ți râde 'n nas, potlogarul ?... se mânie Bai Buri. Eu unul nu vreau să mă bațjocorească un mucos...

— Eu nu râd de D-ului, vorbi copilul serios. Eu râd de creștința ăștora că munții lor sunt munți de adevărat, cu toate că eu le spun că-s doar moviște de praf ! Și trântind cu un picior în munții tovarășilor, se sculă.

— Ei, acum ne duci ?...

— E de prisos ! Tata nu-i acasă ! Avem o tarla de orz pe malul mării și s'a dus acolo !

— Poate că s'a întors ! zise desperat Issaa.

— Aș !.. Nu cred !... Nici nu-i cu puțință ! vine doar odată la două săptămâni de-și ia mâncare. Acum abia a plecat azi dimineață !

Hassan Issaa amei. Bai Buri se simțea însă și mai vesel.

— Și de ce trebuie să-l păzească ? Tarla păzită 'n țara noastră... și pe timpului sultanului Murad...

— Firește că trebuie ! Ba încă zi și noapte, cu patru ochi ! Cum să nu fie, dacă s'au învățat niște păcătoși de moruni la orz și-l pasc chiar cu rădăcină cu tot !

— Sictir pușlama ! se 'nfurie Bai Buri ; cui să spui tu gogoși ?

Moruni să pască orz pe uscat ?! Uite cum își râde, păcătosul, de doi oameni bătrâni.

— Dar berbecii tăi întorși puteau să aibă prăsilă, pezevenchiu hapsân ?

Acum Bai Buri era acela care ameți.

— Am mințit adinioarea ! Tata e acasă ! Uite, colea stătem ! Să mergem !...

Dar Bai Buri se mișcă tare greu.

— Știi ce ?... Mai bine să ne 'nțelegem ! Să-ți dau zece lire și... suntem chit. Eu renunț la judecățile de pân' acum !

— Nu așa, hapsân ghiaur ! Acum știu eu ce fel de judecător e ăsta ! Ia-o din loc ! Și-l îmbrânci cu ghioaga.

— Lasă bre, uite-ți dau 30 lire și nu-mi trebuie nimic din ce-ai luat pe berbecuți !

— Mișcă-te, pezevenchiule !... Ai vrut să te bucuri de munca mea cinstită ? Și se făcu a-i scăpa ghioaga peste picioare. Haida, că nu glumesc !

— Hassan Issaa, să rămânem prieteni ! Îți dau toată simbria... mai pun pe de-asupra zece lire !... Dar nu pot sta la judecată... am o afacere... trebuie să mă duc... vezi...

Dar o nouă lovitură de ciomag îl puse 'n mișcare. Nu mai avu curajul să ceară coranul. Cadiul îi deschise pravila sultanului Murad, îl osândi să plătească pe de-asupra încă o despăgubire de o sută lire, ba încă să stea trei zile legat la butuc în piață și să strige de trei ori pe zi înșelăciunea pe care-o cercase.

Hassan Issaa trăi mulți ani, ajunse iar negustor binecuvântat de Alah. Și până la moarte pomeni, în rugăciunile sale, numele dreptului sultan Murad și al cinstitului său cădiu Iusmen Saltâc.

Mihail I. Pricopie

PE-UN TRANDAFIR, DOI STROPI DE ROUĂ...

*Pe-un trandafir, doi stropi de rouă, ca două lacrimi de iubire,
Au răsărit din micul suflet al parfumătelor petale,
Și oglindind o noapte 'ntreagă a cerului nemărginire,
Visară veșnicii de aur în brazda grădiniței tale.*

*L-ai rupt cu mâna-ți de zăpadă și picurii se scutură
Și, îmbătată de mireasmă, zâmbiai de-o fericire nouă,
Dar când gingașele petale se vestejiră către seară,
Mijiau pe marginea pleoapei doi stropi îngândurați de rouă.*

Grigore Sălceanu

VIATA LUI PANAIT CERNA

Numele de Cerna e un pseudonim, cu care poetul a semnat în publicistică și pe care l-a luat după numele satului în care se născuse.

Numele de familie al poetului e Stanciof. El s'a născut la 25 Septembrie 1881 ¹⁾, în satul Cerna, plasa Măcin, județul Tulcea ²⁾, locuit de Bulgari și Români ³⁾. Pe tatăl poetului îl chema tot Panait, a fost învățător în satul Cerna și era de origine bulgară ⁴⁾ din satul Șumla. După ce școala primară din Cerna e trecută sub conducerea primului învățător român, Eftimie Vălcu, la 1 April 1879, Panait Stanciof mai funcționează vre-un an și jumătate ⁵⁾ și fuge în Bulgaria, urmărit fiind pentru agitații iredentiste în România, de unde nu s'a mai întors ⁶⁾. Așa că, micul Panait nu și-a cunoscut tatăl de loc.

În schimb, mama poetului, Maria ⁷⁾, era o țărăncă umilă și nevoiașă, fără cultură, de origine românească, după cum a și rămas, cu toate că era soția unui înfocat bulgar; românismul și firea mamei au fost moștenite de poetul de mai târziu.

Ca să-și poată îngriji copilul, să-și dea o educație aleasă și să-l poată da la școală ⁸⁾, Maria se recăsătorește cu un român, Naum Costea ⁹⁾, de meserie agricultor ¹⁰⁾.

¹⁾ V. Savel, P. Cerna, în calendarul „Minervei” pe 1914, Buc. (1914), p. 121 (Cf. ibid. în vol.: Contemporanii, I, Arad, 1920, p. 52). V. Savel cunoaște actul de naștere al poetului.

Altă informație (I. A. R., P. Cerna, „Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 4, p. 337) dă 26 August; iar altă informație (H. P. Petrescu, P. Cerna, „Cosinzeana” III, 1913, No. 23, p. 308) dă anul 1882. Deci, sunt greșite.

²⁾ V. Savel, op. cit., p. 121 (Cf. ibid., p. 52).

³⁾ Al. Lascarov-Moldovanu, P. Cerna, „Răsăritul”, VIII, 1926, No. 7, p. 13; vezi și G. Bogdan-Duică, Scrisori din București, „Luceafărul”, VI, 1907, No. 6, p. 108.

⁴⁾ O informație (Locot. Eugen Pohontzu, P. Cerna, „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 145) spune că nu era de origine bulgară, ci rusă. Informația e greșită.

⁵⁾ G. Goatu-Cerna, Valea Cernei, „Analele Dobrogei”, II, 1921, No. 4, p. 566.

⁶⁾ V. Savel, op. cit., p. 121 (Cf. ibid., p. 52).

⁷⁾ Ibid. (Cf. ibid.).

⁸⁾ Lascarov-Moldovanu, op. cit.

⁹⁾ St. Origina lui Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 575, p. 2

¹⁰⁾ V. Savel, op. cit., p. 121 (Cf., p. 52).

Panait Stanciof învață școala primară — probabil cu învățătorul român Vâlcu — în satul natal¹⁾. Urmează apoi la liceul „N. Bălcescu” din Brăila, unde se înscrie la 1893²⁾.

Dintr'un început, la liceu, Panait învață foarte bine. În cele patru clase din inferior iese premiat întâi³⁾. Numai la gimnastică n'are aptitudine, având note mici, ceea ce îl determină să ceară scutire de gimnastică. Se crede că poetul de mai târziu, încă din clasa II-a liceală începuse să scrie versuri⁴⁾.

Liceanul Panait Stanciof era inteligent și citea foarte mult pe Zola, Goncourt, Maupassant, Goethe, Baudelaire, Strindberg, etc. Preocupat de aceste lecturi, cu care își perdea nopțile, școala trece pe planul al doilea; așa că nu mai ia premii, iar în clasa 7-a, până în Crăciun, ajunge să fie notat „mediocru”. Dar tânărul Stanciof, care nu se dădea în lături de la orice efortări intelectuale, ironizat fiind de colegii săi că un nou școlar i-a luat-o înainte, se ambiționează, se pune pe citit și iese, la sfârșitul clasei a 7-a, întâiul.

Panait Stanciof își cunoștea totdeauna datoria, și când era vorba de vreun examen, din noapte făcea zi și-l lua. Pe lângă că era muncitor, Panait era dotat cu o inteligență vie — după cum am spus —, combinată cu o atenție complexă. Se povestește că era suficient să ridice ochii, de pe cartea pe care o citea cu atenție, la tablă cu formule matematice, ca imediat să atragă atenția profesorului asupra unei greșeli⁵⁾.

Pe lângă aceste calități intelectuale și pe lângă ambiția care-i împulsa aceste calități, iată-l pe tânărul licean descris și în alte perspective sufletești, de către un coleg de-al lui de clasă:

„Unul (Panait Stanciof) care mi-a atras atenția imediat (în clasa V-a). Vorbea ceva despre Coșbuc. Vorbea pripit, sorbindu-și cuvintele, agitat, tremurând de ciuda contrazicerilor și voind parcă să sară din bancă să vie și mai aproape de colegul pe care voia să-l convingă. Figura comună. Luminată, însă, de doi ochi limpezi, frumoși, expresivi, în cari citeai cu înlesnire toate stările lui sufletești⁶⁾”.

„În raporturile cu profesorii și colegii cari îi prețuiau talentul și-l încurajau, aceleași salturi, aceleași schimbări de o bruschetă neobișnuită. Întâi duios, atent, recunoscător, apoi ironic, disprețuitor, capabil să-i sacrifice pentru un joc de cuvinte. Mai târziu, pocăit, regreta înțepătura, ca să-i prindă din nou în sfârcul biciului. Să te

¹⁾ Ibid. (Cf., p. 53). Deoarece tatăl i-a fugit când abia se născuse și deoarece mama-i era româncă, mi se pare neadevărată informația (M. Dragomirescu, Moartea lui P. Cerna, „Flacăra”, II, 1913, No. 25, p. 193), că poetul n'a știut românește până la vârsta de 7 ani.

²⁾ Pohontzu, op. cit., p. 146.

³⁾ V. Al. Jean, Amintiri despre Cerna, „Sburătorul lit.”, I, 1921, No. 3, p. 65.

⁴⁾ Pohontzu, op. cit., p. 146.

⁵⁾ V. Al. Jean, op. cit., p. 65.

⁶⁾ Ibid.

superi pe el era greu, căci veselia exuberantă cu care-ți arunca mica lui săgeată, îi da mai mult o nuanță de zburdălnicie. Erai în fața unui ștrengar teribil și trebuia să râzi de nebuniile lui chiar când te dureau¹⁾.

Cât timp urmează liceul la Brăila, fiind sărac, Panait Stanciof trebuie să-și câștige existența prin muncă. El meditează fiul unui grec comerciant, Nicopol, care, în schimb, îi dă masă și adăpost²⁾.

Vacanțele de vară din clasa I-a și a II-a le petrece la prietenul și colegul său, P. Bucur, în comuna Bordei-Verde. La începutul anului școlar 1895, în clasa III-a, Panait pleacă de la Nicopol, din cauza unei chestiuni de care a fost învinuit pe nedrept, dar unde, mai târziu, s'a reîntors. Plecând de la Nicopol, locuiește în strada Mihai-Bravul, împreună cu colegul Bucur. Dar e nevoit să se despartă de Bucur, deoarece destăinuise acestuia că doctorul l-a găsit bolnav de piept, și se mută la familia Dumitrescu, unde meditează niște copii³⁾.

Femeia, iubirea, nu-l preocupau de loc pe tânărul Stanciof ; pentru el femeia, iubirea, erau poezia : ele nu-l preocupau decât atât cât puteau să-i inspire un vers frumos⁴⁾. Căci în el începuse să se nască poetul de mai târziu ! Intr'adevăr : în clasa V-a com-pune poezia *Prometeu*⁵⁾, în a VI-a frumoasa poezie *Trei zburătoare*, căreia i-a dat, mai târziu, forma definitivă⁶⁾. Tot atunci încearcă să colaboreze pe la reviste. În vacanța mare a clasei a IV-a publică prima poezie, *Trecutul* (după Lenau), în *Foaia interesantă* din 24 August 1897 a lui G. Coșbuc ; în clasa V-a publică poezia *Nocturnă*, în *Floarea Albastră* din 1 Noembrie 1898 ; iar cu un număr mai înainte⁷⁾, *Floarea Albastră* scrisese la „Poșta Redacției“ : „P. Cerna. Dați-i înainte“.

Incurajat, Cerna continuă să scrie. În clasa VI-a publică o recenzie asupra volumului de versuri, *Nocturne*, al lui D. Nanu, în *Ovidiu* din Constanța, la 15 Decembrie 1899. Recenzia e iscălită : „P. Cerna. — Brăila, Noembrie 1899“.

La *Ovidiu*, Panait continuă să publice, anume poezia *Isus* (alta decât cea cunoscută), în numărul din 1 Februar 1900, deci când era în clasa VII-a. Cerna mai încercase, între timp, să pu-

1) Ibid., p. 66—67.

2) Ibid., p. 65 ; vezi și Bogdan-Duică, op. cit.

3) Pohontzu, op. cit., p. 146—147.

4) V. Al. Jean, op. cit., p. 68.

5) Ibid., p. 69.

6) Ibid., p. 68.

7) Din 25 Oct., No. 3, p. 8 (an. I). Pohontzu, op. cit., p., 148, afirmă că Cerna a publicat în *Foaia poporului* din 22 Febr. 1898, poezia *Ghețarul dela Ron* (trad. după Hugo). Verificând, am constatat că afirmația nu corespunde adevărului.

blice în Ovidiu și o recenzie despre volumul de versuri al lui Radu Rosetti, *Valuri*, dar ea n'a apărut¹⁾.

Prin intermediul lui Munteanu-Râmnic²⁾, Cerna încearcă, în Februar 1899, să publice la revista lui Artur Stavri, *Pagini literare*; dar e refuzat și trecut la rubrica „Correspondențe” astfel: „P. Cerna. Beție de cuvinte”³⁾. Cerna însă nu se descurajează și în vacanța mare a clasei a VI-a izbuteste să publice poezia *Lar...*, în ziarul *Epoca* din 9 August 1899. Toate colaborările au fost iscălite: Panait Cerna. Așa dar, tânărul poet a căutat să se lepede măcar în publicistică de numele său bulgăresc.

Cu câți-va ani mai târziu, Cerna va regreta debuturile sale din liceu și se va judeca prea aspru, în următoarea scrisoare: „Când mă gândesc că am putut avea curaj să scriu ce n'am găsit bun și de multe ori să susțin lucruri absurde, mă apucă un desgust fără margini de mine însumi, îmi vine — de ar fi chip — să cumpăr toate revistele pe care le-am pătat cu numele meu și să le distrug cu o voluptate de ucigaș, ca să se piardă ori-ce urmă a vremurilor de de furie versiferă.

Toți aceia, cari m'au încurajat cât de puțin, mi se par azi niște oribili criminali, demni de ocnă⁴⁾”.

Aceiași atitudine de nepăsare a arătat-o Cerna și atunci când absolvind liceul în vara anului 1900, directorul i-a așezat coroana pe cap și l-a felicitat⁵⁾.

Iată cum îl vede Bogdan-Duică în momentul în care absolvise liceul: „Avea un trup mic, ca de Japonez, ochii vii, sclipitori de inteligență și o față îmbujorată⁶⁾”.

La începutul anului școlar 1900⁸⁾, Panait Stanciof se înscrie la Universitatea din București, la litere, filosofie și fizico-chimice. Avusese intenția să se înscrie și la matematici, dar „a fost imposibil, căci riscam să perd cursurile de filosofie”, scria Cerna. Pe urmă s'a lăsat chiar de fizico-chimice și litere, rămânând numai la filosofie⁹⁾. Dela științe dezertase la 27 Octomvrie 1900¹⁰⁾.

Deziluziile tânărului poet visător iau naștere inevitabil în contact cu realitatea contradictorie. Nu trece decât o lună, două, de când se stabilise în București, și Cerna scrie: „Am plecat din Brăila cu

¹⁾ Munteanu-Râmnic, *Scrisori* de P. Cerna, „România Viitoare” (Ploiești) I (III), 1921, No. (9), p. 8.

²⁾ Ibid.

³⁾ *Pagini literare*, I, 4 Februar 1899, No. 3, p. 8.

⁴⁾ Vezi aceste debuturi la *Opera* lui Cerna.

⁵⁾ M.-Râmnic, op. cit., p. 6 („Gazeta cărților”).

⁶⁾ V. Al. Jean, op. cit., p. 69.

⁷⁾ G. Bogdan-Duică, op. cit.

⁸⁾ M. — Râmnic, op. cit., p. 8. Vezi și V. Savel, op. cit., p. 122 (Cf., p. 53).

⁹⁾ M. — Râmnic, op. cit., No. (7), p. 7.

¹⁰⁾ Ibid., No. 7 (12), p. 2.

visuri de glorie și fără nici o grijă de ziua de mâine. Visurile nu s'au împlinit, dar grijile m'au luat cu asalt după un asediu de o lună. Viața mea a fost un delir neîntrerupt... R. continuă să-mi trimeată pensia bimensuală de 15 lei și stăruie într'una pe lângă fostul meu binefacător să nu mă lase pe drumuri, în străini. Dacă poți să faci un bine, stăruie pe lângă El. Bd. sau pe lângă B. D. să-mi găsească o lecție într'o familie cunoscută, sau roagă pe d-l B. să-mi dea masa, în schimbul serviciilor mele, în marginea posibilului (1 Noemvrie 1900)¹⁾”.

Totuși, cu toate lipsurile materiale și deziluziile care îl năpădiseră la Universitate, Cerna scrie la 10 Decemvrie 1900: „Viața de București n'a schimbat întru nimic fondul (meu) sufletesc. Am rămas același, pururi dornic de senzații noi²⁾”.

Ca și'n liceu, Cerna e sânguitor la Universitate. Se prezintă la examene bine preparat și ține conferințe remarcabile³⁾.

Pe la sfârșitul lui Noemvrie 1900, Cerna ține o conferință, la seminarul de psihologia experimentală, despre *Definiția și metodele în psihologia științifică*, când este viu aplaudat de studenți și laudat de profesor. Dar, în urma acestei conferințe, scrie Cerna că s'a simțit „cam rău⁴⁾”.

Cerna intră în societatea studenților în litere, alături de I. Petrovici, Petre V. Haneș, Caracostea, etc., unde se țineau conferințe săptămânale⁵⁾. Cerna chiar e ales secretarul ei⁶⁾.

La prima conferință pe care o ține la această societate, Cerna începe cu cuvintele: „Luând cuvântul, aș vrea să dispun de cufetza d-lui Friedman, de plămâni d-lui Haneș și de eloquenta d-lui Petrovici”. Introducerea aceasta de fapt fusese un mijloc de a-și re-dobândi calmul, căci se fâstăcise⁷⁾.

Asupra rezultatului acestei conferințe, P. Cerna scrie: „Am ținut o conferință *Despre memorie*. A fost expusă clar, deși cam repede și cu atenție ascultată...; ceea ce a provocat adevărate ovații, a fost replica mea plină de haz la adresa unora din jupiterii mei critici (7 Martie 1901)⁸⁾”. Profesorul respectiv deasemeni i-a adus laude⁹⁾.

Panait Cerna era și spiritual. Un membru al societății, plictisit

1) Ibid., No. 1 (6), p. 7-8.

2) Ibid., IV, 1922, No. 2, p. 6.

3) I. Petrovici, P. Cerna, „Adevărul lit.”, IV, ser. III, 1923, No. 122 (Cf. ibid. în vol.: Figuri dispărute, Biblioteca Universală No. 111-117, Buc., Ancara (f. an), p. 102-113.

4) M. — Râmnic, op. cit., I (III), 1921, No. 7 (12), p. 8.

5) I. Petrovici, op. cit. (Cf. op. cit.).

6) M. — Râmnic, op. cit., IV, 1922, No. 4, p. 2.

7) Petrovici, op. cit. (Cf. op. cit.).

8) M. — Râmnic, op. cit., I (III), 1921, No. 5 (10, p. 6 („Gazeta Cărilor”

9) Ibid., No. 8-9 (13-14), p. 2.

de formalismul care domnea în ea, afirmând că va face altă societate fără icoane și cruci, Cerna răspunde: Da, fără icoane, fără cruci și fără nici un Dumnezeu! ¹⁾

Am spus mai sus că Cerna duce lipsă la București. Norocul începe, însă, să-l favorizeze: capătă o preparație. La 3 Mai 1901, poetul scrie că prepară o domnișoară ²⁾. Desigur că la această domnișoară face aluzie Cerna mai târziu, în August 1901, că-i îndrăgostit și că face „sforțări supraumane să-mi ținuesc stângăciile” ³⁾.

Indemnat, probabil, tot de aceeași domnișoară, Cerna începe să colaboreze la revista *Sămănătorul* cu pastelul *Noapte de vară*, iscălit *Elvira M.* ⁴⁾ (probabil numele iubitei). Iar Al. Vlahuță, conducătorul revistei, face însemnarea următoare, în acelaș număr, la rubrica „Răspunsuri”: „Nu vă puteți închipui cu ce plăcere v'am citit versurile (e vorba de *Noapte de vară*). Frumoase, frumoase, în toată puterea cuvântului. E sentiment, e formă, e tot ce trebuie. Ne-am bucurat par'c'am fi găsit o comoară”.

Din 1904, apoi, Cerna va colabora la *Sămănătorul* cu numele său literar.

Tot în 1901, Cerna începe colaborarea la revistele: *Convorbiri literare*, cu traduceri din Fr. Coppé și Baudelaire ⁵⁾, la *Noua revistă română* (a lui Rădulescu-Motru) cu poezia *Isus* ⁶⁾ și la *Revista Modernă*, cu poezia *Tristefea Leonorei*, în No. 8 al revistei. Iar în No. 11 ⁷⁾, *Revista Modernă* înseamnă la „Poșta Redacției”: „P. C. Mulțumim. Când le va veni rândul”. Rândul a venit apoi, căci Cerna va continua să apară în coloanele *Revistei Moderne*.

Pe lângă succesele publicistice, norocul îl va face pe Cerna, în toamna lui 1901, profesor suplinitor la Institutul Miteanu din București, deși e numai student ⁸⁾. Am văzut că, încă din liceu și cu ocazia conferinței dela Seminarul de psihologie experimentală, Cerna se simțise bolnav.

Așa că, în August 1902, pleacă la Brăila. Aci face băi la Lacul-Sărat și prepară un elev. Se pare însă că se simte mai bine, căci dorește să se întoarcă la București.

La 23 Octombrie 1902 se află, într'adevăr, întors în Capitală, când scrie: „La Arhivele Statului (din București) va avea loc un concurs pentru ocuparea slujbei de copist. Condițiile sunt: calitatea de Român, serviciul recrutării, examen de paleografie (veche) română

¹⁾ I. Petrovici, op. cit. (cf. op. cit.).

²⁾ M. — Râmnic, op. cit. II, 1923, No. 6, p. 1 („Gazeta cărților”).

³⁾ Ibid., IV. 1922, No. 3, p. 5.

⁴⁾ Vezi *Opera* lui Cerna.

⁵⁾ Vezi *Opera* lui Cerna.

⁶⁾ Alta de cât cea cunoscută. Vezi *Opera* lui Cerna.

⁷⁾ An. I, 1901, No. 11, p. 8. Vezi și *Opera* lui Cerna.

⁸⁾ Pohontzu, op. cit., No. 5—6, p. 237.

(chirilice) și Istoria Românilor. Poate numai ultima condiție nu o în-deplinesc ¹⁾. Tu știi că bulgara o posed, de rusă am ceva idee, slova veche, idem ²⁾.

Cu toate acestea, Cerna n'a putut intra la Arhivele Statului.

Pe de altă parte, boala progresează. La 15 Noembrie 1902 el scrie: „Sunt bolnav și fără nici un ban. Mi-e imposibil să mai rămân în București. Acum văd lămurit viitorul: întrerup Facultatea. Există o singură mântuire: bursa ³⁾).

Deși, din cauza miseriei și a boalei, care începuse să-l îngrijoreze, Cerna era deprimat sufletește, totuși el nu s'a plâns nici odată, ci spera intens într-o viață mai fericită ⁴⁾.

E o concordanță admirabilă între felul lui de a se comporta față de viață și între poezia sa. Că și'n viața de toate zilele, vom vedea că Cerna, în poeziile sale, se va ridica deasupra durerii și va proclama *dorul de viață, fericirea!*

În 1904, Cerna revine la catedra dela Institutul Moleanu, unde va sta până în 1905 ⁵⁾.

Am spus că Cerna, sub inspirația unei domnișoare pe care o medita, debutează în 1901 la revista *Sămănătorul* cu pseudonimul *Elvira M.* După trei ani, în 1904, Cerna reia colaborarea la *Sămănătorul*, trimițând poezia *Zece Mai*, pe care o iscălește cu inițiala *P.* Drept răspuns, rubrica „Răspunsuri“, a revistei, scrie: „*P. Ploști (?)*“. Una se publică în numărul acesta (e vorba de *Zece Mai*, N. P.). Celelalte urmează; vă rog să ne dați numele și adresa d-vo. Și mai așteptăm cu dragă inimă, și altele ⁶⁾.

Între timp asistă la reprezentația, pe scena Teatrului Național, a piesei *Manasse* de Ronetti-Roman. Piesa îl impresionează profund și se hotărăște să scrie și el piese de teatru. Dar, scurtul timp al vieții nu i-a dat răgazul necesar ⁷⁾.

Iată cum îl vede, în 1904, V. Savel: „Un om de statură mică, nervos, cu ochii mari, cenușii aproape, așa era de întunecat albastrul lor. Privirea lui aci limpede, aci turburată.

Ce taină ascundea îndărătul frunței lui mari, boltită, cine ar putea să mi-o spue oare?“ ⁸⁾.

Între timp, boala de piept a poetului progresase.

Titu Maiorescu, pe care Cerna îl cunoscuse mai de mult, inter-

¹⁾ Deci, Cerna fusese scutit de serviciul militar. Așa — dar, informația (Pohontzu, op. cit., No. 5—6, p. 237) că în 1903 a fost scutit de serviciul miliar, e greșită.

²⁾ M. — Râmnic, op. cit. V, 1925, No. 1 („Gazeta Cărilor“).

³⁾ Ibid., IV, 1922, No. 4, p. 2.

⁴⁾ V. Al. Ilean, op. cit., No. 7, p. 159.

⁵⁾ Pohontzu, op. cit., No. 5—6, p. 238.

⁶⁾ „Răspunsuri“ în „Sămănătorul“, III, 1904, No. 3, p. 48.

⁷⁾ Pohontzu, op. cit., No. 5—6, p. 237.

⁸⁾ V. Savel, op. cit., p. 121 (cf. op. cit., p. 52):

vine cu autoritatea sa și poetul e trimis, în 1905, la Sinaia, după ce a fost mai întâi examinat de doctorul I. Cantacuzino. La Sinaia este dat în îngrijirea doctorului Mamulea¹⁾. Iată ceea ce scrie P. Cerna lui T. Maiorescu: „Aerul e întremător, dar mâncarea e uneori așa de proastă, încât mă face să regret cantina universitară. Apoi—disciplina spitalului e cam severă față de mine. Eu aş vrea să fiu ceva mai liber, să caut și să fac legături de prietenie, să alerg slobod toate cărările — dar domnul doctor Mamulea îmi hăcuiește regulat aripioarele“²⁾.

După două săptămâni, Cerna scrie iar lui T. Maiorescu: „Aștept ca noul intendent să mă trateze mai omeneste. Parcă lucrurile au luat o întorsătură mai satisfăcătoare“³⁾,

La 26 Mai, Cerna se întoarce pentru două săptămâni la București, ca să-și deie examenele la Facultate. Reîntoarcerea în Capitală nu i-a făcut bine, așa că, la o nouă examinare, doctorul Cantacuzino comunică lui T. Maiorescu, că Cerna a slăbit și că trebuie să se întoarcă la spitalul din Sinaia⁴⁾.

Poetul e nevoit să se întoarcă la Sinaia, de unde scrie lui T. Maiorescu: „Sunt în Sinaia dela 21 Iunie. Cu sănătatea stau foarte bine și sunt cu atât mai mulțumit, cu cât în timpul acesta m'am deprins să muncesc regulat și spornic. Am învățat toate caetele de la Crăciunescu. Greul a trecut. Iau, iau licența!... De aceea vă rog să încuviințați să părăsesc Sinaia la 26 August, ca să am timp să citesc la Biblioteca Academiei sau aiurea“⁵⁾.

Într'adevăr, în Septembrie 1905, Cerna părăsește definitiv Sinaia. Cu acea ocazie, în el se redeșteaptă, oprimat după luni de suferință, dorul puternic de viață, care i-a caracterizat totdeauna viața și opera. Poetul scrie atunci unui prieten: „Doctorul mi-a spus că sunt scăpat, scăpat de tot. Trăiască viața! Măine sunt în București“⁶⁾.

Gândul lui Maiorescu, ca și cu cazul lui M. Eminescu, era să scoată din Cerna un profesor universitar. De aceea, după ce poetul își ia licența în față, în Iulie 1906⁷⁾, cu nota „magna cum laude“⁸⁾, Maiorescu stăruie de i se acordă bursă pentru străinătate.

Cerna pleacă prin Helveția⁹⁾ la Heidelberg¹⁰⁾, apoi la Berlin,

¹⁾ I. A. R., P. Cerna. — Scrisori către T. Maiorescu, „Convorbiri lit.“, I. 1916, No. 2, p. 124.

²⁾ Ibid., p. 126.

³⁾ Ibid., p. 127.

⁴⁾ Ibid., p. 124.

⁵⁾ Ibid., p. 129.

⁶⁾ Ibid., p. 124.

⁷⁾ Anuarul Universității București pe anul școlar 1905—1906, Buc., (1906), p. 75. Poetul, aci, e trecut cu numele de Panait Stanciof.

⁸⁾ V. Savel, op. cit., p. 121, (cf. op. cit., p. 53).

⁹⁾ Ibid., p. 124 (cf. ibid., p. 56).

¹⁰⁾ Ibid.; H. P. Petrescu, P. Cerna, „Cosinzeana“, III, 1913, No. 23, p. 308.

ca să urmeze literele. De aci, Cerna scrie că „tare mi-e dor și tare mi-e jale de țara noastră“¹⁾. După ce stă trei ani la Berlin, fără a-și lua doctoratul, Cerna scrie: „Am băgat de seamă că pentru catedra mea (universitară, N. P.) n'aveam ce să caut la Berlin“.

Deci, trebuie să mă duc la Leipzig, unde plec acum să termin într'un an ceea ce trebuia să fac în trei“²⁾. Într'adevăr, Cerna se duce la Leipzig, întreținut fiind întâi de cotizațiile membrilor revistei *Convorbiri literare*, apoi printr'o bursă de stat³⁾, însă fără a putea să-și deie doctoratul într'un an, după cum promisese. În drum spre Leipzig, poetul trece pe la Viena; iar cât timp a studiat la Leipzig, a fost de câteva ori prin țară⁴⁾.

La Leipzig, Cerna face cunoștința lui I. L. Caragiale, a cărui inteligență îl impresionează mult pe poet. Iată cum vede Cerna pe marele dramaturg:

„Zilele acestea (Dec. 1910) a fost Caragiale pe aici (Leipzig). E, de sigur, una din cele mai bogate inteligențe pe care le-a produs neamul nostru. Ce împletire curioasă de sofism și adevăr, de ironie și duioșie! Nu știu cum, dar când mă gândesc la dânsul, o combinație imposibilă îmi vine în minte: un măcăcine care ar face flori rare“⁵⁾.

La Leipzig, Cerna frecventează următorii profesori: pe Rösler, la Romantismul german; pe Volkelt, la filologie⁶⁾; pe Wundt, la filozofie; pe Förster, la literatura engleză⁷⁾; apoi pe Windelband, Erich Schmidt, Riehl, etc.⁸⁾. Dar, dintre toate materiile, pe care — în majoritatea cazurilor — la frecuenta pentru cultura generală, Cerna se dedă filosofiei, în care avea și gândul să-și ia doctoratul.

La 18 Iulie 1912, poetul scrie că teza de doctorat e gata⁹⁾. Dar va mai trece un an de zile.

La început, se pare că Cerna își pusese în gând să trateze la doctorat următorul subiect: *Die Philosophische Gedankendichtung* (Poezia filozofică de idei¹⁰⁾). În urmă își schimbă subiectul și-și trece teza în 1913 cu subiectul: *Die Gedankenlyrik*¹¹⁾. Teza obține un

1) N. M. Cioroiu, O scrisoare a lui P. Cerna, „Revista noastră“ (Brăila), I. 1927, No. 4, p. 2.

2) V. Al. Jean, op. cit., No. 7, p. 160—161.

3) I. Petrovici, op. cit. (cf. op. cit.).

4) Anonim, Scrisori dela Cerna, „Conv. lit.“, XLVIII, 1914, No. 9, p. 851; No. 10, p. 1081, 1083, 1084.

5) Ibid., No. 9, p. 844.

6) Ibid. No. 10, p. 1081. H. P. Petrescu, op. cit. p. 307.

7) Ibid., p. 1083.

8) H. P. Petrescu, op. cit., p. 308.

9) Anonim, Din corespondența lui Cerna, „Junimea lit.“, XV, 1926, No. 5—6, p. 115).

10) H. P. Petrescu, op. cit., p. 307.

11) Vezi-o la *Opera* lui Cerna.

succes foarte mare¹⁾. Ea fusese, la 1 Mart 1913, preluată de către Secția II-a a Facultății, în urma avizelor favorabile date de profesorii Volkelt și Spranger. Teza e dedicată protectorului T. Maiorescu și e iscălită P. Cerna.

Odată doctoratul luat, scăpat de povara unei griji, în Cerna izbucnește iar acelaș dor puternic de viață. Căci scrie: „Sunt liber, liber, liber! Pe aici (Leipzig) mai rămân vreo trei săptămâni; după aceea mă duc în lumea toată. Unde? Nici eu nu știu sigur până acuma.

N'am avut încă vreme să mă dismeticesc din greul zilelor din urmă și să făuresc cu mintea limpede, planuri de viitor“²⁾.

Între timp, în 1909, a făcut parte dintre membrii cari fondaseră Societatea Scriitorilor Români³⁾.

Dar vulturul avea să se prăbușească, rănit, din înălțimile sale, iar protectorul să nu-și poată aduce la îndeplinire binefacerea sa.

Cerna, imediat după doctorat, e lovit de pneumonie, chiar la Leipzig și tot acolo moare, departe de țară⁴⁾, la 26 Martie 1913⁵⁾.

Rămășițele celui ce a iubit cu ardoare viața, deși vitregiile soartei îl loviseră într-una, sunt aduse în țară și înhumate la cimitirul Bellu din București⁶⁾.

Inchei cu vorbele lui V. Savel, care l-a caracterizat pe poet foarte exact:

Cerna „aparținea“ prin naștere celor învinși, căruia i-a fost dat să lupte, să învingă aproape, trecând prin greutăți ce nu i-au înmădiat firea și să cadă învins tocmai atuncea când nădăjduia mai mult. O viață grea, de muncă neîntreruptă, țesută din fir de mizerii pe care și-a tors visurile lui. A înțeles însă de timpuriu o parte din tainele ce ascund natura și anii l-au făcut să vadă și să înțeleagă tot mai mult. Iubia viața cu pasiune, o iubea cu patima aceuia ce parcă prezimă că nu-i va fi dat să se bucure multă vreme de ea: „de-aș mai trăi doi ani“, vorba aceasta devenise ca un refren la dânsul⁷⁾.

¹⁾ I. Petrovici, op. cit., (cf. op. cit.); Vezi diploma de doctor în: H. P. Petrescu, op. cit., p. 307.

²⁾ V. Savel, op. cit., p. 126—127 (cf. ibid., p. 60).

³⁾ S. S. R., Însemnări și dări de seamă pe 1908—1922, Buc., 1922 p. 5.

⁴⁾ I. Petrovici, op. cit., (cf. op. cit.). E. Gârleanu, Necrolog, „Ramuri“, VIII, 1913. Nd. 6, p. 190; V. Savel, op. cit., p. 122 (cf. op. cit., p. 53).

⁵⁾ I. A. R., P. Cerna, „Conv. lit.“, XLVII, 1913, No. 4, p. 337. V. Savel, op. cit., p. 122, (cf. op. cit., p. 53).

⁶⁾ Nota în „Flacăra“, III, 1913, No. 6, p. 56 („Ecouri“).

⁷⁾ V. Savel, op. cit., p. 121, (cf. op. cit., p. 52).

OPERA LUI P. CERNA

I. CERNA POET

Poezia lui Panait Cerna e o slabă reminiscență a curentului eminescian. În parte, Cerna s'a desbrăcat de pesimismul lui Eminescu, introducând în poezia sa o formă contrară, nu ca element brut poetic, ci *ca reacție*: optimismul. Optimist e Cerna prin aceea că reacționează contra răului, a suferinței, și are speranța că ele pot fi zdrobite prin o încredere adâncă în viață. Așa dar, ceea ce face pe Cerna să iasă din sfera influenței eminesciene, e *reacționismul* său. Prin această notă nouă, Cerna trăește azi ca poet.

Am spus că Cerna, ca și Eminescu, vede răul și suferința lui mească, care se reflectă și în natură; deci, între acești doi poeți e asemănare de fond, de material brut poetic, *de cauzalitate* a inspirației poetice. Dar, atât timp cât Eminescu ia parte activă la suferința umană și nu are puterea de reacție, Cerna se ridică deasupra ei, reacționează și proclamă „*dorul de viață*“, *fericirea*; Cerna e, deci, optimist prin reacționismul său.

Dar, și V. Alexandri a fost optimist. Există totuși o deosebire mare *de cauzalitate* între optimismul cernian și cel alexandrian. Aname: optimismul lui Alexandri constă în faptul că el vede lumea în bine; optimismul lui Cerna constă în faptul că el crede și speră să combată răul, suferința omenească. Deci, bazele sunt contrare.

Așa dar: pecetea poeziei lui Cerna are două fețe: una *pesimistă*, formată din materialul brut poetic de inspirație, *ca fond*; alta *optimistă*, prin *reacționismul* său, *ca formă*. Forma formează originalitatea poeziei lui Cerna.

*

Din punct de vedere afectiv, poezia lui Cerna prezintă două ramuri distincte: *lirismul propriu-zis* și *poezia patriotică și socială*.

Poezia lirică propriu-zisă

Am spus că optimismul lui Cerna constă în combaterea suferinței umane.

Ce-i suferința? „geamănă cu noaptea“. Deci, întunecată, oarbă, puternică.

Ce face suferința? „pregătește spinii“ (Lui Leon Tolstoi); deci, e dureroasă.

Ca și la Eminescu, natura ia parte la suferința poetului:

Mi-o spun, șoptind, și frunzele cununei
Ce cu eternul chin m'a logodit!...

(Torquato către Leonora)

Sau :

— „In nopțile de Mai senine
E=atât de blândă=a lunei rază
Și totuși firea plânge'n sine
Și trandafirii lăcrămează...

(Tristețea Leonore¹)

Durerea totuși e necesară, căci ea crează poezia și=i ă strălucire :
Mai puternic strălucește floarea care=a plâns mai ault...

(Printre lacrimi)

Poezia, pentru Cerna, e un ideal greu de ajuns :

Aș vrea să mă înalț la tine,
Dar lumea ta e sus, prea sus.
Și'n noaptea undelor haine
Rămân cu dorul meu nespus.

(Ideal)

Și mai frumos, dar cu oare=care influență eminesiană :

Cu raza ta mă nasc deodată
Cu dânsa viața=mi se încheie.

(Ideal)

Și poetul știe că nu poate ajunge idealul, poezia perfectă, și atunci capătă accente de revoltă :

Destramă=te mai repede, o, noapte,
În drumul vecinicii !
De ce n'am aripele vijeliei
Să mă înalț la pulbera de stele
Și să le stîng
Sub fâlfâirea aripelor mele —
Să vie stîntul „măine“ mai curînd !

(Noaptea²)

Și aceeași neputință :

Iar de=am rivni la cer ~ aripi, de unde ?

(Dura ex)

Durerea, după Cerna, mai are un rol practic : e dă omului
tăria sufletească :

Din suferinți abia 'ndurate
Ne=am făurit armuri de fier.

(În peșteră)

Până aci am arătat că școala suferinței eminescienze a influențat
în mare măsură pe Cerna. De acum vine partea originală a poeziei

¹) Vezi *Anexele*.

²) Poezia a fost tradusă în englezește de M. Beza și primă bine de presa engleză (vezi F. Aderca, de vorbă cu M. Beza, „Mișcarea literară. II, 1925, No. 26, p. 2).

cerniene, *reacționismul*, proclamarea *dorului de viață, fericirea*.

Pe lângă că, după cum am văzut, durerea dă *tărie sufletească*, dar durerea e chiar *creatoare* :

S'aducă laudă și dar
Durerei celei *roditoare*.

— — — — —

(*Trei sburătoare*)

Deci, trebuie să nădăjduim, căci nădejdea e „*floare de lumină*“, afirmă Cerna în aceeași ordine de idei. Mai mult.

Nădejdea :

Harnic țese flori la haina amăgirii ce nu minte
Și, dansând divine dansuri între spade și morminte
Ea pe margine de groape dulce candelă așează
Dând drumușilor veciei a veciei sfântă rază...

(Lui Leo Tolstoi)

Prin urmare, să înlăturăm durerile :

Dar azi, când stau vârtejuri grele
Să ne răpună orice=avânt,
Noi trecem fără păs prin ele
S'aproape izbucnim în cânt.

(*În peșteră*)

Sau :

O, suflate, zâmbește mereu și nu căta
Să rupi un vâl, sub care vei găsi numai iadul !

(*Către Ines*)

Și toate acestea, îndemnați *de setea de viață* :

Sus fruntea ! E o lume ce n'ai văzut=o încă :
Viața năvălește cu furia dintâi,
Iar cerul tot, surăde din pacea lui adâncă —
Spre el, spre el ! Cu ochii în raza lui rămâi !...

O, dragii mei prieteni ! Luptați, cântați, iubiți..
Să faceți o virtute din setea de plăcere !
Rămâneți pururi veseli, nebuni și fericiti !...

Căci :

Ai numai o viață, și ar fi fost păcat
Să mori făr'a cunoaște comoara ei deplină...

(*Dura lex*)

Și prin ce mijboace să uiți de suferință și să devii vesel, *domnic* de viață, fericit ?

Prin cântare :

Mai bine cântă=mi de noroc,
Suind voios în slavă —
Mai bine adu înnăr foc
În inima=mi bolnavă...

(*Cântec*)

Căci :

De mult ne-am fi dorit pământul,
De mult ne prăbușam în el —
De nu era pe lume cântul
În drumul nostru fără țel.

(*Privești te'n noaptea luminată*)

Prin cântecul naturii :

Un imn de blândă primăvară
Îi alina durerea vie.

(*Trei zburătoare*)

Prin iubire :

Și sufletul meu prinde din nou să se 'nsenine,
De cum te-arăți privirii setoase, de departe,
Strălucitoare, pură, ca mugurii de Mărte...

(*Din depărtare*)

Sau :

De cum mă simt sub ochii tăi, măreșii,
Și patimi și dureri adorm de-odată :
Ca cel dintâi surăs al dimineții,
Așa îmi simt ființa de curată...

(*Sonet¹*)

Sau :

Așa, un zâmbet, o privire —
Ridică sufletele slabe
Și toate lacrimile noastre
Ni le preschimbă în podoabe.

(*Dedicație II²*)

Sau, mai precis, și cu un puternic strigăt de viață :

Iubiți-vă ! *Befia de viață*
A celor de demult în voi să'nvie —
Aceasta este clipa pentru care
Ne ducem jugul, toți cu resemnare...

(*Șoapte³*)

Căci iubirea dă tăria necesară ori-cărei reacții :

Puteri, ce puneți între noi hotare !
Amenințați, loviți, răniți mai tare !
C'un zâmbet în luminile privirii,

¹) Vezi *Anexele*.

²) Ibid.

³) E. Pohontzu. P. Cerna, „Junimea literară”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 146 afirmă că această poezie constituie primul debut al poetului și că ar fi fost iscălită Stanciof. Greșit ! Nu e nici debut măcar, iar poetul n'a iscălit niciodată cu numele de familie.

Cu milă și blândețe vă primim ;
Nu tremurăm la gândul nimicirii :
Noi suntem mai puternici: noi iubim. . .

(Inseninare)

Dar Cerna recomandă iubirea ușoară, idilică :
Amor, drag copil cu toane.
(Amor)

Deoarece cea aprigă provoacă durere :
Că'n iubirea fără margini este margina durerii.
(Lui Leon Tolstoj)

Așa-dar, iubire suavă, idilică :
Dormi tu, iubita mea ? Dormi lin, dormi lin,
Pierdută în visări amăgitoare !
— — — — —
Dormi lin, dormi lin, iubita mea, visează !
Cum nu sunt serafimul tău de pază,
Să te privesc cum dormi suspinătoare. . .
(Chiemare)

Sau :
Se trezesc săruturi mii
Și se zbat la gura-i mică :
Gîngăși pui de turturică,
Prinși la cuibul lor, de vii.
(Amor)

Din cauză că iubirea alină suferințele, pentru Cerna iubita
e bună :

Și să mă uiți de tot — că tu ești bună
Și, de-ar ajunge plînsul meu la tine,
Tu n'ai cunoaște fericiri depline,
Căci mila va veni să le răpună.
(Sonet II)

Și iată cum își vede Cerna iubita :
Supuși sau suflete haine
Sub ochii tăi ingenunchează —
Ah, ochii tăi ce smulg suspine
Și ard ca soarele 'n amiază !. . .
(Tristețea Leonorei ¹⁾)

Am spus la biografia lui Cerna, că acesta, cu toate mizeriile
materiale, cu toate deziluziile pe care le-a îndurat și cu toată boala sa
necruțătoare, nu s'a plîns nici odată și a continuat să spere într'o
viață mai bună, cu clipe fericite.

Acelaș proces psihologic s'a întîmplat și în poezia poetului. O
astfel de identificare perfectă a omului cu opera sa se găsește cam

¹⁾ Vezi Anexele.

rar în literatură. În ori=și=ce caz, exemplul de față justifică pe deplin critica științifică, ignorată de criticii puri.

*

Inclinat de pe băncile liceului către filosofie, studiind apoi la Universitatea din București și la cele germane aceeași materie, trebuia ca poetul să încerce să scrie și poezii cu oarecare fond filosofic.

Dar în aceste poezii, Cerna pierde din spontaneitatea celorlalte poezii (lirice=propriu=zise, patriotice și sociale); aci, în poezia filosofică, lipsește anume, spontaneitatea ideilor, legătura imediată între acestea din urmă și vers. Sentimentul e rece, voit, cu chin redat, contrar celorlalte genuri de versuri cerniene.

Omul e=0 dumnezeire ce se caută pe sine,
Dar se vede împărțită — și se crede că=i alt=cine
Căci în toți e=un singur suflet, dar acela nu se vede,
Alții o să înțeleagă ce azi ochiul nu mai crede,

Alții vor pricepe=odată, când s'o răzbuna furtuna,
Că acela ce răpune cu răpusul este una —
Și vor scrie=adânc în inimi, după veacuri de mizerii,
Că'n iubirea fără margini este marginea durerii!

(Lui Leon Tolstoi)

Iată și nașterea din soare a pământului și=a luni:

De când s'a rupt din trupul lui de foc
Aceea ce cu el fusese una;
De când și=a fost găsit în cer un loc
Regina roiului de stele, luna

Rupt din soare, pământul rățăcește personificat:

Trist ca un suflet fără de iubire,
Și singur ca un îngropat de viu,
Pe drumul lui de=apururea pustiu,
Călătorea pământul, în neștire

Și iată cum simbolizează poetul apariția nopții și a zilei;

Pământul era
Cu aripi două: una de lumină,
Și alta de=ntunerec înstelat

Odată pământul despărțit de soare, suferă intens răutatea și tristețea omenească pe care a fost sorocit să le suporte. De aceea, pământul cere soarelui, tatălui, să-l primească iar la el:

Să stingă setea mea de adorare,
Pe nimeni n'am ... afar'de tine, soare!
O văd, o simt: tu singur m'ai iubit!
Pe tine te zăresc în înălțime —
Pe tine te aud din adâncime —

Și numai pentru tine m'am gătit . . .
De când m'am rupt din sufletul tău, tată,
Am cunoscut ce-i bine și ce-i rău —
La tine-i slava și iubirea toată :
Primește-mă'n apoi la sânul tău,
O, soare, soare.
Auzi-mi ruga mea mistuitoare
Și stinge dorul meu nemărginit !

(*Ruga pământului*)

Iată și o admirabilă simbolizare a *dorului*, care-i cauza lui și
cât e de neînțeles, simbolizare prin mijlocul, personificării unui lucru
neînsuflețit, dar tot atât de enigmatic :

Ce viu sclipesc sub cer Bucegii !
Numai eternul Vârf-cu-dor,
Instrăinat de lumea noastră,
Se perde'n taina unui nor . . .

Zadarnic razele de soare
Vor să destrame vălu-i greu —
Zadarnic cearcă să-l pătrună
Și sufletul, și ochiul meu :

El în de el petrece singur,
Ca geniul cu gândirea lui —
Nu-l mișcă vuetele vremii
Nici rugăciunea nimănui . . .

(*Vârful cu dor*)

Iată și simbolul avântului poetic și al decăderii lui :

E pace ca'n străvechi altare —
Duiosul, sfântul cântăreț
Căzu din slăvi amețitoare — ;
Și iată vulturul măreț
Scăldat în cald apus de soare.

Porni din culmi, ca o furtună ;
Dar și-a'nfrânat avântul jos,
Tăind cerc larg și maiestos —
Făcând din zborul său cunună
Deasupra crucii lui Cristos.

(*Trei zburătoare*)

Sau, aceeași simbolizare :

Trecea un meteor, pe sus,
Lucind senin și drag nespus . . .
Dar iată ! Cade la pământ
Din înălțimea lui curată . . .
Ce s'a făcut atât avânt
Și strălucirea de-altă-dată ?

Și comportarea poetului față de murdăria lumii :

.... Te'nalță, gând, și luminează !

În lumea noastră'ntunecată,

De griji și patimi vânturată

Se stinge=a sufletului rază —

Rămân măreți și fără pată

Numai acei cari planează.

(*Ad Astra*¹⁾)

Pe lângă personificările și figurile reușite, pe care le-am întâlnit până acum, iată încă câteva :

Cum se leagănă pe cale

Doina'n frunza clătinată,

Cum se leagănă a jale

Și suspină valea toată.

(*Floarea Oltului*)

Sau :

Repezind în ramuri

Lactime șirag,

Tainic trece vântul

Prin păduri de fag

(*Cântec de noapte*)

Sau :

În amurg, pe'ntinsa mare,

Soarele de mult s'a stins ;

Și lumina zilei moare

Ca ecoul unui plâns

(*Trecut*²⁾)

Sau :

Câte=0 stea, căzând de veghe,

Spre culcuș își face cale.

(*Floarea Oltului*)

Sau :

Și=aduce=aminte marea de jertfele iubirii

Ș'aprinde în adâncuri un cer și pentru ele.

(*Legenda unei stânci*)

Sau :

Târziu, — când pe ruine doar moartea mai veghează,

Întârziat aievea un plâns tot mai durează

E=0 agonie lungă de note ce'nfloară,

De par'că lumea=i moartă de veacuri și durerea

Tot mai trăiește încă, să=și mistue puterea

Și tremură nebună și plânge să nu moară.

(*Nocturnă*³⁾)

¹⁾ Vezi Anexele.

²⁾ Ibid. . .

³⁾ Vezi Anexele.

Cerna a abordat și pastelul, dar nu cel pur static (Cerna n'a scris nici o poezie epică), ci însuflețit, plastic, gingaș, de cele mai multe ori plin de vioiciune idilică.

În glas au aiurări de liră,
Pe frunți, un răsărit de zori ;
La șipot, unde poposiră,
S'au adunat privighetori

(April)

Dar, mai ales, *Noapte de vară* și *Primăvară* pot sta alături de *Sara pe deal* și alte pasteluri ale lui Coșbuc.

În apus e luptă'n cinsă
Între noapte și lumină . . .
Ziua'n genunchiază'n vinsă
Codrul, apele, suspină . . .

Umbre moi înlînde ceața,
Pe cînd raze cad în zare :
Steaguri lungi plecate'n fața
Unor oști biruitoare

(*Noapte de vară*).

Sau, mai multă gingășie, animație, idilic :

Trandafirii aurorii
Sunt obraji ei.

Și rădvanul de lumină
Trece scăpărînd —
Brazi și paltini i se'nchină
Freamătă pe rînd ;

Apele i-aruncă perle,
Cînd o simt trecînd ;
Grauri se rotesc și micrle
O petrec cîntînd.

(*Primăvara*)

Inclinat fiind spre idilic, Cerna a scris și versuri populare, dintre care, două mai ales, sunt poate din cele mai frumoase cîte s'au scris în literatura românească în acest gen, prin suavitatea, gingășia, parfumul pitoresc de țară și natură și prin zglobietatea tehnică a versificației.

Iată două strofe din una din poezii :

Cum mă bate-un gînd de ducă
Pîn'la mîndra din livadă !
Dar de ce mi se usucă
Busuiocul din ogradă ?

De trei zile mă dorește
Mândra inimii mireasă —
Dar de ce se tot jălește
Oltul meu pe lângă casă ?

(*Floarea Oltului*)

Dar, mai ales :

Șoimule ! Ce-mi cazi din sbor,
Ce ți-e glasul cobitor,
Ce ți-e sufletul rănit
Șoimule neogoit.
Ori vr'un vultur te-a ajuns,
Ori săgeata te-a pătruns,
Ori iubita te-a lăsat,
Șoimule nemângâiat ?

— Vulturul nu m'a ajuns,
Fierul greu nu m'a pătruns,
Iar iubita mea din zori
Mă așteaptă, sus în nori.

Numai sborul mi-l lăsaui
La isvorul de pe plaiu,
Numai ochii mi-i roșiiu —
Și pe cine îmi zăriiu ?
Floare albă legănată,
De voinici înconjurată.

Unul calea i-aținea,
Altul din cofiță bea,
Iar din toți, cel mai viclean
Brațul și-l făcea colan
Și de mijloc mi-o'ncingea
Și din graiu o desmierda.

Mândra, când mi-l auzea,
Pieptul tânăr îi creștea,
Față albă și dăruia —
Fața ei cu stelele,
Gâtul cu măgelele,
Mâna cu inelele.

Și mai știi, măre, ori ba,
Mândra cine îmi era ?
Dorul tău de astă-vară,
Cu mijloc de trestioară
Și cu salba legănată
Ce-i de tine cumpărată,
Cu inele strălucite,
Tot de tine dăruite.

— Șoimule, limbă vicleană,
Nu-mi fi pasăre vicleană!
Că te-oiu blestema odată
Să n'ai loc în lumea toată,
Vulturul să te gonească,
Aripa să-ți obosească,
Ghiara lungă
Să te-ajungă,
Și să sboare penele
Prin toate poienele,
Și să-ți rupă limba rea,
Cum imi rupi tu inima!

(Șoimul)

*

Cerna are și câte=va poezii slabe, ca : *In fața altarului, Romanță, Dor, Farmec de lună, etc.*, dar care sunt prea puține ca să balanseze în cântarul atâtor poezii reușite. Cerna mai suferă de exclamări ca : O! zee! ; O! frate! ; O, țară!, care ieșiseră din uz, fiind învechite.

*

Am spus la începutul studiului asupra poeziei lui Cerna, că în aceasta rezistă o slabă influență eminesciană.

Intr'adevăr, Cerna a împrumutat puțin și din fondul și din forma poeziei eminesciene,

Câte=va exemple :

Iu faptul dimineții...

(Plânsul lui Adam)

Sau :

O, vis al vieții mele, ce-o clipă mi-ai zâmbit

(Logodna)

Sau :

Durează drumuri de lumină

(Zece Mai)

Precum și din citatele de până acum.

Poezia patriotică și socială

În poeziile patriotice, Cerna capătă accente vii, puternice.

În poezia *Spre Pace*, e vorba de Românii din Transilvania. Și, ca un motiv de încurajare la rezistență și luptă, Cerna amintește de trecerea lui Mihai-Viteazul prin Ardeal, căruia i „s'au aplecat supuși Carpații“ :

S'o clipă, după un mileniu, frații

Viu mânilor și'ntind : se cunoscără...

Mihai a căzut, lovit mișelește, „dar visul lui nu moare“.

Căci:

... mânil ce s'au întins odată
Se caută și azi, cu vechia sete.

Dar timpul trece și „cei puternici ne pun în jug de prunci”;
și „nu-i a noastră casa pe care o zidim”.

Pământul pentru care am plins și suferim,
Pe noi ne îngroapă numai, iar pentru ei e darnic.

Și'n fața acestor asuprairi, Cerna a proorocit războiul mondial,
al desrobirei:

Va scutura, c'un gemăt, robia din trecut...
Atunci, de pretutindeni, va curge viață nouă.
Cu torțe=aprinse robii, zburând din loc în loc,
Vor îmbrăca pământul într'un veșmânt de foc;
Vijelioase flăcări vor mistui palate,
Vor șterge orice urmă din vechea nedreptate.

În altă poezie, *După un veac*, Cerna deplânge Basarabia, pe
care „hrăpareț neam de Nord! Căluu cucernic”; a răpit-o:

Dintre surori și druște finerele,
Pe cea mai mândră fată=a horei mele
Cu braț păgân ai deslipit-o tu...
S'ai pus în groapă trupu-i de zăpadă,
Și pe sicriu — un biciu de plumb ș'o spadă —
Dar ea nu-i moartă, nu!

Căci:

Dreptatea cea cu ochiul nendurat,
Ea șade dincolo de Prut, de pază,
Și ochiul ei visează, ce visează?
Să'nțoarcă vremurile înapoi...

Cerna o deplânge:

Moldova mea, Moldova mea iubită,
Ce judecată=a lumii; ce ursită,
Te=a răstignit între fălhari?

Dar:

În ziua'nfricoșată=a răzbunării,
Auzi-ne, tu, Doamne=al îndurării,
Încinge brațul nostru'ndoliat!
Revarsă'n el minia ta cerească!
Fă, dintre noi, o, Doamne, să pornească
O piatră pentru noul Goliat...

În altă poezie, Cerna deplânge înstrăinarea Bucovinei:

Tăceți adânc! Pășiți ca'n sfinte=altare!
Să nu-l ¹⁾ treziți din visuri seculare,
Să=și vadă sfântul cuiub pe mâni străine.
(Spre Bucovina)

*

Poezia *Poporul*, de nuanță socială, arată starea decăzută a poporului românesc, odinioară falnic.

Cine trece pe poteca dintre moarte și viață?
E un neam, ce=avu pe vremuri o slăvită dimineață:
Neam al meu! A morții cruce tu o duci de voe bună:
Printre veacurile mândre ai avut și tu cunună,
Dar ai risipit=o singur, împărțind=o tuturoră,
Cum imparte raze cerul, când s'arată aurora.

S'apoi Cerna arată frumusețile țării:

Mândre=s plaiurile tale, țară mândră între toate!

După ce arată munca țăranului voinic, spornică, totuși poetul regretă:

Doina ta e numai lacrimi, căci la noi nu e iubire.

În altă poezie, *Zece Mai*, Cerna zugrăvește, în culori vii, în=sufletind=o, banala sărbătoare națională.

Cerna a trăit sângeroasele răcoale țăărănești din 1907. Împre=sionat, el a scris o puternică poezie socială, *Zile de durere*, ²⁾ inspirat de acele restriște.

La început, poetul se întreabă:

Din ce pământ revine oastea oare
De sângele a mii de vieți stropită?
De ce toți stau „cu fruntea grea cernită“?

Și poetul explică:

Depart, 'n țara holdelor bogate,
Acolo unde foamea e regină,
Au fost furtuni — și sânge fără vină,
Dela bordee până la palate...

Iar astăzi, pare liniște deplină;
Dar din adânc vin glasuri inecate,
Vin rugi, blesteme, cereri de dreptate...

O, soare al iubirii, soare sfinte!
Uscă iute câmpurile roșii,
Să nu priceapă'n groapa lor strămoșii
A cui a fost — și cine l=ă vărsat.

¹⁾ E vorba de Ștefan=cel=Mare și Suceava,

²⁾ Tradusă în ungurește în revista „Aurora” [Cf. A. P. Todor, Traduceri din literatura românească în ungurește, în buletinul „Prietenii istoriei literare”, vol. I, Buc., 1931, p. 243 (Cf. ibid. în extras, Buc., 1931)].

Iată cum incondeiază Cerna pe propagatorii răscoalelor, care pescuesc în ape tulburi:

Proptiți în sceptrul Urei și propagând răscoale,
Și voi ați fost apostoli, și voi visarăți raiul —
Sămănători de patimi, ieșiți din saturnale:
Blândețea și cere tronul și recunoaște graiul,
Atâtea visuri blânde se abat pe ochi ce dorm —
Învăpăierea voastră făgăduiește zori,
Dar nu răpune noaptea eternelor plânsori —
(Lor¹⁾)

Trecând peste poezia *Cel mai frumos*²⁾, unde Cerna descriind o copilă ce cântă din gură și chitară ca să-și câștige pâinea de toate zilele, face constatarea că:

Cel mai frumos din cântece să fie un strigăt pentru pâine...

să ne oprim la ciclul poeziilor poetului despre *Isus*. Cerna a fost un mistic, un adânc adorator al celei „mai mari enigme a omenirii“,³⁾ al lui *Isus*. Așa că, pe lângă cele trei poezii cunoscute, intitulate *Isus*, el avusese de gând să scrie un ciclu despre *Isus*, intitulate *Viziuni de pe Calvar*, din care, însă, a scris numai una cu acest titlu.

Cei trei *Isus* ai lui Cerna marchează fie care o temă aparte asupra apostolului creștinătății, fiecare poezie înfățișând câte un aspect deosebit al marelui Om.

Trecând peste primul *Isus* (I),⁴⁾ iată cum îl înfățișează celelalte două poezii și *Viziuni de pe Calvar*. Poezia *Isus* (II),⁵⁾ descrie cu ură și, totodată cu ironie, pe tâlharii cari l-au răstignit și cari sunt:

Orbiți de fumul înserării,
Păgânii cu sufletul avar...

Pe lângă asta, tâlharii erau lași, căci atacaseră un om neînarmat decât cu vorba bună...

Isus venise fără arme
Și blând ca zorii unei veri
Să alunge răul și să sfarme
Azilul vecinicei dureri.

Și până acolo mergea hidoșenia tâlharilor, încât:

Doar unul stă mahnit deoparte;
Doar unul numai nu-i mișel.
Ori poate-o fi ntristat de moarte
Că n'a putut să-l vândă el...

¹⁾ Vezi *Anexele*.

²⁾ Ibid.

³⁾ După cum scrie Cerna într-o scrisoare. Vezi nota dela poezia *Viziuni de pe Calvar* (la *Anexe*).

⁴⁾ Vezi *Anexele*.

⁵⁾ Ibid.,

Cerna aruncă ironia și batjocura :
Și cel d'întăiu călău se duce
Mai liniștit, — neștiutor
Că spânzurându-l sus, de cruce
L'a înălțat deasupra lor.

În poezia *Viziuni de pe Calvar*¹⁾, Cerna se mărginește să descrie numai efectul produs de răstignirea lui Isus : cum pământul s'a cutremurat, cerul s'a întunecat, cum Isus s'a înălțat la cer și cum s'a născut simbolul adorării și al dumnezeirii :

Din locul patimii eterne
Creștea, se înălța Isus ;
Iar spinii sfâșiară norii
Ce'năbușau pământul jos.

Și fruntea-i se făcu tot una
Cu slava'n care se pierdea —
Și ori ce strop al ei de singe
A devenit pe cer o stea.

În a treia poezie *Isus*²⁾, Cerna arată misiunea Apostolului pe pământ și adorarea oamenilor pentru el.

Și ochii tăi cei blânzi se înoptară,
Și gura ta s'a'nvinețit de chin,
Și duhul tău, ce nu putea să moară,
A smuls din trup suspin după suspin . . .

Un om, un om, prin patimile tale !
Și, totuși, cât de sus, lumina mea,
Te-a înălțat răbdarea sfântă-a ta !
De mila ta, la glasul tău de jale.
Cum au putut să stee la o laltă
Atâta chin ș'atâta bunătate ?

Al nostru ești : al celor slabi și goi —
Pământ ți-e trupul și'n pământ s'ascunde,
Dar umbra ta rămâne printre noi
Și inima-mi te simte orișunde.

Dar, când vei smulge'ntraga omenire
Din somnul lung al greului răbdat,
Când nu va fi nici chin, nici rătăcire,
Atunce tu zâmbi-vei împăcat.

Atunce numai ingerul hodinii
Va cobori subț ochiu-ți înțelept :
Îți va culege de pe frunte spinii
Și-ți va închide rănila din piept.

¹⁾ Vezi *Anexele*.

²⁾ Cel din volume, cel cunoscut.

Cerna a suferit toată viața, și de sărăcie, și de boala care l-a înmormântat de tânăr. Aceleași note de suferință le-a cântat și în versurile sale. Și, după cum în scurtă sa viață a călcat totdeauna peste suferinți, proclamând, cu arderea orbului pentru lumină, *dorul de viață*, tot așa și în versurile sale, Cerna a reacționat contra durerii și a proclamat *setea de viață, fericirea* !

Această reacție dă nota specifică a poeziei lui Cerna; ea l-a făcut să se deosebească de poezii anterioare lui și, uneori, să se ridice deasupra lor. Din cauza acestei reacții, poezia lui Cerna va fi savurată multă vreme, atâta timp cât suferința va dăinui și omul nu va ști să reacționeze contra ei. Poezia lui Cerna, deci, este și va fi un reconfortant pentru oricare om care suferă, și-l va face poate mai fericit, după cum și Cerna este *poetul fericirii*.

II. P. CERNA CRITIC

Dela Cerna ne-a rămas una din aprecierile cele mai juste asupra poeziei eminesciene.

1. Eminescu ¹⁾

Iată câte-va fragmente din acest „imn“ adus de Cerna pe altarul marelui poet M. Eminescu :

„Poate că morții n'au altă viață decât aceea pe care le-o dăruiesc viii“. Deoarece „omul mare e cel ce are mai multă parte de viață — post mortem“.

Două rânduri care cuprind un mare adevăr : iată recunoștința meritelor cuiva după moarte ; iată simptomul social de apreciere a valorilor. Da, sunt cazuri generale — devenite legi — când acei oameni de litere sau știință, cărora li s'au adus elogiul cu trâmbețe și sgomot în timpul vieții lor, să nu mai însemne, după moartea lor, aproape nimic.

Câte oșanale zgomotoase nu i s'au adus lui Al. Macedonski pe când trăia ? Totuși, ce a mai rămas din el ? Pe de altă parte, cât au contat Eminescu, Creangă, Caragiale, etc., în timpul vieții lor ? Mai nimic ! Și totuși, astăzi, cine sunt ei ? ! „Eminescu — continuă P. Cerna — este astăzi mai viu ca totdeauna. Sufletul său îl simțim pururea printre noi. Numele lui revine mai în fiecare clipă pe buzele dulci ale îndrăgostiților, ca și sub pana pedantă a criticilor ; versurile lui răsună fără voie în sufletul pricepătorului de frumuseți veșnice, ca și în inima iubitorului de neam și de oameni. Căci Eminescu n'a fost numai un artist fără seamăn. El a fost înainte de toate un apostol“.

Iarăși adevăruri incontestabile. Căci sunt două feluri de poezi : unii rigizi, cari trăesc numai în cărți sau manuale și *în mintea oamenilor*

¹⁾ Publicat în „Convorbiri literare“, XLIII, 1909, No. 6, p. 588—598.

nilor ; alții cari trăesc în sufletul oamenilor. Din categoria ultimă face parte Eminescu ; din prima, V. Alexandri, de pildă (cu excepția poeziei *Steluța*). Poetii sufletești fac școală, trăesc intens în popor, acesta îi caută, îi utilizează în deslănțuirea dragostei, suferinței și bucuriei lui — căci s'au identificat sufletește cu ei ; aceștia fac apostolat, după cum observă Cerna. V. Alexandri e artist, Eminescu e apostol. „Tragedia unui suflet mare — continuă Cerna — în mijlocul unei lumi egoiste și efeminate : acesta pare motivul cel mai ales al suferinței eminesciene“.

Iată pecetea caracteristică a atitudinii sufletești a poeziei lui Eminescu. Iată conflictul între el și lume, pornit din antagonismul de așezări și situații.

Sau, mai bine redat acest antagonism : „Pentru cine pătrunde miezul lucrurilor, viitorul e o copie credincioasă a trecutului ; în toată omenirea nu e decât un singur om : sărman comedian de bălciu, care apare pe scenă în tot alte chipuri și vestminte, ca să-î înșele pe cei naivi și pe sine însuși să se înșele că e altul în fiecare moment.

Și când totul se învârteste în acest cerc de legi fatale, tu să încerci a fi preotul unei vieți mai înalte și să te înbeți de iluzia că poți clădi o lume mai bună?“.

Și atunci ce face Eminescu ?

„Ori-cât de nobilă ar fi această suferință, poetul caută să se ridice din lanțurile ei. Senin și măreț își ia zborul spre înălțimile cugetării, unde soarta i-a așezat și lui un tron neperitor. De pe acele culmi dumnezeiești, el își plimbă privirile de profet de la un capăt la altul al existenței și rostește sentința cea mai grozavă, ce s'a aruncat vreodată întregului neam omenesc“.

Trecând la Eminescu, poet al iubirii, Cerna face observația justă : „Copila bălaie din poeziile sale apare într'un cadru de vis, dar visul acesta lucrează asupra simțurilor noastre cu puterea și cu fiorul unei realități“. Și această transpunere a visului în realitate e datorită faptului — continuă Cerna — că Eminescu pictează toate atitudinile sufletești ale unei iubiri și nu se mulțumește cu o schițare vagă a unei singure atitudini.

Și Cerna merge cu valorificarea până acolo : „Afară de Goethe, în elegia sa «Alexis și Dora», nu mai cunosc alt poet, care să se poată măsura cu Eminescu în această descriere a iubirii, din momentul celei dintâi mijiri a simțământului până la deslănțuirea fur-tunoasă a sărutărilor nepotolite.

„Cât despre poezia clipelor de imbrățișare din «Călin», ea poate că nu are păreche în literatura universală“.

Iată și fazele de revoltă ale lui Eminescu, ieșite din antagonismul dintre felul cum dorea să vadă el lumea și cum aceasta era în realitate. Spune Cerna : „Eminescu a cuprins în sufletul său cele mai extreme simțiri ale inimii umane. Dacă a iubit fără măsură, a dis-prețuit și a lovit fără cruțare ! Dacă a știut să arunce vâlul fermecat al poeziei sale peste ființele dragi lui și peste toate lucrurile scumpe

ale lumii acesteia, cu furia unui semi-zeu îl smulgea câte odată de pe icoanele la care se închinase și le arunca ochilor uimiți în toată goliiciunea și nemernicia lor“.

Totuși, „numai două iubiri, dragostea de neam și de natură, nu le-a deslășit nici odată de la sufletul său“. Căci „natura era dumnezeirea lui“, care se îngemăna de minune cu omul.

*

P. Cerna a scris articolul de față cu căldura adorării unui poet. El l-a simțit pe Eminescu prin toate coardele sufletului său, l-a venerat, l-a idolatrizat. Cuvinte calde, pornite dintr'o inimă adânc înțelegătoare, Cerna a scris — alături de G. Ibrăileanu¹⁾ — cele mai frumoase și înțelegătoare aprecieri asupra poeziei lui Eminescu.

2. Faust²⁾, de Goethe. Studiu critic

Nefiind terminat, nu ne putem opri asupra lui. Transcriem numai un pasagiu dintr'o scrisoare a lui Cerna, referitor la el:

„Eu lucrez — spune Cerna — acum (19 [Noembrie 1908, Berlin] la un studiu asupra lui «Faust» de Goethe. Cetind cu atenție ambele părți, am ajuns la unele vederi și concluziuni, care mi se par nouă și interesante.

Nu-mi rămâne decât să capăt mai mult curaj pentru publicarea studiului; — redactarea lui e aproape terminată. S'a scris așa de mult asupra lui «Faust» și s'au spus despre el atâtea lucruri adevărate și neadevărate, încât mă întreb: Nu e o îndrăzneală prea mare să-mi ridic glasul și eu, dintr'un colț al unei depărtate țărișoare și să spun cu hotărâre: N'ați priceput gândul lui Goethe! Căci, la urma urmei, orice interpretare nouă are această pretenție de a spune cel din urmă cuvânt asupra operei în discuțiune.

De aceea mai aștept cu publicarea studiului și tot mă rog lui Dumnezeu să-mi scoată în cale vre-o minune, care să-mi dea curajul necesar unei asemenea îndrăzneii literare. Poate... poate...“³⁾.

3. Recenzie: „Nocturne“ poezii de D. Nanu⁴⁾

Deși scrisă pe când Cerna se afla încă pe băncile liceului din Brăila, recenzia cuprinde juste aprecieri critice.

III. CERNĂ FILOSOF

La biografia lui Cerna, am văzut că acesta a fost trimis în străinătate de Titu Maiorescu, să-și treacă doctoratul în filosofie.

¹⁾ Vezi Prefața la ed. *Poeziilor* lui Eminescu.

²⁾ Publicat în „Convorbiri literare“, XLIII, 1909, No. 3, p. 285—297 și 10, p. 1063—1074. Rămas neterminat.

³⁾ N. M. Cioroiu, O scrisoare a lui P. Cerna, „Revista noastră“ (Brăila) I, 1927, No. 4, p. 2.

⁴⁾ Publ. în „Ovidiu“ (Constanța), II, 1899, No. 3, 4, 5, p. 65—66.

El își trece doctoratul cu teza următoare :

Die Gedankenlyrik — Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde bei der hohen philosophischen Facultät der Universität Leipzig, vorgelegt von P. Cerna¹⁾.

Teza, contrar așteptărilor, e slabă. Un recenzent spune că ea „se caracterizează prin didacticism banal exprimat cu imagini de orator al catedrei” conform felului de a gândi impus de T. Maiorescu²⁾.

BIBLIOGRAFIA POEZIILOR LUI P. CERNA

Poeziile lui P. Cerna au apărut în edițiile :

Ediția I. *Poezii*, Buc., Minerva, 1910, cuprinde poeziile : Isus (publicat prima dată în „Sămănătorul”, V, 1906, No. 23, p. 444—446) ; Din depărtare publ. în „Sămănătorul”. III, 1904, No. 28, p. 436 ; Cf. în „Conv. lit.”, XLII, 1908, No. 3, p. 329) ; Ecouri („Sm.”, IV, 1905, No. 24, p. 411) ; Plânsul lui Adam („Sm.”, III, 1904, No. 40, p. 635) ; Ideal („Sm.”, III, 1904, No. 32, p. 500) ; Noapte („Sm.”, IV, 1905, No. 9, p. 132) ; În fața altarului, Treizburătoare („Sm.”, III, 1904, No. 4, p. 51) ; În peșteră („Sm.”, III, 1904, No. 16, p. 250) ; Spre Bucovina („Sm.”, III, 1904, No. 23, 362) ; Șoapte („Sm.”, III, 1904, No. 36, p. 564) ; Cântec („Conv. lit.”, XLIII, 1909, No. 2, p. 142) ; Legenda unei stânci („Sm.”, III, 1904, No. 46, p. 724) ; April („Sm.”, V, 1906, No. 10, p. 191) ; Inseninare („Sm.”, V, 1906, No. 11, p. 213) ; Printre lacrimi („Sm.”, IV, 1905, No. 30, p. 525) ; Noapte de vară („Sm.”, I, 1901, No. 4³⁾ cf. „Conv. lit.”, LIV, 1922, No. 4, p. 291) ; Dura lex („Sm.”, IV, 1905, No. 39, p. 703) ; Către Ines („Conv.”, I, 1907, No. 2, p. 70) ; Chemare („Conv.”, I, 1907, No. 8, p. 373—376) ; Prometeu, Către Pace („Sm.”, III, 1904, No. 51, p. 804 ; Cf. „Conv.” I, 1907, No. 1, p. 8—10) ; Celei așteptate („Conv. lit.”, XLII, 1908, No. 1, p. 9) ; Părul și floarea („Sm.”, V, 1906, No. 25, p. 489—490) ; Logodna („Sm.”, III, 1904, No. 6, p. 88) ; Zece Mai („Sm.”, III, 1904, No. 3, p. 41⁴⁾ ; Zile de durere („Conv. lit.”, XLI⁵⁾, 1907, No. 9, p. 849—850 ; Cf. „Patria”, I, 1907, p. 123) ; Sonete („Sm.”, III, 1904, No. 22, p. 345⁶⁾ ; „Conv. lit.”, XLI, 1907, No. 1, p. 54) ; Sarcofagul („Sm.”, III, 1904, No. 4, p. 61—62⁷⁾ ; Cântec de noapte („Conv. lit.”, XLI, 1907, No. ., p. 1059) ; Dar („Conv. lit.”, XLIII, 1909, No. 9, p. 918—919) ; Floare și genune („Conv. lit.”, XLI, 1907, No. 2, p. 136) ; Amor („Conv. lit.”, XLI, 1907, No. 4, p. 364) ; Floarea Oltului („Conv. lit.”, XLII, 1908, No. 2, p. 217 ; Cf. „Flacăra”, II, 1913, No. 25, p. 194) ; Torquato către Leonora („Conv. lit.”, XLII, 1908, No. 2, p. 137) ; Poporul („Conv. lit.” XLIII, 1909, No. 1, p. 37—41) ; Despărțire.

¹⁾ Halle, a. S., 1913, Buchdruckerei von Heinrich John. Un fragment din teza s’a publicat în „Conv. lit.”, an. 55, 1923, No. 3, p. 236—237.

Asupra tezei vezi și biografia lui Cerna.

²⁾ Petre Pandrea, Reflexia lui P. Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 565, p. 3.

Despre teză vezi și : A. Ieșan, Recenzie : Die Gedankenlyrik de P. Cerna, în „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 178—182.

³⁾ Iscălită : Elvira M. (vezi : Notă, „Luceafărul”, XV, 1919, No. 23—24, p. 479).

⁴⁾ Iscălită : P. . .

⁵⁾ Iscălit : Eugen Cernat.

⁶⁾ Iscălit : P. C. . .

Ediția II. Poezii, Buc., C. Sfetea, 1914, cuprinde, pe lângă toate poeziile ediției I, și următoarele; Ruga pământului („Conv. lit.”, XLIV, 1910, p. 406—410); Primăvara („Conv. lit.”, XLIV, 1910, vol. 2, No. 2, p. 133—136); Nocturnă, Cântec de Martie, Lui Leon Tolstoi („Conv. lit.”, XLV, 1911’ No. 1, p. 1¹⁾); Șoimu („Conv. lit.”, XLV, 1911, No. 3, p. 248—249); Romantă („Conv. lit.”, XLV, 1911, No. 5, p. 505—506); Mamă („Conv. lit.”, XLV, 1911, No. 10, p. 1085—1087); Cântec („Conv. lit.”, XLVI, 1912, No. 4, p. 361—362; altul decât cel din ed. I); După un veac („Conv. lit.”, XLVI, 1912, No. 5, p. 481—485); Priveliste în noaptea luminată („Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 1, p. 3²⁾); Vârful cu dor („Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 1, p. 4³⁾); De-aș avea eu coiful din poveste („Flacăra”, IV, 1914, No. 9—10, p. 60); După furtună („Conv. lit.”, XLVIII,

Ediția III. Poezii, Buc., Cartea Românească, 1920, cuprinde poeziile ediției a II-a.

Ediția IV. Poezii, Buc., 1921, cuprinde poeziile ed. II-a.

Ediția V. Poezii, Buc., 1926, cuprinde poeziile ed. II-a.

Ediția VI. Poezii, Buc., Cartea Rom. (f. an), cuprinde poeziile ed. II.

Poezii, în colecția „Poezii alese din scriitorii români” No. 40, cu o prefață de I. A. Rădulescu-Pogoneanu, cuprinzând poeziile: Trei zburătoare, În peșteră, Șapte, Chemare, Către Pace, Floare și genune, Poporul, Zece Mai, Torquato către Leonora, Cântec.

VIATA LUI P. CERNA

Bibliografia utilizată

1. Anonim, Din corespondența lui P. Cerna, „Junimea lit.”, XV, 1926, No. 5—6, p. 115.
2. Anonim, Scrisori de la Cerna, „Conv. lit.”, XLVIII, 1914, No. 9, p. 844, 851; No. 10, p. 1081, 1083, 1084.
3. Anuarul Universității din București pe anul școlar 1905—1906, Buc. (1906) p. 75.
4. Bogdan-Duică G., Scrisori din București, „Luceafărul”, VI, 1907, No. 6, p. 108.
5. Cioroiu N. M., O scrisoare de la P. Cerna, „Revista noastră” (Brăila), I, 1927, No. 4, p. 2.
6. Coatu G., Valea Cernei, „Analele Dobrogei”, II, 1921, No. 4, p. 566.
7. „Correspondențe” la „Pagini literare”, I, 4 Februar 1899, No. 3, p. 8.
8. Dragomirescu M., Moartea lui P. Cerna, „Flacăra”, II, 1913, No. 25, 193.
9. Gârleanu Emil, Necrolog, „Ramuri”, VIII, 1913, No. 6, p. 190.
10. I. A. R., P. Cerna, „Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 4, p. 337.
11. „”, P. Cerna. — Scrisori către T. Maiorescu, „Conv. lit.”, L, 1916, No. 2, p. 124, 126, 127, 129.
12. Jean V. Al., Amintiri despre Cerna, „Sburătorul lit.”, I, 1921, No. 3, p. 65—69; No. 7, p. 159—161.

¹⁾ *Priveliste* are titlul în *Conv. lit.* astfel: *În drumul nostru fără țel...*

²⁾ Scris în 1910 (vezi Anonim, Scrisori dela P. Cerna, „Conv. lit.”, XLVIII, 1914, No. 9, p. 845).

³⁾ Inspirat de muntele Vârful-cu-dor dela Sînaia, pe când stătuse acolo în sanatoriu (v. Anonim, Scrisori... p. 844, 846). 1914, No. 1, p. 18).

13. *Lascarov-Moldovanu Al.*, P. Cerna, „Răsăritul”, VIII, 1926. No. 7, p. 13.
14. *Munteanu-Rimnic*, Scrisori de P. Cerna, „România Viitoare”, I (III), 1921; No. 1 (6), p. 7—8; 2 (7), p. 7; 4 (9), p. 8. 6 („Gazeta cărților”); 5 (10), p. 6 („Gazeta cărților”); 7 (12), p. 2; 8—9 (13—14), p. 2; IV, 1922: No. 2, p. 6; 3, p. 5; 4, p. 2; II, 1923, No. 6. p. 1 („Gazeta cărților”); V, 1925, N. I, („Gazeta cărților”).
15. Notă în „Flacăra”, III, 1913, No. 6, p. 56 („Ecouri”).
16. *Petrescu Horia Petra*, P. Cerna, „Cosinzeana”, III, 1913. No. 23, p. 307, 308.
17. *Petroviți Ion*, P. Cerna, „Adevărul lit.”, IV, ser. III, 1923, No. 122 (Cf. ibid. în vol.: Figuri culturale. Biblioteca Universală No. 111—117, p. 102—113, Buc., f. an).
18. *Pohontzu Locot. Eugen*, P. Cerna, „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 145—148; No. 5—6, p. 237—238.
19. „Poșta redacției”, în „Floarea albastră”, I, 25 Oct. 1898, No. 3, p. 8.
20. „”, în Revista modernă”, I, 1901, No. 11, p. 8.
21. „Răspunsuri” în „Sămănătorul”, III, 1904, No. 3, p. 48.
22. *S. S. R.*, Insemnări și dări de seamă asupra S. S. R-ului pe 1908—1922, Buc., 1922, p. 5.
23. *Savel Vasile*, P. Cerna, în Căendarul „Minerva” pe 1914, Buc. (1914), p. 121, 122, 124, 126, 127 (Cf. ibid. în vol.: Contemporanii, I, Arad, 1920, p. 52, 53, 56, 60).
24. *St.*, Originea lui Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 575, p. 2.

Bibliografia neutilizabilă¹⁾

1. *A. Car.*, Pelerinaj la Cerna. „Cuvântul” din 7 Noembrie 1921, p. 2.
2. *Anonim (Al. Iordan)*, Din scrisorile lui Gr. Alexandrescu și P. Cerna, „Excelsior” (București) din 9 April 1931,
3. *Anonim*, Plăci comemorative pentru poetul Cerna, „Adevărul” din 5 Noembrie 1931, p. 2.
4. *Anonim*, Comemorarea poetului Cerna, „Cuvântul” din 4 Noembrie 1931, p. 2.
5. *Anonim*, Comemorarea lui Cerna, „Drumul nou” din 7 Oct. 1931, p. 2.
6. *Anonim*, Casa în care s'a născut Cerna lăsată în părăsire, „Adevărul” din 4 Iulie 1931.
7. *Anonim*, 50 de ani dela nașterea poetului Cerna, „Indreptarea” din 27 Sept. 1931, p. 2.
8. *Anonim*, Comemorarea poetului P. Cerna, „Viața lit.”, II, 1927, No. 62, p. 4.
9. *Anonim*, Comemorarea lui Cerna, „Universul” din 24 Ianuarie 1926.
10. *Anonim*, În amintirea poetului Cerna, „Adevărul lit.”, IV, ser. III, 1923, No. 125, p. 7.
11. *Baciu C.*, P. Cerna. „Revista noastră” (Buzău), I, 1927, No. 8—9, p. 11—12.
12. *Botez Demostene*, Lui P. Cerna (poezie), „Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 4. p. 341—342.

¹⁾ Adică nu cuprinde date inedite sau sigure. O menționez totuși, pentru că ea ar putea fi folosită de acei cercetători cari ar privi chestiunea din alt punct de vedere decât al meu.

13. Cerna Panait, Scrisori, „Conv. lit.”, an. 55, 1923, No. 5—6, p. 435—439.
14. „ „ „ Scrisoare, „Ideia Europeană”, IV, 1923, No. 118, p. 3.
15. Dumbrăveanu A., Cu Teodorescu-Sion, „Rampa”, XV, 1930, No. 3663.
16. Hanes P. V., Istoria literaturii române, Buc., Ancora, 1924, p. 275—276.
17. Iacobovici Dr., P. Cerna, „Conștiința românească” (Cluj), I, 1923, No. 9 (foileton).
18. „ „ „ P. Cerna, „Conv. lit.”, an. 55, 1923, No. 3, p. 225—226.
19. Ionescu-Sackelarie, La moartea lui P. Cerna, „Conv. lit.”, XLVII, 1913, No. 8, p. 815—820.
20. Ionescu Traian, P. Cerna, „Universul lit.”, XLVI, 1930, No. 22, p. 338—339.
21. Iordan Al., Semicentenarul lui P. Cerna, „Adevărul” din 26 Sept. 1931.
22. „ „ „ In amintirea lui P. Cerna, „Dimineața” din 26 Sept. 1931, p. 3.
23. Lăzăreanu Barbu, Cerna sau Hasdeu ? „Adevărul” din 12 Iulie 1931.
24. Locusteanu P., Amintiri despre Cerna, „Flacăra”, II, 1913, No. 25, p. 199.
25. Lovinescu Eugen, Memorii, I, Buc. (1930), p. 72—75.
26. Marinescu I. M., Lui Cerna (poezie), „Ramuri”, VIII, 1913, No. 7—8, p. 221—222.
27. Mugur Val., Amintiri despre Cerna, „Viitorul” din 31 Ian. 1932.
28. Narog C., P. Cerna, „Răsăritul”, XIV. 1932, No. 1, p. 1.
29. Nicanor—Cănie, Miscelanea, „Viața românească”, V, 1910, No. 4, p. 131.
30. Notă în „Viața literară și artistică”, I, 1907, No. 7, p. 55.
31. „ „ in „Ideia Europeană”, IV, 1923, No. 115, p. 4.
32. „ „ in „Cele-trei-Crișuri”, IV, 1923, No. 3, p. 46—47.
33. „ (La mormântul lui Cerna) in „Universul” din 27 Martie 1927.
34. „ (Mormântul lui”; „Sărbătorirea lui la Universitate”) in „Săptămâna politică și culturală”, III, 1913, No. 26, p. 310.
35. Popadopol Paul I., Cum e orientat publicul cetitor, „Universul lit.”, XLIII, 1927, p. 59.
36. Rădulescu-Pogoneanu I., P. Cerna, prefață la op. : P. Cerna, Poezii, colecția „Pagini alese din scriitorii români”, No. 40.
37. Sân-Giorgiu Ion, Amintiri despre P. Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 565, p. 4.
38. Stelian C., P. Cerna, „Năzuința”, III, 1924, No. 2, p. 58—60.
39. St. Stelian Constantin, P. Cerna, „Adev. lit.”, XI, ser. II, 1932, No. 614, 618 ; 1933, No. 652, 655.
40. Notă, in „Adev.” din 8 Iulie 1931, p. 2.
41. I. N. Duployen, Comemorarea poetului P. Cerna, „Adev.” din 11 Noiembrie, 1931, p. 3.
42. M. St. Stăfu, Amintiri despre poetul Cerna, „I. Maiorescu” (Craiova), II, 1932, No. 1—2, p. 16—17.
43. Al. Epure, Un prieten român al poetului Cerna, „Analele Romanului”, I, 1932, No. 1 și 2 (cf. ibid. in vol. : Însemnări critice, Roman 1933, p. 42—52).
44. C. Stoica, Amintiri despre Cerna, „Cultura poporului” din 9 Mai 1926.
45. Notă in „Adev.” din 30 Iulie 1933.

OPERA LUI CERNA

Bibliografia utilizată

1. Aderca F., De vorbă cu M. Beza, „Mișcarea literară”, II, 1925, No. 26, p. 2.
2. Anonim, Scrisori dela P. Cerna, „Conv. lit.”, XLVIII, 1914, No. 9, p. 844-845, 846.
3. Cioroiu N. M., O scrisoare a lui P. Cerna, „Revista Noastră” (Brăila), I, 1927, No. 4, p. 2.
4. Ieșan A., Recenzie: P. Cerna, Die Gedankenlyrik, în „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 178—182.
5. Notă în „Luceafărul”, XIV, 1919, No 23—24, p. 479.
6. Pandrea Petre, Reflexia lui P. Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931. No 565, p. 3.
7. Pohontzu Fugen, P. Cerna, „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 3—4, p. 146.
8. Săteanu C., Din poeziile necnoscute ale lui P. Cerna, „Adev. lit.”, X, ser. II, 1931, No. 549, p. 5.
9. Todor A. P., Traduceri din literatura românească în ungurește, în buletinul „Prietenii istoriei literare”, vol. I, Buc., 1931, p. 243 (Cf. ibid. în extras, Buc., 1931).

Bibliografia neutilizată¹⁾

1. Bernea Ernest, P. Cerna, „Gândirea”, XI, 1931, No. 11, p. 459—461.
2. Bobei G., Poezia lui Cerna, „Învățătorul și Universitatea”, Iunie 1930, No. 1, p. 185—224.
3. Bogdan-Duică G., Scrisori din București, „Luceafărul”, VI, 1907, No. 6, p. 108—110.
4. Bogdan-Duică G., Poetul P. Cerna, „Luceafărul”, IX, 1910, No. 2, p. 42—46.
5. Bucov Radu, Cerna și Lovinescu, „Falanga”, an. I, ser. II, 1926, No. 9, p. 1.
6. Bugeac Th., Poezia lui Cerna, „Limba română”, 1 Ian. 1932, No. 3, p. 11.
7. Călinescu G., Cruci de lemn și de piatră, „Viața literară”, II, 1927, No. 62.
8. Chendi H., Doi poeți noi, „Cumpăna”, I, 1909, No. 4 (Cf. ibid. în vol.: Schițe de critică literară, Buc., 1924, p. 88 și urm.).
9. Cioculescu Șerban, Un cântăreț al iubirii: P. Cerna, „Facța literară”, I, 1923, No. 12, p. 42—43.
10. Constantinescu Pompiliu, P. Cerna, „Mișcarea lit.”, 25 Aprilie 1925 (Cf. ibid. în vol.: Mișcări literare, „Biblioteca Universală”, No. 144—146, p. 35—39).
11. Dragomirescu Mihail, Un poet dobrogean: P. Cerna, „Cele-trei-Crișuri”, IX, 1928, p. 147—149.
12. Dragomirescu Mihail, Trei scriitori, „Convorbiri”, I, 1907, p. 72, 115 (Cf. ibid. în vol.: Critica, I, Buc., 1927, p. 93—112).
13. Dragomirescu Mihail, Ideologia sămănătoristă, „Falanga”, an. II, ser. II, 1928, No. 31.
14. Dragomirescu Mihail, Dela raționalism la misticism, Buc., 1925, p. 363.

¹⁾ N'am utilizat-o, pentru că am analizat opera lui Cerna în mod personal.

15. Foti Ion, P. Cerna, „Propilee literare”, 1927, No. 24, p. 4—6.
16. George Ștefan, P. Cerna, „Transilvania”, LIX, 1928, p. 900—906.
17. I.(sabela) S.(adoveanu). Recenzie: P. Cerna, Poezii, ed. I, „Viața românească”, IV, 1909, No. 12, p. 461—463.
18. Ibrăileanu G., Note și impresii, Iași, 1920, p. 193—201.
19. Ilie Ioan. Inspirația patriotică în poezia lui Cerna, „Foaia tinerimei”, VII, 1923, No. 18, p. 227—228.
20. Iorga N., Recenzie; Cerna, Poezii, ed. I, „Neamul rom. lit.”, II, 1910, No. 7, p. 97.
21. Lascarov-Moldoveanu Al., Recenzie: Cerna, Poezii, ed. V. „Răsăritul”, VIII, 1926, No. 7, p. 13—15.
22. Licea Ion, Poetul P. Cerna, Cernăuți, 1926 (Extras din Anuarul Liceului Real No. 2, Cernăuți, 1926).
23. Lovinescu E., Critice, II, Buc., 1940, p. 127.
24. „P. Cerna, „Sburătorul”, IV, No. 6, seria nouă, 1926, p. 73—75 (Cf. ibid. în Istoria literaturii române contemporane, III, Buc., f. an).
25. M. D.(ragomirescu), „Zile de durere” de Cerna, „Convorbiri”, I, 1907, vol. IV, No. 21, p. 847—850.
26. Morariu Leca. Pentru poezia lui Cerna, „Junimea lit.”, XVI, 1927, p. 297.
27. Noță în: „Viața literară și artistică”, I, 1907, No. 7, p. 55.
28. „in: „Mișcarea literară”, I, 1924, No. 1.
29. „in: „Conv. critice”, I, 1907, p. 220, 608.
30. „in: „Conv. critice”, II, 1908, p. 247, 697.
31. „in: „Drum drept”, 1909, p. 129.
32. „in: „Viața nouă”, V, 1909—1910, p. 434.
33. „in: „Revista idealistă”, an. VIII, 1910, tom. II, p. 69 (despre ed. I de „Poezii”).
34. Noță în: „Viața nouă”, III, 1907, p. 70 despre poezia „Floare și genune”).
35. Philippide Al, Cerna și poezia de astăzi, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 565.
36. Pillat I., Poezia lui Cerna, Buc., 1916.
37. Pogoneanu R.(ădulescu), La a zecea aniversare a morții lui Cerna, „Conv. lit.”, LV, 1923, No. 3, p. 227—231.
38. Pohontzu, P. Cerna, „Junimea lit.”, XIII, 1924, No. 7—8, p. 331—339; No. 9—10, p. 427—434.
39. Rădulescu-Pogoneanu Al., Studii, Buc., 1910, p. 109.
40. Rusu N., Poetul P. Cerna, „Revista idealistă”, XI, 1913, No. 5, p. 256—262.
41. Soveja, Primăvara literară, Buc., 1914, p. 203—208 și 209.
42. Stelian Const., Isus văzut de Cerna, „Conv. lit.”, an. 61, Ian.—Aprilie 1928, p. 62—66.
43. Șeicaru P., P. Cerna, „Gândirea”, II, 1923, No. 16—17, p. 253—254.
44. Trivale I., Cronici literare, Buc., 1915, p. 322.
45. Zagoritz Al., Poetul Cerna, „Conv. lit.”, LI, 1919, No. 11, p. 716—718.
46. Zamfirescu D., Raport despre „Poezii” (ed. I) de Cerna, Anal. Acad. Rom., ser. II, t. XXXIV, 1911—12, partea administrativă, p. 190.
47. Zarifopol Paul, Artiști și idei, Biblioteca „Dimineața”, No. 128, Buc. (1930), p. 41—54.

48. *Stelian Constantin*, P. Cerna, „România literară”, 1932, No. 13, p. 4.
49. *Gh. N. Protopopescu*, P. Cerna, „Glas tânăr” (R. Sărat), I, 1932, No. 3, p. 8—10.
50. *Vion*, Actualitatea politică în poezia lui Cerna, „Universul” din 1 Iulie 1932, foileton,
51. *N. N. Crețu*, Cerna și Leopardi, în vol.: Omagiu lui R. Ortitz, Buc. 1929, p. 80—84.
52. *C. Săteanu*, Intre P. Cerna și D. Teleor, „Adev. lit.”, X, ser. II, 1932, No. 594, p. 8.
53. *Ph.(ilippide Al. A.)*, P. Cerna, „Adev. lit.”, XII, 1933, No. 639.
54. *G. Călinescu*, St. O. Iosif și P. Cerna, „Adev. lit.”, XII, 1933, No. 639.

Lucian Predescu

ANEXE

POEZII ȘI CUGETĂRI
NECUNOSCUTE

DE

PANAIT CERNA

POEZII NECUNOSCUTE DE P. CERNA

TRECUT ¹⁾

— După Lenau —

*În amurg, pe'nținsa mare,
Soarele de mult s'a stâns;
Și lumina zilei moare
Ca ecoul unui plâns...*

*Prin văzduh plutind molatec
Nori se'nlănțuesc departe
Și pe cripta zilei moarte
Țes cununi ca de jăratec.*

*Printre lumile'n repaos
Ziua moartă s'a pierdut:
Înc'o clipă s'a adaos
Negurosului trecut.*

*Larg mormânt, tu mă'nflori,
Înoptat și trist trecut,
Căci în sânu-ți s'a pierdut,
Cu noianul de plânsori,
Și norocul ce-am avut.*

•••••

NOCTURNĂ ²⁾

*În iadul de'ntuneric, nici frământări, nici sfadă...
De=asupra catedralei o pasăre de pradă,
Ca un satrap al nopții, amenință făcerea...
Când fulgerul țâșnește și crapă noaptea'n cale=i,
Când vrăjile din visuri sunt toată mângâierea,
Au cine prinde=a plânge în orga catedralei?...*

¹⁾ Publicată în rev. lui G. Coșbuc „Foaia interesantă”, I, 24 Aug. 1897. No. 33, p. 3.

Notă. Redau aceste poezii, deoarece ele, nefiind trecute în nici o ediție a operei lui Cerna, sunt cu desăvârșire necunoscute. Pe lângă asta, ele s publicate în diferite periodice care nu pot fi utilizate ușor de oricine.

²⁾ Publicată în „Floarea albastră”, I, 1898, No. 4, p. 7. E alta decât aceea cunoscută cu acelaș nume.

...Durere-atât de multă a fost închisă'n clape,
Încât, înăbușită, se sbuciumă să scape;
Și'n valuri se revarsă într'un amar duet —
Și-atunce se deșteaptă și orga suspinând
Și plânge până'n ziuă încet, tot mai încet,
Dar jalnic, tot mai jalnic, adormitor de blând.

Târziu, — când pe ruine doar moartea mai veghează,
Întârziat aievecă un plâns tot mai durează...
E-o agonie lungă de note ce'nfloară,
De par'că lumea-i moartă de veacuri și durerea
Tot mai trăește încă, să-și mistue puterea
Și tremură nebună și plânge să nu moară.

●

LOR¹⁾...

La misère n'a pas le droit de cruauté
(V. H(ugo))

Proptiți în sceptrul Urei și propagând răscoale,
Și voi ați fost apostoli, și voi visarăți raiul —
Sămănători de patimi, ieșiți din saturnale:
Blândețe-și cere fronul și recunoaște graiul,
Atâtea visuri blânde se-abat pe ochi ce dorm —
Învăpăierea voastră făgăduște zori,
Dar nu răpune noaptea eternelor plânsori —
Și ne-ar căsca privirea într'un sicriu enorm...
A vrut un vechiu fanatic să poarte trandafiri,
Dar ca să nu și-i piarză în luptă fără țel,
Și-a'nfipt pe frunte ghimpii c'o mână de oșel —
Și azi adoratorii slăvesc, în el, martirii:
O glorie de-o clipă în mijlocul furtunei
Svâcnind măreț din aripi se-abate ne'nblânzită,
Îi spulberă aievecă petalele cununei
Și lasă numai spinii pe-o frunte vestejită.

●

ISUS²⁾ (I)

Prin moarte calcă pe nevoi
Și goilor le-ogoaie plânsul
Legenda-i sacră pentru noi,
Iar suferința-i pentru dânsul...

¹⁾ Publicată în ziarul „Epoca” din 9 Aug. 1899. Mi-a fost comunicată de către d. George Baiculescu, bibliotecar la Academia Română.

²⁾ Publicată în „Ovidiu” (Constanța), II, 1 Februarie 1900, No. 6, 7 și 8, p. 89.

El cade jertfă de amor,
Și veacurile-l proslăviră...
Dar pururi trist, suferitor,
Așa cum toți și-l plăzmuiră.
Rămâne vecinic pe calvar
Pe crucea umilinții... iată-l:
Jos, între doi — ca un tâlhar;
Sus, între Duhul Sfânt și Tatăl...

Brăila

O

ISUS ¹⁾ (II)

I

Orbiți de fumul inserării,
Păgânii cu sufletul avar
Înfig statuia mbrățișării
Pe pedestalul tău, Calvar!

Și cel d'întăiu călău se duce
Mai liniștit, — neștiutor
Că spânzurându-l sus, de cruce,
L-a înălțat de-asupra lor.

Isus venise fără arme
Și blând cu zorii unei veri
Să-alunge răul și să sfarme
Azilul vecinicei dureri.

Și azi e petrecut cu glume
Și cu huliri în loc de flori —
L'alungă relele din lume
Pe cel mai blând din visători.

În jurul său e larmă multă,
Căci fariseii — acum petrec —
De mulțumire îl insultă
Și mâinile prin bărbi își trec...

Doar unul stă măhnit de-oparte;
Doar unul numai nu-i mișel.
Ori poate-o fi ntristat de moarte
Că n'a putut să-l vândă el...

¹⁾ Publicată în „Noua revistă română“, 1 Mai 1901, vol. 3, No. 33, p. 410—411. Poeziile Isus de aici sunt altele decât cele publicate în volum.

II

*Te stingi — și Magdalena plânge
La sărbătoarea celor crunți,
Ce-au pus un deadem de sânge
Pe cea mai palidă din frunți.*

*O clipă=ți risipește ceața
Frumosul demon pocăit —
Tu pentru lume=ți dai viața
Dar pentru el ai fi trăit...*

*În răstignirea ta, lumină
Neprihănită de călăi,
Eu văd strădania divină
De=a'mbrățișa pe buni și răi!*

*Te=ai stins, dar moartea ta, stăpâne,
A fost o bine=cuvântare
Și crucea ta etern rămâne
Ca un simbol de'mbrățișare.*

○○○

LUI TELEOR ¹⁾

I

*În lumea glumei Teleor e rege,
A spus-o el și pare=așa să fie.
Miniștri=i sunt epigamiști o mie,
Și lucrul dela sine se'nțelege:
Miniștrii fac concepte pe hârtie
Iar el, ca un monarh, numai subscrie...*

II

*El știe epigrame câte stele!
Și=amar își bate joc de cele rele,
Căci nu le poate întrebuița —
Iar de=a găsit de spirit câte=va,
Găsi un chip să=și rădă și de ele:
Le publică sub semnătura sa.*

¹⁾ Această epigramă e inedită. Ea e publicată în „România Viitoare” (Ploiești), I (III), 1922, No. 10 (15), p. 4 și reprodușă în alt număr (II, 1923, No. 6, p. 1, la „Gazeta cârților”, unde există introducerea dela începutul epigramei transcrise).

Scrie Cerna la 3 Mai 1901: „Am vre-o 20 de epigrame, dar nu le public, căci toate sunt personale, ba lui Teleor (vre-o 3), ba lui Haralamb Leca (vre-o 4), ba Revistei lui M. (aceasta ca o răsplată a indulgenței sale nespuse probată prin publicarea versurilor mele (Isus).

În „Isus” citește: „Păgână cu sufletul avar”; iar nu „păgânii cu sufletul avar”. Îți trimit două epigrame, făcute la cursul de germană. Defectul lor (singurul?) e că sunt cam lungi”.

Întâia, mai pe scurt, ar fi cam așa :

D. Teleor e=al epigramei rege.
Slujbașii lui: epigramiști o mie —
Ei fac concepte și se înțelege :
El, ca un rege, numai le subscrie.

C

FARMEC DE LUNĂ ¹⁾

În ritmul lin al adierii
Doi meri s'alătură'n flori
Soptind duios în faptul serii
Ca doi amanți în lănuți.

Se miră floarea și suspină...
În loc de inimi arzătoare
Îndrăgostiții din grădină
Au câte o privighetoare.

Un cântec chemător vibrează :
E una din privighetori —
Cealaltă tace și visează
Cutremurată de fiori.

Dar cum apare luna nouă
Sclipind în frunza tremurată,
Privighetorile amândouă
Încep să cânte — deodată.

C

CEL MAI FRUMOS

Pe ploaie, pe senin, sau pe ninsoare,
În zdrențe blonda Lara
Din curți în curți pășește gânditoare
Purtând sub braț chitara.

Nu-i nimeni să se'ndure sau să=asculte
De cerșetoare=afară —
Pe cine să=l atragă=atât de multe
Jelanii pe chitară!...

Dar un drumeț ce auzise numa
Cântări de veselie
Și care umblă sfâșiat acuma
De-o suferință vie,

¹⁾ Publ. în „Revista modernă”, I, 1901, No. 13, p. 4.

²⁾ Publ. în „Revista modernă”, 1901, No. 18, p. 7.

Își odihnește în pavaj toiagul
Și-o clipă-l umple plânsul :
O glas al foamei, te-a'nțeleș pribeagul
De când te zbați și'ntr'ânsul ! ...
Căci astfel e sortit — o ironie
A zilelor de mâine ! —
Cel mai frumos din cântece să fle
Un strigăt pentru pâine ...

TRISTEȚEA LEONOREI¹⁾

(Sonet dublu)

Pe sub portale-ți stau în pază
Cavași cu bărbile-argentine —
Răsar bătrânii să te vază
Trecând ca visul pe ruine ...
Supuși sau suflete haine
Sub ochii tăi ingenunchează —
Ah, ochii tăi ce smulg suspine
Și ard ca soarele'n amiază ! ...
Tu ai palate ce sfidează
Splendoarea calmă-a lunii pline —
O, cea mai albă din regine,
Ce jale grea le populează ?
— „In nopțile de Mai senine
E-atât de blândă-a lunii rază
Și totuși firea plâng'e'n sine
Și trandafirii lacăramează ...
Cu mine-a fost destinul darnic :
Un cer de-apururea senin —
Hebè, scânteetor paharnic,
Mi-a'ntins o cupă de rubin ;
Dar cupa spumegă zadarnic
Când n'am în cinstea cui să'nchin !”
— — — — —
Cu lacrimi sufletu-mi s'adapă
Privindu-i lespede-a'n bujor ...
Vezi tu o cruce lângă apă ?

¹⁾ Publicată în „Revista modernă”, I, 1901, No. 8, p. 7.

Acolo zace Leonor
Și florile=au venit la groapă
Să plângă pe o soră=a lor...

○○

DE PE ȚĂRM ¹⁾

Privesc în ochii tăi, femeie,
Și vreau să uit duiosul cânt:
Iubirea este o scântie
Rătăcitoare pe pământ.

Ai fost amanta care'nșeală
Și totuși eu te iert, Mihlar,
Căci mângâierea ta regală
Preschimbă sufletu'n altar...

În prima zi de'nflorare
Privim estatic de pe mal
La tinerețea lunii care
S'a smuls ca Venera din val.

Aievea alți'n clipele aste
Văd poate'n stânse depărtări
Cum crainicul iubirii caste
Apune solitar pe mări.

Un singur gând mă'nfiorează
Sub blânda stelelor risipă!
Iubirea care'ncarcerează
O vecinicie într'o clipă

Ca luna nopților senine
A pribegit mângâietoare
Și dacă se aprinde'n mine
E semn că'n alte inimi — moare!...

○○

SONET ²⁾

E moartă, domnișă, e moartă!

D. Z.

De cum au prins să cugete, cumînții
Aud de sus vâltori de armonie —
O lume'ntrevăzută'n poezie
Le=apare limpede'n pervazul minții.

¹⁾ Publicată în „Revista modernă”, I, 1901, No. 14, p. 5.

²⁾ Publicată în „Revista modernă”, I, 1901, No. 21, p. 6. Sonetul e altul decât celelalte.

*Și prea frumoasă trebuie să fie
Senina fără a făgăduinții
Spre care duc aripele credinții —
De nu se'ndură nimeni să revie!...*

*Sus, tot mai sus! La vântul de=osanale,
O stea'ndrumată pe cărări obscure
Descinde să te'ntâmpine în cale.*

*De par'că cerul din adâncuri sure
Ar da serbări de străluciri astrale
În cinstea oaspei splendorii pure,...*

O

TRIUMF ¹⁾

*În dimineți frumoase ca visul de=altă vreme
Tot lanul e un zâmbet zglobiu și fericit
Iar muncitoru=i vesel că=a izbutit să cheme
O auroră nouă dintr'un pământ trudit.
Trudit dar bun, cosașul o'mparte tuturoră
Și rumene copile se'ntrec doinind la strâns —
Ca spicele din holdă ar vrea să'ncingă hora,
Dar cântecul le'ndeamnă la muncă — și la plâns...
Acum e jalnic cântul, apasă ca o ciată,
Acum solemn și vesel de par'că'n el s'adună
Făgăduinți de pace și dragostea de viață
A celor ce=o să vie p'o lume mult mai bună.*

*Muncind din greu, cosașul bronzat de vânt și soare
E'nstrăinat de patimi și de necazuri mici —
Victorioasa muncă, în veci mântuitoare
A devenit Orfeul internului de=aici.
Ba va supune totul și viața șa fi lină...
Senin și blând ca zeul la care se închină
Cosașul o'nțelege — o știu și trubadurii —
Vorbește'n clipe rare și vocea lui blajină
Se pierde absorbită în liniștea naturii,
... Dar iată'n depărtare Domnica lui, frumoasa!
Românul stă din lucru și râde fericit
Iar la picioare'n iarbă îi scânteiază coasa
Și pare de departe un fulger imblânzit.*

¹⁾ Publicat în „Revista modernă”, I, 1901, No. 27, p. 2. Poeziile *Tristețe*, *Leonorei*, *De pe țârm*, *Soneti* și *Triumf* au fost descoperite în numita revistă de C. Săteanu și publicate: Din poeziile necunoscute ale lui P. Cerna, „Adevărul lit.”, X, ser. II, 1931, No. 549, p. 5. Eu le-am transcris chiar din *Revista modernă*.

O

REPAOS ¹⁾

— După François Coppée —

Slăbiți de strânsori, ne desprindem cu jale...

Rămâi liniștită, amică,

Să văd odihnindu-se fruntea ta mică

În aurul petalelor tale.

Nimic să nu spui — căci ceea ce-ai spune,

De multul noroc ce-i în tine,

Nu face cât zâmbetele clipelor pline

De recunoștinți și minune.

Coboară aripa pleoapei mai bine!

Reține sub sfînta ei pază

Extrazul din ochi și cu el parfumează

Ascunsele gânduri de mine!...

Și eu, cât vei sta visătoare ca luna,

În coale proptit între perne,

Privi-voi de-a aproape cum calmul s'așterne

Pe sân, potolindu-i furtuna.

ALBATROZUL ²⁾

— După Charles Baudelaire —

Adesea marinarii, voind să se desfete,

Atrag pe punți în cursă gigantici albatrozi

Ce însoțesc corăbii, în legănate cete,

Pe-abisuri imblânzite prin jertfe de matrozi.

Dar cum se văd pe scânduri, stăpânitorii slăvii

Devin neîndemânatici și induioșător

Iși poartă vastera-ripi târâș pe puntea năvii

Ca vâsle ostenite pe laturile lor.

Fochistu-i necăjește și schiopătând, dă zorul

Să imiteze mersul sfioșilor captivi —

Ridicol, slab și trândav s'arată zburătorul

Intimidat de râsul matrozilor naivi.

Poetul e asemeni monarhului furtunii

Ce vizitează norii răsându-și de arcași —

Proscris pe sol, în prada prigoanei și-a minciunii,

De aripele vaste se împiedică în pași.

1) 2) Publicate în „Conv. lit.”, XXV, 1901, No. 3, p. 212 și 213.

INCHINARE ¹⁾

Când se'nşeniņă cerul, cu mii de stele'n faşă
Nemărginirea mării in raze se răsfată;
Iar când îşi pune slava un obrăzar de nori,
Pe mare cade noapte, iar vântul dă fiori...

Şi lacrimile slăvii şi fulgerele-i toate
Ea le primeşte'n sânul ei ce plânge şi se sbate,
... iubito! Astfel viaţa=mi legată=ei de a ta,
Din cea diptăi clipită de'nfiore=a mea...

Zâmbeşti? Pe chipu=mi cade o rază fericită...
Urăşti? Indrept spre duşmani o spadă ascuţită;
Iar când te văd în lacrimi, mi=î sufletul cernit
Şi'n pieptul meu se zbate un demon răzvrătit...

VIZIUNI DE PE CALVAR ²⁾

Uimiţi priveau legionarii
La cel ce moare=atât de blând...
Nori negri năvăleau pământul
In soare=apune sângărând.

Şi iată, liniile crucii
Se şterg de=al înserării fum, —
Ostaşi şi vale şi colină
Se prăbuşesc in noapte=acum;

Dar peste lumea adormită,
In aerul suspinător,
Rămase omul de lumină
In pregătirea unui zbor:

O, nu era dumnezeirea
Plecată plânsetului greu —
Ci lutul însuşi, omenirea,
Intr'un avânt spre Dumnezeu...

Din locul patimii eterne,
Creştea, se înălţa Cristos;
Iar spinii sfâşiară norii
Ce'năbuşau pământul jos;

Şi fruntea=ei se făcu tot una
Cu slava'n care se perdea —
Şi orice strop al ei de sânge
A devenit pe cer o stea.

¹⁾ Publicată în „Viaţa literară şi artistică”, I, 1907, No. 15, p. 114.

²⁾ Publicată în „Convorbiri Literare”, an. 55, 1923, No. 3, p. 234. Ea însoţeşte o scrisoare a poetului din 13 Aprilie 1907, din care extragem: „Acum in uimă mă stăpâneşte din nou cea mai mare enigmă a omenirii: înţelegi că e vorba de Iisus. Am conceput un ciclu de poezii „Viziuni de pe Calvar”. Am şi scris una, pe care ţi-o transcriu pe pagina alăturată”.

SETE ¹⁾

<i>Pe vârfurile veşnic ninse</i>	<i>Au stat la începutul lumii</i>
<i>Ce mult întârziează norii!</i>	<i>Alături în aceeaşi mare</i>
<i>Nici vântul nopţii nu-î împarte,</i>	<i>Şi-au împărţit aceeaşi trudă</i>
<i>Nici împăratul Aurorii...</i>	<i>Şi-aceleaşi mângâieri de soare.</i>

<i>Ce dor necunoscut îi mână</i>	<i>Dar i-a purtat de la o vreme</i>
<i>Spre culmile strălucitoare?</i>	<i>Pe alte căi o lege dură —</i>
<i>Ai crede că pe vremuri stropii,</i>	<i>Ş-au căutat o veşnicie</i>
<i>Ce azi sunt nouri şi ninsoare,</i>	<i>Şi-abia acum se revăzură...</i>

*Şi astăzi, într'o viaţă nouă,
Re'ncep alătura de stele
Iubirea lor zădărnicită
În lumea patimilor grele.*

AD ASTRA ²⁾

*Trecea un meteor pe sus,
Lucind senin şi drag nespus...
Dar iată! Cade la pământ
Din înălţimea lui curată...
Ce s'a făcut atât avânt
Şi strălucirea de-altă-dată?*

*... Te'nnaţă, gând, şi luminează!
În lumea noastră ntunecată,
De griji şi patimi vânturată
Se stinge-a sufletului rază —
Rămân măreţi şi fără pată
Numai acei cari planează.*

¹⁾ Publ. în „Conv. lit.”, an 55, 1923, No. 3, p. 235 şi anexată la o scrisoare din 19 Aug. 1909.

²⁾ Publicată în „Convorbiri Literare”, an. 55, 1923, No. 5—6, p. 493. Despre această poezie pomeneste poetul într'o scrisoare din 3 April 1908 (v. ibid. p. 438). Redacţia „Convorbirilor Literare” pune nota: „Versurile „Ad Astra”, scrise ca „dedicaţie” pe un volum de poezii de Eminescu” (ibid., p. 438).

DOMNIȚA DIN VIS ¹⁾

Cum se ridică negura, pe lună,
Plutind în visuri albe — pân' se 'mparte...;
Cum cântă crângurile de răsună,
Când râde dimineața de departe;
Așa'mi inneci tu inima de cânturi,
De-o sete care nu se mai alină!
Așa mă urci spre veșnice pământuri,
Domnița mea cu ochii în lumină —
Cu ochii tăi în care se adună
Cerescul foc al stelei din tărie,
Cu albul chip al tău de zee bună,
Cu zâmbet de eternă curăție...

Pân' nu te-am întâlnit în lumea toată
Voioasă pribegia îmi părea;
Cî'n visul meu tu ai trecut deodată
Și am simțit atunci cât e de grea...
Luceai ca steaua ce'nfloarește zarea
Și sufletu-mi din noapte te-a chemat,
Dar, măsurând cu spaimă depărtarea,
Tăcut s'a'nchis în el, — s'a'nrmormântat...
Ci de-ți plecai urechea, în tăcere-i
Acolo'n fund tu ai fi auzit
Un glas ce numai luptă și durere-i —
Un strigăt după sufletu-ți iubit...
Și iată! Astăzi e chiar el cu mine...
Te simt, te mângâiu și mă'ntreb mereu,
De-au fost vr'odată în trecutul meu
Acele zile reci, pustii de tine...
N'au fost! Răspunde lunca'ntinerită...
N'au fost! N'au fost! Spun toate'n graiul lor —
Ah, inima-mi de vise-i cucerită
Ca Martie de muguri și de flori!
A crângurilor veselă beție
Când se vestește'n răsărit lucirea,
E un suspin pe lângă fericirea
Din sufletu-mi ce azi se'nchină ție...

Dă-mi mii de ochi, dă-mi stelele din slavă,
Să te privesc cu drag o veșnicie!
Ah, dă-mi mii de coruri de dumbravă
Și mii de brațe care s'o reție!

¹⁾ Publicată în „Conv. lit.”, XLIX, 1915, No. 1, p. 1—4. E postumă.

Căci ea, copila raiului, iubirea
Prin sufletu-mi își face astăzi cale...
Subt cer trăește numai fericirea —
Și eu, ecoul cântecelor sale...

* * *

E ora cind se culcă pămîntenii
Și numă'ndrăgostitul rătăcește;
Cînd la răscruce priveghează genii,
Iar râul șopotește-șopotește...;
Cînd luna ca o liră de lumină
Atărnă peste plaiuri argintate
Și prin cîntarea ei de taină plină
Descântă mii de valuri legănate;
Cînd după melodia cea din fire
S'aruncă mii de inimi ce visează —
Și mii de veacuri spun de fericire
Din fiecare strună a ei de rază...
Iar tu te pierzi în vis ca trubadurii
Și te cufunzi în lumi ce-au fost odată —
Și'n fiecă cîntare deșteptată
Auzi cum bate sufletul naturii...

Și noi avem o rază de iubire
Pe lira veacurilor ce trecură —
Și noi suntem o caldă tresărire
A inimii ce bate în natură...
Și ne oprim ades în aiurire,
Și ne oprim la fiecare pas —
Și-acum te văd întreață'n strălucire,
Acum pe chip o umbră ți-a rămas...
Iar tu te-apleci ades la câte-o floare:
Ai vrea s'o rupi și să mi-o dăruiești,
Dar ea se apără cu-o tremurare —
Și tu o ierți, iubito și zâmbești.

Iar altele ca mâini împreunate
Ce ocrotesc o flacără de vînt,
La orice adiere legănate,
Se'nclină visătoare la pămînt...
Acea văpae care e în ele
O trec din floare'n floare cât trăesc —
Pe ceruri ne urmează mii de stele,
Și mii de flori în raiul pămîntesc...

Și ea, copila visului, iubirea,
Se'naltă uriașă pân' la cer
Ca flacăra ce poartă amintirea
De unde-a smuls-o'n vreme un braț de fer...

Și din adânc, din pacea slăvii-albastre,
Din sufletul luminei ce se cerne
S'așează peste inimile noastre
Ceva din liniștea celor eterne.

O

DEDICAȚIE ¹⁾ (I)

Sub stelele mii ce de-asupra-mi clipesc,
Rătăcesc numai eu, tinerețe...
Și numele tău cel iubit îl șoptesc
În auzul naturii mărețe!
Și dealuri și văi din afund dau ecou;
Tremurând îl repetă tot locul:
Lucie, Lucie!
Iar inim'ascultă și-l spune din nou.

Un nume mai dulce pământul nu știe,
Nu are alt nume norocul.

O

SONET ²⁾

De cum mă simt sub ochii tăi, măreții,
Și patimi și dureri adorm de-odată:
Ca cel dintâiu surâs al dimineții,
Așa îmi simt ființa de curată...

Și-aud ca'n vis, ca'n leagănul vieții
O muzică ce umple lumea toată:
E cântecul ce-l auziau odată
Pitagora seninul și poezii.

De-odată-mi spui ceva în stinse soapte —
Se umplu ochii mei și-ai tăi de noapte...
Cu noi aleargă, vâjâe pământul.

Și-aș vrea să mă destrame-atunci furtuna,
Să ne cufunde'n tot — să fim tot una
Cu flacăra, cu sunetul, cu vântul...

¹⁾ Publicată în „Convorbiri Literare”, LIII, 1921, No. 1, p. 22, i se pune nota următoare: „Dăm acest titlu unor versuri scrise ca dedicație, cu câțiva ani înainte de moartea poetului”. Deci titlul poeziei e convențional.

²⁾ Publicat în „Conv. lit.”, LIV, 1922, No. 3, p. 299.

DEDICAȚIE ¹⁾ (II)

*Pe câmpuri, noaptea, până'n zori
Plâng după soare mii de flori...*

*Iar soarele, văzând că'n taină
Au plâns domnițele frumoase,
Preface roua de pe ele
În mii de pietre prețioase...*

*Așa, un zâmbet, o privire —
Ridică sufletele slabe
Și toate lacrimile noastre
Ni le preschimbă în podoabe.*

SONET ORIENTAL ²⁾

*Și m'au închis pizmașii în turnul de la Nil!...
Și-acum, sub cerul vecinic senin, desfidător,
Mă regăsesc cu visul — vâslaș cicălit
Ce plimbă o cadână în nopțile de-April.*

*O văd, o simt aproape; frumosul ei profil,
Pe jumătate'n umbră, se'nclină visător —
Îs ochii de cărbune și patimile lor
Din nou îmi toarnă'n sânge veninul cald, subtil.*

*Eu sunt nefericitul Arab pe care pașii
Geloși îl ferecă în lanțuri — ucigașii!
Azi numele meu cântă în inimi de sultane,*

*Iar pași-mi poartă chipul gravat pe iatagane...
Cairul este mare, cadânele-s frumoase...
Păcat că'n turnul umed rămas-am numai oase.*

¹⁾ Publicată în „Convorbiri literare”, an. 54, 1922, No. 5, p. 394.

²⁾ Sonetul e inedit și publicat în „România Viitoare”, I (III). 1922, No 10 (15), p. 4.

CUGETĂRI ¹⁾

Cugetarea e cel mai mare dar, pe care l-a făcut omului Dumnezeu veșnică. Gânditorul, care crede în puterea spiritului omenesc și, întemeiat pe ea, neagă existența Dumnezeirii, e cel puțin tot așa de ciudat ca regicidul la care s'ar găsi, drept talisman, icoana monarhului persecutat.

* * *

Poate că grația divină, de care ne vorbește Biserica, nu e tocmai un cuvânt în deșert. Numai cu apa izvoarelor sale, nici un râu nu-și iese din matcă : ca să se ridice asupra sa însuși, el are nevoie de un ajutor de sus.

* * *

Unii oameni cresc după ce au căzut ; cei mai mulți cad pe măsură ce cresc.

* * *

Poate că iadul nu-i altceva decât judecata pe care, după moarte, o ține sufletul omului cu sine însuși.

¹⁾ Publicate în „Conv. lit.”, an, 55, No. 3, p. 235. Acestea *Cugetări* sunt rimise odată cu scrisoare a poetului din 19 Aug. 1909.

RECENZII

Poezii de Grigore Sălceanu. — (Edit. Cartea Românească, București, 1933).

Unii pretind că poezia trebuie deslegată de vers, că versul îi ucide spontaneitatea, îi sugerează sevă firească, o strânge în ritmuri mărunțite și o înăbușe sub zăvoarele rimelor...

Fără a tăgădui că poezia își poate găsi și altă formă de expresie decât versul, constat numai că majoritatea marilor poeți, de mii de ani, a preferat versul, iar de mai multe sute de ani și rima; tot așa popoarele, a căror poezie populară e prețuită. Așa fiind, de ce ar interveni alții să critice aceea ce poezilor li s'a părut formă firească pentru poezie: versul, ritmul și rima?...

Dar, afară de faptul că cel ce scrie alege forma, găsesc că, în special, în românește versul a făcut și are încă de făcut mari servicii în elaborarea și consolidarea limbii — și are încă multe de spus; n'a înregistrat încă în forme desăvârșite, lapidare, atâtea stări de suflet; n'a ilustrat încă toate genurile literare, cu care marile literaturi se pot mândri. Cele vr'o duzină de cărți de versuri ce se pot alege ca bune din toți poezii români mari și mici, oare este destul? O fi cititorul român plictisit de versuri mediocre, dar aceasta nu-i un motiv să deteste versurile, când tot acest cititor a avut în românește și versuri bogate în conținut și armonie.

Autorul este cunoscut cititorilor de mai mulți ani. Primul său volum de poezii „*Flori de Mare*” a apărut în 1928. „*Fierbea as'noapte Marea*” este al doilea al său volum. Titlurile amândurora spun singure de predilecția poetului pentru Mare. Dar, dacă primul volum arăta pe autor stăpân pe mijloace de realizare poetică în general, acest de-al doilea dovedește că a evoluat spre măiestria unui anume gen: priveliști marine, stări de suflet ale omului în raport cu marea.

Voiu trece în revistă câteva poezii, redând în treacăt conținutul și întregind cu citații, ca să nu distrug cu proza mea farmecul tablourilor:

„*Fierbea as'noapte marea*”... care dă titlu volumului: *Marea în furtună*. A doua zi, după noaptea de furtună și după ce a înghițit fruntea unui sat de pescari,

*Foșnește marea'n zări scânteietoare,
Senină oglindind nemărginirea!*

„*Noapte pontică*”. Într-o casă, pe țărmul mării. În cămin foc l'arde cu vâpăi liniștite. În zarea luminii mișcătoare, un jilț, din care răsare muza, o „rumenă floare”... Poetul i-arată pe fereastră, în

marea frământată de furtună, propriu-i suflet sguduit de pasiune, pornit a ieși din sine însuși.

Versurile în sbucium dactilic se'ntrec să imite și să redea muzica tumultuoasă a mării :

*Brațele umbrelor aprig se'nlănțue'n golful albastru,
Urlă sirenele și depărtările'n muget răspund,
Farul s'aprinde în negura zărilor fără de fund,
Svârle în haosuri cercuri de fulgere, flacări de astru.*

Da, e sublimă marea în furtună... privită din liniștea țărmului. Lucretius a spus-o, lăudând... filosofia :

*Suave mari magno, turbantibus aequora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem...*

Da, e un poem sufletul omenesc frământat de pasiune, când asupra lui proiectează lumina o... „rumenă floare“...

Urmează „Marea“, un tablou, un pastel, o marină în termen de pictură. Versul întrebuintat e potrivit descripției, odihnitor, pare un zumzet de chitară, trohaic. Citind-o, exclami fără să vrei : Ce deosebire între marea din „Noapte pontică și marea în seninul zilei :

*Se abat toți pescărușii pe-un talaz, ...
Dulce-i leagănă talazul și de-o dată
Își iau sborul într'un foșnet de atlas ...
Ninge aur ... în tăcere și mister,
Ca din visuri desfăcută și furișe,
Trece-o navă albăstruie pe sub cer.*

În poezia „La orizont catargul dispărea“, ne aflăm în declinul aceleiași zile de senin. E o adevărată bijuterie pescărușul prins în tablou :

*... Și-acolo unde noaptea se'nfiripă,
Un pescăruș sbura peste-un talas,
Cu fulgere în ochii de topaz,
Cu pulbere de aur pe aripă ...*

Asemenea tablouri singur, cititorul va găsi în „Liniște“ și „Înserare“ cu aspecte marine de seară ; în „Pe mare“, „Nocturnă“, „Farul“ cu aspecte de noapte, toate vii, pline de simțire. Chiar „Farul“ e înfățișat ca făptură însuflețită, portretizat : în noapte, pe furtună, în nava aflată pe mare, călătorii priveau, plângeau dorind să-l vadă. Glas de clopote, semnale îi chemau licărirea... Dar, ajunși în port, toți îl ocolesc :

*Numai el, în noapte, peste ape,
Își împarte inima de foc !*

Iată și „Zori de iarnă“ pontice : în geamurile casei de pe țărm bat degetele roze ale Aurorii și atingerea lor înroșește florile de gheață zugrăvite de gerul nopții :

*În sobă arde focul cu flacări de atlas.
Atinse de căldură mușcatele dispar;
Privesc pe geam, departe, oceanul solitar
Rostogolind pe făruri talaz după talaz.
Fierbând, din svârcolirea albastrului etern,
Ghirlânzi de spume albe pe dune se aștern,
O navă se avântă cu pânzele'n abis,
Cu fulgere de aur talazul pare scris...*

Parcă citim un nou și mult mai mlădios Alecsandri! Dacă am duce mai departe amintirea „Pastelurilor”? Câmpia întinsă și bolta orizontului terestru își are în Pasteluri cântărețul—ciocârlia! Dar marea? Ea n'are astfel de cântăreți. Pescărușii au strigăte scurte și ascuțite, dar sborul lor ager pe deasupra valurilor, pentru ochi e o încântare; flori mișcătoare în orizont, flori pe valurile albastre, senine sau posomorâte. În marinele pictorilor sunt un element. Iată-i încă odată în tablourile pe care le trecem în revistă:

*Și'n vreme ce valul și vântul
Și lutul mugind se frământă,
Urmându-și spre ceruri avântul,
Plutind într'o liniște sfântă,
Un stol de argint, ca un vis,
Prin negrul văzduh se'nfiripă
Și, viu fremătând din aripă,
Rotesc pescărușii peste abis.*

Alte tablouri? — Iată și altele: „În larg”, un contrast: La țarm o luptă aprigă, în care un val gigant este răpus, — pe când în larg o melodie lină și marea scânteiază...

*În ploae de rubine și stele de zăpadă
Se leagănă corăbii cu fluturi pe catarg.*

Apoi „În orice val”, un aspect de noapte cu lună plină: în orice val al mării se oglindește luna, se sparge în bucăți și se închiagă în plinătatea discului cu fiecare val, pe când sus, pe cer, aceeași lună plină, întreagă...

Nu putem vedea în aceste tablouri numai descripție, chiar și atunci când, se pare că, sufletul poetului lipsește din elementele componente... O descripție este un inventar, dar inventarul n'ar servi de cât la o reconstituire a elementelor. Redarea priveliștei vii este mai mult de cât inventar și reconstituire, — este însuflețire și numai aceasta e artă. Însuflețirea, vivificarea, chiar dacă nu consistă de cât dintr'un dram de viață, tot e interesantă, ne atrage. Pentru că numai viața poate comunica cu ceeace e sensibil în noi! numai cu ceeace este viață în afară poate simpatiza sau se poate solidariza ceeace este viață în noi.

Cel care a făcut asemenea tablouri a transpus natura în viața, re-o poate împărtăși simțirea noastră dintr'o carte... A făcut vers din privilegii, ritm și rimă din frământarea sau liniștea elementelor naturii, — și, minune: din descifrarea cuvintelor puse de hârtie răsare tabloul mult mai veridic și viu de cât dacă ne-ar fi prezentat într'o fotografie, sau cineva ne-ar lua de mână și ne-ar duce în fața obiectului pe care l-am vedea cu ochii noștri.

Dar iată și stări de suflet în raport cu marea:

„Fierbea as'noapte marea“... Ni se redă în adevăr marea în furtună, însă pe mare sunt pescari și marinari, cari pier înghițiți de vii:

*... As'noapte, marinari urlând în grup
Cu pumnii strânși, amenințau țaria...
Dar când furtuna și-a muiat mânia,
Se deslegase sufletul de trup.*

Și-adouazi marea senină... Marea apare lipsită de conștiință, perversă; dar, pentru frumusețea ei, nu-i poți imputa nimic. De-abia regretul după cei pierduți și compătimirea pentru cei rămași:

*Guri supte ce-ați strigat, simțind pieirea!
Sărman cătun cernit în așteptare!*

Notăm și „Singurătate“. Privind pământul cu aspectele ce-i dau anotimpurile, omul vede în succesiunea lor pasul vecinicii, în care merg toate dinprejur și el însuși. Dar, pe când pământul înfățișează schimbări lente, marea oferă transformări repezi, brusce. Senzația e mai puternică. Îți pare că totul se perindă cu aceeași iuteală și... tresari mirat, că ești tot acolo și timpul curge cu aceeași încețineală. Starea aceasta de suflet e descrisă în Singurătate și e bine prinsă și simplu redată:

*S'alungă valurile ca o turmă
Și pier și altele răsar din urmă
Clocotitoare, albe de mânie,
Pe marea nviforată și pustie...
Azi, omul și abisul, fașă'n fașă
Iar mâini, un gol, pustiul gol de-apururi!*

Și sufletul e năvălit de gânduri triste asupra soartei atâtor frumuseți, de regrete. Dar, pe când te-aștepți la prăbușirea tuturor:

*În noapte se invăluie pământul
Pe'ntinsul mării ațipește vântul.
... Pe nesimțite, pulberea de stele
S'aprinde iar...
... uitându-tela ele
Tu simți din nou, cum, trece vecinicia.*

Asemeni „Chemarea”. E adevărat că în această idilă avem două chemări, una a mării, alta a iubirii și, ca în idile, trebuia să învingă cuvântul celei din urmă... Dar asta nu înseamnă că chemarea celei dintâi nu ar fi puternică. Iată cum ne înfățișează poetul cele două puteri : Doi îndrăgostiți se ceartă pe țarm. Ea pleacă, el e gata să se arunce în marea ce-l cheamă :

*Aruncă-te'n vârtejul meu de ape !
... Desleagă-te de forma ta de lut
Și te întoarce în eternitate !*

*În fața veșnicului Demiurg
Ființa mea ce mică mi-a părut !
Nu mai eram decât un biet minut,
Ieșit din sânul vremilor ce curg.
... Simții cum lunecam în veșnicie...
Priveam ca'n vis talazurile'n larg,
Cum vin vîind și-apoi de stînci se sparg,
Și cum le'ngHITE marea...
Stam gata să-i primesc îmbrățișarea...*

Dar chemarea iubitei mîntuiește pe cel pe care marea-l chema ademenitoare, ca o sirenă și pe care sufletește îl detașase de țarm.

Să nu se creadă că poeziile din acest volum sunt închinată exclusiv mării ; poetul a avut și alte multe preocupări. Notăm din celelalte bucăți : „Printre crengi de liliac”, o idilă prezentată cu bogate mijloace de plasticizare. „Alai”, un alai ca de nuntă domnească din vechea Moldovă, ce trece în fugă, prin munți, și din care ne rămân în minte :

*Albe domnițe
Râd la curteni,
Moldovenițe
Și Moldoveni.*

Să ne oprim și asupra sonetelor autorului, sunt numai trei — o spun cu regret :

„Parcul fermecat” : Lună. Un parc, statui, fântâni, perechi se plimbă îngândurate... Sub sideful lunii, parcă numai statuile au vieță, pe când sculptorii ce le-au modelat au murit de mult. Trăesc visurile lor. Visurile sculptorilor au mai multă vieță de cât chiar lumea vie... Tabloul e frumos. Ideea fină și bine redată.

„Bairamdede” : În August, pe tărâmul dobrogean bătut de soare. Un sat privit dintr'o margine. Măruntișul satului, femeii și copii, își poartă salvării roșii spre târg. În bostane mișună Tătarii. Vântul stepelor învie, ridicând pulberea drumurilor, învărtind aripa morii, isbind un geam, care se sparge... Iar sus, din geamie, un hoga, o mână care se ridică, un glas, Coranul !... Tablou viu și firesc, lumea

trăește : mărunțișul satului aleargă după senzații, iar grosul se pleacă la muncă. Exotism ? Anahronism ? Întrebările rămân în urmă fără răspunsuri.

„Nava“ : Omul călătorind în univers pe marea navă — Pământul — și-amintește de copilul care se juca cu o navă cu pânze de hârtie, spre care sburau fluturi, pe bazinul din grădină. Ce seninătate, ce lumină înconjură nava-jucărie ! Ce ocean fioros și'n ce zare întunecată de corbi călătorește marea navă—Pământul :

*Lumină ! Râs senin ! Copilărie !
V'ași dus cu toate visurile mele
Pe nava mea cu pânze de hârtie !*

Cu acest sonet ne-am apropiat de sfârșitul volumului, unde găsim poezia „La început“ ... Ce-a fost la început ? De mult, s'ar putea zice totdeauna, poezii au fost ispitiți să ne dea, fiecare după concepția sa cosmogonică, minunea nașterii cosmosului. Acești cititori de viață s'au simțit atrași să celebreze marea minune a începutului vieții, de sigur, pentru că împrejurul tainei eterne jocul imaginației lor are un câmp mai larg. Faptul e fapt : Poezii și-au trecut, unii altora, de-alungul secolilor și alte subiecte de predilecție, dar și pe acesta. S'ar putea cita poezii din toate limbile, — voiu cita numai din a noastră : Eminescu, Scr. I :

La'nceput pe când ființă nu era, nici neființă ...

Ce-a fost la început după poetul nostru ? — Un uragan din care s'a rupt soarele, pământul, luna ... într'o succesiune de tablouri, pentru ca să apară omul :

*Trec veacuri, trec amurguri, trec zori, cu miliarde,
Și'n răsăritul vecinic tot universul arde
Și, plăsmuit din umbra ce dăruie vieți,
Un fir de lut zâmbește întâei dimineți*

O concepție, să zicem, homocentristă. Primitivă ? Poate, dar, relativ, reală ... Oare nu omul s'a străduit să pătrundă, să domine, să transforme natura ? De ce am crede că acest domeniu nu i-a fost predestinat, când azi e așa de firesc al său ? De ce nu s'ar fi pornit uraganul tocmai pentru ca spectacolul să se sfârșească cu surâsul firului de lut ?

Mai e o bucată „Soare,“ ce s'ar încadra în acest fel de a vedea al poetului : Soare, lună, lut — elemente ce altădată au fost un tot, n'au uitat ... frăția de altădată, se doresc și azi și se cheamă. De aceea năvala razelor de soare și de lună spre pământ ; de aceea aspirațiile lului spre astre. Explicație poetică ? Relativ vorbind, poate nu ! N'avem decât să spunem același lucru cu vocabularul celor cari ne vorbesc de gravitate, atracție.

*Alergat-am, soare, prin văzduh, cândva,
Și-am făcut ocolul haosului mort?
În adânc de suflet plânge cineva;
Nesfârșit de spații și de vremuri port
Într'un colț de suflet, ca'ntr'un palid cort.*

Așa numai, omul poate vorbi soarelui ca unui frate, de care regretă a se fi despărțit.

*Ce-am dorit, o soare, când eram un trup?
Am visat în haos să ne'mprăștiem?
Am voit din tine singur să mă rup?*

Aceste două bucăți definesc atitudinea poetului în fața naturii, ne lămuresc concepțional și tablourile și stările de suflet de care am vorbit, anume: poetul, ca om, se consideră o parte din marele tot, element cu simțire între elemente, pe care le prezintă animate de aceeași simțire, luptând pentru o vecinică devenire, realizând emoțiunea pe toate treptele, provocând scrâșnirea sau surâsul firului de lut.

Artă a însemnat totdeauna meșteșug, armonizare de elemente, însuflețire, în scopul de a împărtăși emoțiuni, de a predis pune sau a forța sufletul spre anume stări. Artistul ne pune, prin meșteșugul său, în raporturi cu o nouă viață și, de îndată ce o simțim, tresărim minunați de noutatea sau de posibilitatea realizării și, de multe ori, sufletul ni-e furat ca de-o vrajă, ca de-un vis, căruia ni-i plăcut a ne încrede, sau din care ni-i greu a ne smulge.

Prin opera de artă el însuflețește, apropie natura de simțirea noastră, dându-i viață proprie și tot o dată ne apropie și pe noi de natură, resuscitându-ne ca s'o simțim și s'o înțelegem precum el o voește.

În ce constă arta poetului nostru? Din cecece a realizat, deducem că el iubește natura, marea, cu aceiași căldură cu care ține a ni le face să fie simțite prin versuri. Artist conștiincios, scrutează cu aceeași unitate de măsură aspectul naturii, simțirea omenească în fața ei și versul în care ritmul va bate la poarta sufletului nostru ca să ne vestească realizarea. Am spus că el a transpus natura în viața pe care simțirea noastră o poate împărtăși din versuri în forma consacrată de literatura noastră cultă. În adevăr el mănuește.

„... Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile”

În combinații fericite. Cititorul a putut încerca, din citațiile făcute, rezonanța unor versuri exametrate dactilice în „Noapte ponică”, a unor trohaice în „Marea”, a unor iambice în „Soare”, și a unor versuri adonice în „Alai”, etc. Lucrul dovedește dorința de-a seziza și predis pune pe cititor prin ritm și conștiință de marea valoare a ritmului în poezie. Dar combinațiile de ritmuri mai neobicinuite sunt puține. Ar fi fost de dorit mai multe, căci tocmai combinațiile obicinuite, cred, că sunt cauza pentru care cititorul român nu mai este impresionat de versuri.

La acest cititor nu e aversiunea, ci obicinuința ritmului mereu același și a unor rime supraobicinuite.

Pentru a da farmecul nouității, unii poeți au căutat să mărească vocabularul poeziei; cuvântul nou întrebuițat, sau într'o expresie îndrăzneată, izbește, dă starea sufletească de surpriză... Alții au adus imagini bizare; alții subiecte exotice; alții au suprimat rima, lăsând versul alb ca zăpada; alții au frânt versurile în mod neregulat, toți tot în același scop.

Se înțelege că nu toate încercările au fost zadarnice; dar efectul obținut n'a fost și nu putea fi definitiv. În această chestiune să nu se uite că emoția pe care o țintește arta e o stare sufletească, o reacțiune de interior; că dacă sunetul versului construiește o melodie în aer, în afară, uneltele sufletului caută s'o prindă, urmărind-o în jocul ritmului, ca s'o aducă în interior. Acest joc al ritmului este cel care le atrage în primul rând. Deci ritmurile noi, neobicinuite vor atrage mai mult de cât cele cunoscute până la saturație.

Artă poeziei — vers constă, în primul rând, din provocarea simțurilor prin ritm și rime, apoi din impresionarea prin imagini. De altminteri și psihologicește fenomenul senzației precedă pe cel al impresiei, cum acesta pe cel al perceperei.

Că ritmul și rimele sunt de prima importanță ne-o poate demonstra trecutul: Alexandrescu, Alexandri, Eminescu, Coșbuc, — toți au înnoit poezia în timpul lor prin înnoirea versificației. Se știe că de la Eminescu a rămas și un dicționar de rime; că el a ajuns chiar la versuri ne mai întrebuițate și pe care prosodiștii le-au numit eminesciene; că nimeni n'a făurit așa de armonioase versuri în formă populară și că nimeni nu ne-a mai dat vre-o glossă cu rime impecabile, ori savante strofe safice... Aceasta cere însă studiu și preocupare adâncă de expresia ritmică, de rime și, bine înțeles, un nemărginit respect pentru „limba veche și n'îțeleaptă“.

În rezolvarea problemei, sau mai bine zis, în propășirea poeziei noastre, ne așteptăm mult de la autorul volumului „*Fierbea asnoapte marea*“. Sunt în acest volum probe ce îndreptățesc așteptarea. Enumăr câteva caracteristice: iubirea de natură și dorința de-a o înfățișa în raporturile ei de armonie sau contrast cu sufletul omenesc; puternic avânt liric, temperat numai de tendința de-a reda esențialul; stăpânirea mijloacelor artistice aparținând poeziei=vers, exercitate cu conștiințiozitate și o laborioasă pornire de-a se depăși pe sine însuși, de a=și perfecționa arta.

D. Stoicescu

* * *

La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931. — 526 p + 70 planșe colorate și diagrame, desenuri etc., 16 documente și 36 anexe (tabele, diagrame, planuri în culori). Paris. Imprimerie Nationale, 1931.

Trebuie remarcată delă început deosebita valoare științifică și tehnica superioară cu care se înfățișează această operă. Cuprinde un

material destul de variat și de complex, prezentat cu o rară claritate și o netăgăduită obiectivitate, împinsă până la anonimatul colaboratorilor, material din care se poate desprinde cu ușurință evoluția, preocupările și realizările C. E. D.; prefundități fapte precise, desbrăcate de orice personalitate și sprijinite îndeosebi pe cifre. Sunt puține operele de căpetenie fără de care nu se pot întreprinde studii serioase la gurile Dunărei și aceasta este printre ele. Dacă opera materială a C. E. D. este încă departe de desăvârșire, în schimb opera spirituală, vie, este o realizare definitiv câștigată și poate o cheazășie că, în cele din urmă și aici, la gurile Dunărei, omul va birui natura, cu ale cărei elemente trebuie să ducă deocamdată luptă grea și dârză.

I. Prima parte cuprinde un interesant istoric al C. E. D. dela înființarea sa și până în 1930. Înainte de tratatul dela Paris din 1856, nu exista libertatea navigației pe Dunăre; de la 1856 până la 1878 libertatea navigației e aplicată numai Dunărei de jos; dela 1878 până la 1919 e reprezentată și România în C. E. D., care are deacum o independență completă față de autoritatea teritorială; iar dela 1919 se creează și Comisiunea Internațională a Dunărei cu jurisdicția între Brăila și Ulm.

Prin Congresul dela Viena din 1815 se hotărâse libertatea navigației pe fluviile care separau sau străbăteau mai multe state, în schimbul unor taxe ce trebuiau să fie cât mai uniforme și invariabile. Aceste dispoziții generale nu s'au aplicat și Dunărei de jos, pentru că Turcia, care stăpâna atunci aici, n'a aderat la ele. Prin tratatele din 1812, 1826 și 1829 dintre Turcia și Rusia, aceste state garantau libertatea navigației pe Dunărea de jos exclusiv în favoarea lor. Când uneori Rusia stăpâna gurile Dunărei, ea căuta să împiedice dezvoltarea navigației la aceste guri, favorizând dezvoltarea portului Odesa.

Spre 1830, Austria începu să se intereseze de navigația pe Dunărea de jos, sprijinind înființarea „*Soc. autrichienne de navigation à vapeur*” pentru transportul mărfurilor și călătorilor din Europa centrală la gurile Dunărei, iar în 1840, prin Convenția dela Petersburg, Rusia și Austria își garantau libertatea navigației în dreptul teritoriilor lor, Rusia mai obligându-se să împiedice împotmolirea brațului Sulina și să construiască un far.

Cam în același timp, Anglia căuta să-și creeze în Principatele române debușeuri pentru produsele industriale și piețe de aprovizionare cu cereale; pela 1850 Anglia făcea aici un comerț întins, cu toate greutățile pe care le întâmpina din partea Rusiei, care lăsase brațul Sulina să se împotmolească și instituisese carantina. În 1853 Sulina scăzuse la 7¹/₂ picioare adâncime (2, 28 m.), pe când în vremea stăpânirii turcești se menținea cam la 16 picioare. Din cauza barei dela Sulina, comerțul englez a pierdut într'un singur sezon 30.000 lire sterline. Reclamațiunile din partea Angliei și Austriei se țineau lanț, dar fără rezultat, căci Rusia avea interesul să împiedice, iar nu să înlesnească navigația pe Dunăre. Aceste fapte au dus la crearea C. E. D. în 1856.

Până la încheierea păcii dela Paris din 1856, nu s'a putut ajunge la nici un acord cu Rusia în privința libertății navigației pe Dunăre; cu toate că i s'au făcut propuneri chiar în timpul războiului Crimeii din partea Angliei, Austriei și Franței. Austria a cerut însă să se înscrie în tratat libertatea navigației numai pe Dunărea de jos, întrucât pentru Dunărea superioară exista din 1851 o convenție între ea și Bavaria, la care aderase și Württembergul. S'a primit propunerea Austriei, dar s'a extins libertatea navigației în tot lungul Dunărei și gurile ei după principiile și condițiunile actului dela Viena din 1815. Statele semnatare ale tratatului mai declară această dispoziție de drept public european și o iau sub garanția lor. Prin tratat s'au creat 2 comisiuni: a) una *riverană*, permanentă, compusă din delegați ai Austriei, Bavariei și Württembergului, la care se adăugau câte unul al Serbiei, Munteniei și Moldovei, aceștia aprobați de Poartă; misiunea ei era să elaboreze regulamentele de navigație și poliție fluvială, să împiedice orice s'ar fi opus aplicării actului dela Viena, să întreprindă lucrările necesare pe tot parcursul fluviului și să supravegheze menținerea navigației gurilor Dunărei, după disolvarea C. E. D. A doua comisiune, *europeană*, pe timp limitat, compusă din delegați ai statelor semnatare ale tratatului dela Paris: Anglia, Austria, Franța, Sardinia, Prusia, Rusia și Turcia; această comisiune avea însărcinarea să degajeze gurile Dunărei de orice obstacol și să întretină navigația între Isaccea și Mare. Toate vasele, sub orice pavilion, trebuiau tratate pe picior de egalitate.

Când C. E. D. a intrat în funcțiune, situația în Deltă era puțin favorabilă comerțului și navigației. La început Delta, la care Rușii nu înțelegeau să renunțe, a fost atribuită Moldovei, apoi Turciei care a și ocupat-o militarmente. Abuzurile autorităților teritoriale turcești, jafurile și prădăciunile de tot felul făceau ca navigația și comerțul să nu mai aibă nici o siguranță la gurile Dunărei. Din cauza bancurilor de nisip, chiar vase cu un tonaj de 150—300 tone erau silite să-și descarce o parte din încărcătură în șlepuri, ai căror proprietari, oameni fără nici un scrupul și aventurieri, reușiau prin tot felul de mijloace să-și însușiască o parte din mărfurile incredințate; naufragiul vaselor era ceva frequent, iar deseori chiar piloții le provocau, ca să dea de lucru proprietarilor de șlepuri. Sulina era pe vremea aceea sediul acestei piraterii deghizate; era un orășel cu 1.000—1.200 locuitori, cea mai mare parte Greci, având ca locuințe câteva bărci de scânduri sau simple colibe de stuf. Numărul mare de mori de vânt în plină activitate care existau la Sulina e o bună dovadă despre afacerile necurate ale acestor cosmopoliți.

Sediul C. E. D. a fost fixat la Galați, de unde membrii Comisiunii puteau fi în mai strânsă legătură cu guvernele respective. Pentru moment, C. E. D. s'a ocupat cu amenajarea brațului și guri Sulina, în care timp inginerii studiau care din cele trei guri trebuia aleasă pentru lucrările definitive. S'a înființat curând o linie telegrafică Sulina—Galați și alta Tulcea—Ismail, cedate apoi guvernului Mol-

dovei și s'au reglementat navigația și poliția fluvială, fixându-se și taxele de navigație pentru procurarea resurselor.

Actul de navigație din 1857, care favoriza marile societăți de navigație austriace împotriva principiilor Convenției dela Viena a fost supus conferinței dela Paris din 1858, reunită pentru a regula reorganizarea Principatelor române. Conferința n'a ratificat acest act și atunci Austria a cerut disolvarea C. E. D. și instituirea Comisiunii riverane; dar și această propunere a întâmpinat opoziția celorlalte puteri care au hotărât ca C. E. D. să continue a funcționa până la terminarea lucrărilor, termenul de 2 ani acordat, C. E. D. fiind insuficient. În cele din urmă primește și Austria această propunere, cu condiția să nu se prelungească termenul mai mult de 15 luni.

În ce privește alegerea guri Dunărei pentru lucrările definitive, părerile inginerilor erau împărțite pentru Sulina și Sf. Gheorghe, până ce o comisiune de tehnicieni, reunită la Paris, s'a pronunțat în favoarea guri Sf. Gheorghe; dar guvernele statelor semnatare au renunțat succesiv la acest proiect, ceea ce însemna că ele recunoșteau că misiunea C. E. D. e îndeplinită după terminarea lucrărilor provizorii dela brațul Sulina. Delegatul Austriei a comunicat însă că, pentru moment, Comisiunea riverană nu poate fi instituită și convocată și propune să se întocmească un *Act de închidere*, prin care să se dea socoteala de lucrările efectuate în prima perioadă, să formuleze legea navigației dunărene în timpul celei de a doua perioade și să se pro-roage puterile C. E. D. până ce guvernele se vor fi înțeles pentru transmiterea atribuțiilor Com. riverane. Propunerea a fost adoptată la 20 Iunie 1861 sub numele de *Act public* și decretată la 2 Decembrie 1861, însă Turcia nu l-a acceptat, socotindu-l că atinge drepturile sale teritoriale. El a fost apoi semnat de toate puterile la Galați, la 2 Noembrie 1865, împreună cu regulamentul de navigație și de poliție și tariful de navigație ca anexe și sancționat în Conferința dela Paris din 28 Martie 1866, când s'a prelungit și durata C. E. D. cu încă 5 ani pentru terminarea lucrărilor. Cât despre Comisiunea riverană, încă n'a fost posibil să se ajungă la constituirea ei. De acum, C. E. D. a luat măsuri cu caracter permanent.

În 1870, Rusia a voit să profite de războiul franco-german pentru a se deslega de tratatul dela Paris, care îi impusese neutralitatea Mării Negre, ceea ce a determinat pe Anglia să protesteze și să convoace în conferință dela Londra, la 13 Martie 1871, pe delegații celor 6 puteri semnatare. Conferința aceasta a prelungit pe încă 12 ani durata C. E. D. și a hotărât ca toate lucrările și stabilimentele ei să se bucure de imunitate deplină.

În timpul războiului dela 1877—78 neutralitatea C. E. D. a fost violată. Rușii au bombardat portul Sulina, pretextând că aici erau trupe și depozite de munițiuni turcești și au interzis șederea la Tulcea a inspectorului navigației pe care, fiindcă era de naționalitate turcească, C. E. D. a fost nevoită să-l concedieze provizoriu. Rușii au mai interzis și navigația pe Dunăre; la protestul celorlalte puteri, au admis ca va-

sele acestora să circule, supunându-le numai la restricțiuni temporare necesitate de cerințele războiului. Au făcut apoi un baraj la gura Sulinei, scufundând vase vechi încărcate cu piatră. La rândul lor, Turcii, considerând țărmul Dunărei ca linie de apărare, au interzis vaselor comerciale să circule în dreptul lor și au cerut ca vasele C. E. D. să arboreze lângă drapelul semnal și pe cel turcesc, ceea ce a făcut ca aceasta să suspende circulația vaselor sale. Aceste măsuri au avut ca efect suspendarea oricărei activități a C. E. D. ale cărei resurse au încetat, trebuind totuși să majoreze cu 25 % salariile personalului.

Prin tratatul dela Berlin din 1878, gurile Dunărei, afară de Chilia, au trecut în stăpânirea României, căreia i s'a admis să aibă un delegat în C. E. D. Puterile C. E. D. au fost întinse până la Galați, acordându-i-se și o independență completă, asigurată prin dărâmarea tuturor cetăților dela Dunărea de jos până la Porțile de fier și prin interzicerea de a se construi altele; nici vasele de războiu n'aveau voie să circule pe acest parcurs, ci numai cele de poliție și vamă. Regulamentele de navigație, poliție fluvială și supraveghere, elaborate de C. E. D., asistată de delegații ai țărilor riverane, se extind până la Porțile de fier. Elaborarea regulamentelor trebuia făcută de o comisiune mixtă, compusă din C. E. D. și câte un delegat al Serbiei și Bulgariei, iar executarea era sub autoritatea unei alte comisii mixte, compusă dintr'un delegat al Austro-Ungariei, ca președinte, câte unul al României, Bulgariei și Serbiei și un membru al C. E. D. desemnat prin rotație, pe termen de 6 luni. S'a mai prevăzut o serie de măsuri privitoare la regulamentul sanitar, imunitatea personalului și proprietăților C. E. D., la Inspectoratul general al navigației și căpitania portului Sulina.

România și Bulgaria au refuzat să semneze regulamentul prin care se creia comisiunea mixtă de aplicare a Regulamentelor C. E. D. până la Porțile de fier. În 1883, expirând ultimul termen acordat C. E. D., o nouă conferință a fost convocată la Londra. Austria nu voia să consimtă la prelungirea puterilor C. E. D. decât dacă și aceste 2 state adoptă regulamentul în discuție. Totuși, această conferință a prelungit puterile C. E. D. pe încă 21 ani și i-a întins jurisdicția până la Brăila. După acești 21 ani, competența C. E. D. se prelungește automat din trei în trei ani, dacă una din puterile semnatare ale tratatului nu face, cu un an înainte de expirarea perioadei triennale, propuneri de modificare ale constituirii sau puterilor C. E. D. Conferința aceasta, neadmițând decât cu voie consultativă pe delegații României, Bulgariei și Serbiei, întrucât aceste state nu erau semnatare ale tratatului dela Berlin, a determinat pe delegatul României să protesteze solemn și să declare că deciziunile luate fără participarea României vor fi socotite de ea ca neobligatorii. Pentru brațul Chilia s'a fixat un regim special: C. E. D. nu va exercita controlul acolo unde brațul aparține în întregime Rusiei sau României; acolo unde străbate ambele teritorii, i se va aplica regimul Sulinei; planurile lucrărilor ce ar întreprinde aici Rusia sau România trebuiesc supuse C. E. D., pentru

a se vedea dacă nu aduc vre-o atingere navigabilității celorlalte brațe; în caz de divergență, litigiul va fi supus direct puterilor semnatare.

Între 1883 și 1914 s'au executat la gura și în brațul Sulinei cele mai importante lucrări de ameliorare a navigației, între care marile rectificări ale canalului. Marea tăetură a fost inaugurată la 1894 de Regele Carol; a doua, la 1897, de primul ministru D. Sturdza; a treia, în 1902, de Principele Ferdinand, care a reprezentat pe suveran și în ziua de 10 Mai 1906, cu ocazia serbărilor semicentenarioi C. E. D.

Între 1911 și 1913, războiul italo-turc, ca și cele balcanice, care au dus la închiderea strâmtoarelor, au paralizat navigația și comerțul. Resursele C. E. D. au diminuat până aproape de dispariție, iar activitatea a început să slăbească mult din cauza lipsei mâinei de lucru și a situației financiare critice. A trebuit să se recurgă la împrumuturi, pe care le-au acordat România și celelalte state membre. Când România a intrat în război, delegații Austriei, Germaniei și Turciei au fost conduși la frontieră, iar personalul aparținând acestor naționalități, internat. După invadarea României, activitatea C. E. D. a încetat cu desăvârșire. Pagubele suferite în timpul războiului au fost enorme.

Prin tratatul dela București din 7 Mai 1918, prin care puterile centrale impuneau pacea României, s'a modificat și situația gurilor Dunărei în avantajul lor, înlocuind C. E. D. printr-o Comisiune a gurilor Dunărei compusă din delegați ai țărilor riverane și a celor de pe coasta occidentală a M. Negre: Germania, Austro-Ungaria, Serbia, Bulgaria, România, Turcia și eventual Rusia. Puterile acestei comisiuni erau aceleași ca ale C. E. D. Până la constituirea ei, delegații Germaniei, Austro-Ungariei, României și Turciei au luat sarcina C. E. D. căutând să redea navigației canalul și gura Sulinei. Germania căuta legătura pe apă cu Turcia și Caucazul pentru aprovizionare. Banii necesari și cărbunii au fost furnizați de Germania și Austria.

După semnarea armistițiului din 10 Noembrie 1918 de către Germania, delegații puterilor centrale părăsesc România, iar delegatul român a rămas să administreze singur afacerile curente cu ajutorul financiar al guvernului român, așteptând să se fixeze noul statut a Dunărei.

Dela 1856 până la 1914 regimul navigației pe Dunăre nu era uniform, ci era împărțit în trei secțiuni: 1. Dunărea de jos, sub competența C. E. D.; 2. Dunărea mijlocie, între Brăila și Porțile de fier, unde controlul și poliția navigației se exercitau de statele riverane; 3. Dunărea de sus, dela Porțile de fier la Ulm, unde se aplica actul de navigație din 1857.

După războiul mondial, Dunărea a fost dotată cu un regim uniform. Prin art. 331 din tratatul din Versailles, Dunărea e declarată internațională dela guri până la Ulm. Însă Comisia specială a Conferinței de pace a prevăzut un regim provizoriu până la alcătuirea statutului definitiv. Trei luni după ratificarea tratatului, o comisiune compusă din delegați ai Statelor Unite, Angliei, Franței, Italiei, Belgiei,

Greciei, României, Serbiei și Cehoslovaciei a fixat următorul regim: C. E. D. a fost restabilită, iar pentru controlul întregii rețele a fluviului internaționalizat, de unde încetează competența C. E. D. până la Ulm, a fost instituită o Comisiune internațională. Provizoriu, au fost admiși ca membri ai C. E. D. numai delegații Angliei, Franței, Italiei și României. C. I. D. se compune din câte un reprezentant al tuturor statelor riverane și câte unul al Angliei, Franței și Italiei.

O conferință compusă din reprezentanți ai Angliei, Franței, României, Jugoslaviei și Cehoslovaciei, cu vot deliberativ și ai Germaniei, Austriei, Ungariei și Bulgariei, cu vot consultativ, a fixat statutul definitiv al Dunărei, sub formă de convenție, în 44 art.

Se prevede în statut libertatea navigației și egalitatea de tratament pe tot parcursul Dunărei, între guri și Ulm, pentru toate pavilioanele. Competența C. E. D. se întinde până la Brăila, iar a C. I. D. între Brăila și Ulm. Prin decizia unanimă a celor 4 state reprezentate în C. E. D. pot fi primiți și reprezentanți ai altor state care ar avea interese economice și politice la gurile Dunărei.

Imediat după constituire, C. E. D. a început lucrările de amenajare a brațului și gurii Sulina, de reparații sau reconstrucții ale stabilementelor și lucrărilor avariate sau distruse în timpul războiului. A obținut, printr'un acord semnat la Galați în 1924, despăgubiri de războiu în sumă de 667.000 fr. aur din partea Germaniei, Austriei, Ungariei și Bulgariei, achitate până în Decembrie 1926. A primit și arhivele duse la Berlin în timpul războiului.

Primele lucrări tehnice au fost întreprinse la gura Suliei pentru prelungirea digurilor și menținerea adâncimii necesare navigațiunii. În 1924 și 1926 însă adâncimea a scăzut la 14 picioare (4,27 m.) și a fost nevoie să se utilizeze la gura Sulinei un canal provizoriu cu direcția spre N, până la terminarea lucrărilor de amenajare a canalului principal. Pentru gura Sulinei, brațul și gura Stari Stambul constituie o amenințare permanentă din cauza marelui cantități de aluviuni pe care curentul litoral le mână la gura Sulinei. Inginerii C. E. D. erau de părere să se facă la Stari Stambul un baraj, care să îndrepte curentul apelor Chiliei înspre N, însă acest baraj ar fi necesitat mari cheltuieli, care nu corespundeau avantajilor, problematice, pe lângă că ar fi periclitat și regimul Chiliei. C. E. D. a amânat pentru anul 1933 lucrările la Stari Stambul, urmând ca până atunci să se facă și studiile necesare.

II. *Partea a doua se ocupă de organizarea administrativă a C. E. D.* dela înființarea sa (1856) și până în prezent. Până la 1878, erau 7 state semnatare ale tratatului dela Paris din 1856; dela 1879 până la războiul mondial, fac parte din comisiune și un delegat al României; după războiu, numai 4 reprezentanți: al Angliei, Franței, Italiei și României și fiecare e înlocuit, în lipsă, prin câte un supleant. C. E. D. ține în fiecare an, la Galați, două sesiuni plenare: una primăvara și alta toamna. Președinția se acordă pe rând, pentru fiecare sesiune ordinară, tuturor membrilor; sesiunea extraordinară este prezidată de

președintele ultimei sesiuni ordinare. În timpul dintre sesiunile ordinare, C. E. D. este condusă de Comitetul executiv, compus din cel puțin 2 delegați sau supleanți prezenți la sediu.

Un apendice dă lista tuturor delegaților în C. E. D., dela înființarea sa până în anul 1930.

Urmează apoi o descriere amănunțită a organizării fiecăruia din cele 7 servicii ale C. E. D.: 1. Secretariatul general; 2. Comptabilitatea generală; 3. Casieria navigației; 4. Serviciul tehnic; 5. Inspectoratul navigației; 6. Căpitania portului Sulina; 7. Serviciul spitalelor. În lista șefilor acestor servicii, dela înființarea lor până în 1930, întâlnim numai 6 români: 1 Director al casei de navigației, 1 căpitan al portului Sulina și 4 medici.

Personalul C. E. D. e împărțit în 4 categorii: a) personalul tabloului normal cu 25 români din 66; b) personalul corpului de pilotaj cu 26 români din 58; c) personalul intermediar cu 29 români din 47 și d) personalul inferior cu 128 români din 188; în al doilea rând vin grecii, însă în proporție mult mai mică. Din 746 lucrători angajați în 1930, temporar, sunt 567 români.

III. Partea a treia privește finanțele C. E. D. dela 1856 până în 1930. Veniturile constau din încasările taxelor de navigație și împrumuturi. Tariful provizoriu din 25 Iulie 1860 a fost modificat de 17 ori până la 28 Octombrie 1927, pentru a-l pune în acord cu situația economică în general și cu nevoile C. E. D. pentru executarea lucrărilor. În afară de avansurile acordate de Turcia între 1856 și 1860 și de Franța, Anglia, Italia și România între 1914 și 1918, C. E. D. a fost silită deseori să recurgă la împrumuturi acordate de statele membre. Astfel de împrumuturi au fost făcute în 1860, 1861, 1862, 1865—1868, 1919, 1924, 1928, 1929—30, la care a contribuit în bună parte și România.

Moneda adoptată la început de C. E. D. a fost ducatul austriac în valoare de 12 franci, care circula pe atunci în statele dunărene. În 1869 a fost adoptat francul, echivalentul piastrului care circula în România și care a fost apoi înlocuit cu leul, echivalentul francului. După războiul mondial, din cauza fluctuațiunii francului francez, a fost adoptat francul aur (în 1926).

IV. Partea a patra relativă la lucrările executate la Dunărea de jos de C. E. D., începe printr'o descriere a Dunărei, din care trebuiesc reținute următoarele: izvoarele Dunărei în Pădurea neagră sunt Brege și Brigach, care se unesc la Donaueschingen, în Baden, la 678 m. altit. abs; de aici la vale poartă numele de Dunăre. Lungimea Dunărei e de aproape 2800 Km. dintre cari 930 km. între Turnul-Severin (34,13 m. alt. abs. la etiaj) și Sulina. Cursul Dunărei se împarte în 3: a) superior, în sus de Bratislava; b) mijlociu, între Bratislava și Porțile de fier; c) inferior, între Porțile de fier și Marea Neagră. Cursul inferior se împarte și el în două: a) Dunărea fluvială, între Porțile de fier și Brăila; b) Dunărea maritimă, între Brăila și mare; asupra acestei a doua părți se exercită competența C. E. D.

La unghiul vestic al deltei, la Ceatal Ismail, Dunărea se divide în două brațe: Chilia și Tulcea. Până la mare, brațul Chilia se bifurcă de trei ori, vărsându-se în mare prin 8 guri. Brațul Tulcea se divide și el, la Ceatal Sf. Gheorghe, în două brațe secundare: Sf. Gheorghe și Sulina. Gura Sulinei se află la egală distanță 32 km., între gura Oceacof și gura Sf. Gheorghe. În 1856, adâncimea gurii Sulinei era de 9 picioare (2,74 m.) pe când a Oceacofului și Sf. Gheorghe nu depășeau 6 picioare (1,83 m.); adâncimea medie a brațului Sulina nu era mai mare de 8 picioare (2,44 m.)

Din punct de vedere tehnic, activitatea C. E. D. s'a desfășurat la început asupra a două puncte: a) studii și lucrări pregătitoare; b) alegerea gurii și elaborarea proiectului definitiv de ameliorare. În epoca semnării tratatului dela Paris, gurile Dunărei nu erau explorate din punct de vedere științific: nu era o hartă exactă, nici ridicări de nivelment și nici date hidrografice. Imediat după instalarea C. E. D. s'au întocmit planuri amănunțite ale gurilor Sulina și Sf. Gheorghe, profiluri și sondagii, etc. S'a studiat debitul fiecărui braț, înclinarea patului fluviului, viteza curentului, nivelurile de etiaj și creșteri, progresul întăririi plajei sub-marine a deltei și cauzele complicate ale formării barelor la guri, direcția vânturilor și a curentului litoral, natura și cantitatea aluviunilor fluviale. La aceasta se adaugă observațiunile hidrografice ale căp. Spratt, ante-proiectele inginerilor austriaci Wex și Passetti pentru ameliorarea gurilor Sulina și Sf. Gheorghe, memoriile tehnice și proiectele lui Nobiling, directorul lucrărilor la Rin, din Coblenz.

În vederea lucrărilor, s'au cercetat țările vecine pentru procurarea materialului lemnos și s'au deschis cariere de piatră în județul Tulcea, iar în 1857 s'au început lucrările pentru curățirea bancului de nisip dela gura Sulinei, cu o mică dragă. Persoane streine de tehnică, sau care nu cunoșteau condițiunile locale, au răspândit șvonul prin memorii și broșuri că gurile Dunărei pot fi curățite destul de bine în scurt timp și cu cheltuială mică, ceace pare că a influențat și conferința dela Paris, care a acordat C. E. D. un termen numai de doi ani. S'a văzut însă curând că procedeul de curățire cu draga sau cu grapa târâtă pe fundul apei nu ducea la nici un rezultat: după o muncă de câteva săptămâni s'a obținut o adâncime abia de câțiva cm., iar la prima furtună canalul a fost din nou închis. Aceste fapte au determinat C. E. D. să înceapă studiile preliminare pentru lucrările definitive. S'au deschis ateliere și șantiere la Tulcea și Sulina, s'a construit linia telegrafică Sulina-Galați și Tulcea-Ismail, predate în 1858 guvernului Moldovei, s'au angajat lucrători localnici și streini, la cari s'au adăugat 100 condamnați oferiți de guvernul Munteniei. Pentru executarea lucrărilor, ca și pentru furnizarea materialelor, C. E. D. a fost nevoită să renunțe la antrepriza particulară.

În primăvara anului 1858, în urma studiilor făcute până atunci, s'a renunțat la ameliorarea brațului Chilia, măcar că are un debit mult mai mare decât celelalte două împreună, pentru că e prea bifurcat și

cu un regim prea variabil, e mai departe de Bosfor și are gura situată sub vânturile care suflă din larg.

S'a ales brațul Sulina, pentru ameliorare, fiindcă mai fusese utilizat și aici se puteau face lucrări cu mai puțină cheltuială. Cu toate că proiectele inginerilor se deosebeau în unele privințe, toți erau de acord să se prelungească gura Sulinei cu ajutorul digurilor.

Brațul Sf. Gheorghe oferia mai multe avantagii: are o adâncime superioară celei a brațului Sulina, e mai larg, lipsesc complet bancurile (bas-fonds) pe tot parcursul său și are un volum de apă mai mare; profilul transversal la bară e mai avantajos la Sulina până la adâncimea de 16 picioare (4,88 m.), de unde adâncimea crește repede la Sf. Gheorghe și gradat la Sulina, după cum se vede din următorul tablou:

Distanța	Sf. Gheorghe	Sulina
la 6.000 picioare (1828,74 m.)	20 picioare (6,09 m.)	18 picioare (5,94 m.)
" 9.000 " (2743,11 m.)	42 " (12,80 m.)	28 " (8,53 m.)
" 12.000 " (3658,48 m.)	60 " (18,29 m.)	42 " (12,80 m.)
" 15.000 " (4571,85 m.)	78 " (23,77 m.)	48 " (14,63 m.)
" 18.000 " (5486,22 m.)	100 " (30,48 m.)	60 " (18,29 m.)

Comisiunea specială întrunită în 1858 la Paris a fost de părere ca lucrările definitive, un canal cu ecluze independent de gură, să se facă la Sf. Gheorghe, ceea ce era și în programul C. E. D.; dar această lucrare, al cărei rezultat era greu de prevăzut, ar fi costat 17.500.000 franci, pe cari C. E. D. nu-i putea procura. Pe lângă aceasta, mai era teama de concurența căii ferate Cernavoda—Constanța, a companiei engleze. Provizoriu, lucrările trebuiau continuate la Sulina; însă, neajungându-se la o înțelegere asupra modului de ameliorare a brațului Sf. Gheorghe, C. E. D. a hotărât să transforme lucrările provizorii dela Sulina în lucrări permanente.

În urma lucrărilor executate la brațul Sulina, s'a ajuns la următorul profil transversal: 480 m.² în 1880; 577 m.² în 1889, iar în 1930 s'a ajuns la 786 m.². Adâncimea a crescut continuu, până ce în 1926 n'a fost niciodată inferioară lui 23¹/₂ picioare, în cea mai mare parte a fiecărui an menținându-se la 24 picioare.

Lucrările de rectificare, prin cele 10 tăeturi succesive, a scurta brațul Sulina cu 21,9 Km., suprimând 26 coturi, iar lucrările de îndiguire au influențat debitul celor trei brațe, după cum se vede:

	1856	1905	1928
Brațul Chilia	63 ⁰ / ₀	67 ⁰ / ₀	65 ⁰ / ₀
" Sulina	7 ⁰ / ₀	9 ⁰ / ₀	14 ⁰ / ₀
" Sf. Gheorghe	30 ⁰ / ₀	24 ⁰ / ₀	21 ⁰ / ₀

Debitul brațului Sulina crescând de două ori, adâncimea la gură poate fi menținută mai ușor, pe când brațul Sf. Gheorghe, reducându-se debitul, a fost împotmolit dealungul său, adâncimea din 1856 menținându-se doar la gură. Amenajarea brațului Sf. Gheorghe ar costa acum mult mai mult ca la început.

Cantitatea de nămol scos din brațul Sulina până în 1930 se cifrează la 2,039.073 m³, iar în sus de Ceatal Sf. Gheorghe 1.174.205 m³.

E foarte interesantă o diagramă cu durata înghețurilor pe Dunăre între 1836 și 1930. Din 94 ierni, 19 au fost lipsite de înghețuri (aprox. $\frac{1}{5}$), în 22 ierni înghețul a durat până la 30 zile, în 28 între 30 și 60 zile, 22 între 60 și 90 zile, iar trei peste 3 luni (101 zile în iarna 1879—1880).

Topografia țărmului deltei se schimbă neconținut, în general câștigând în suprafață în paguba mării. Înaintarea deltei nu este uniformă, ci variază după locuri; sunt și puncte unde marea înaintează prin abraziune. Schimbările în configurația țărmului deltei sunt datorite în parte debitului variabil al Dunărei, vitezei curentului (în perioada de creștere atinge 5 mile pe oră, în cea de descreștere chiar sub o milă pe oră), vânturilor dominante, furtunilor și curenților litorali.

Ridicările generale ale țărmului deltei au permis inginerului șef să întocmească un raport amănunțit asupra configurației plajei submarine, comparând mișcările diferitelor linii de fund. Înaintarea anuală a deltei, calculată în picioare, e următoarea:

Gurile	Direcțiunea	Perioade					
		1856-71	1871-83	1883-94	1894-1906	1906-23	media 1856-1923
Oceacof	Spre E	320	583	291	0	394	253
Intre Novoe Stambul și Otnojina	" E	133	375	273	208	156	210
Stari Stambul	" S E	7	167	109	208	569	200
Sulina	" E	40	113	45	62	79	65
Sf. Gheorghe (media)	" E	64	108	41	59	13	51

Cantitatea de aluviuni, în 30 ani, după ridicarea dela 1894, cărate de Dunăre e de 2.432.500.000 tone, repartizate astfel:

Brațele	Tone	Media anuală în tone
Chilia	1.686.900.000	56.230.000
Sulina	211.400.000	7.047.000
Sf Gheorghe	534.200.000	17.807.000

Între anii 1910 și 1919 a fost înregistrată o serie de creșteri excepționale, când au apărut și primele indicii de gătuire a guri Sulina. Media anuală a aluviunilor în această perioadă a fost de 103,500.000 tone, cu 41% mai ridicată decât media stabilită pentru anii 1894—1906 și mai mult decât de 5 ori cât a fost în 1921 (19,400.000 tone, din care Sulina numai cu 2,300.000 tone).

Pentru a explica înaintarea anormală la gurile Chilie, e de notat că numai în perioada 1910—1919 s'au vărsat 73,300.000 tone aluviuni prin aceste guri, în special prin Stari Stambul.

Prin dragaj s'a scos la gura Sulinei, în perioada 1894—1907,

aproape 4.000.000 m³ de m^l, din care 1.180.000 m³ între diguri. În 1918 s'au extras aproape 940.000 m³, iar în 1919 alți 870.000 m³ de material din canalul Sulinei, fără a se putea atinge adâncimea dinaintea războiului. În 1920 s'au scos 314.000 m³, iar în 1922 aproape 564.000 m³, atingându-se și adâncimea de 24 picioare.

Reținut din tabloul cantităților anuale de material extras prin dragaj dela gura Sulinei, între 1894 și 1930, totalul de 20.683.018 m³.

În apendice e arătată averea imobiliară a C. E. D. și materialul flotant.

În Galați, C. E. D. posedă 5 imobile, 56 în Sulina, 6 la Sf. Gheorghe, 3 în insula Șerpilor, 8 la Gorgova, Ceamurlia și Ceatal Sf. Gheorghe, 10 în Tulcea și 20 focuri permanente pe fluviu. Materialul flotant se compune din 24 bastimente cu vapor și 39 cu pânze sau lopiți.

V. Partea V-a cuprinde *dispozițiunile luate de C. E. D. în interesul navigației.*

În interesul C. E. D. și al navigației, delegatul Franței a cerut Turcilor în 1861 să declare Sulina port franc. Turcii au declarat Sulina port franc abia în 1870, fără să-i delimiteze raza; lucrurile au continuat astfel și după 1878, când gurile Dunărei sunt atribuite României. În 1929 s'a făcut o modificare a limitei portului franc al Sulinei, pentru ca autoritățile românești să poată lua măsuri împotriva contrabandelor care s'au înmulțit după războiu.

Urmează apoi capitole speciale, dezvoltate, privitoare la reglamentarea și poliția navigației cu toate modificările aduse dela 1856 până la 1930, serviciul de pilotaj pe Dunăre, porturile și serviciul de iluminat și balisaj.

VI. Partea VI-a privește *activitatea C. E. D. din punct de vedere social.* Deși C. E. D. n'a avut dela început un caracter permanent, totuși a căutat să acorde unele avantagii personalui său, creindu-i o situațiune cât mai apropiată de aceea a funcționarilor publici, altelei mult mai bună decât a acestora. Se acordă noilor numiți indemnizări pentru locuință, încălzit, cheltueli pentru călătorii de serviciu și concedii, îngrijiri medicale, avansuri asupra salariului și indemnizări de retragere.

Tot în acest scop s'au înființat încă din 1857 două spitale, unul la Tulcea și altul la Sulina, care, reorganizate treptat, au ajuns să fie dintre cele mai bine înzestrate și cu un personal medical select.

S'au acordat apoi diferite ajutoare școalelor și bisericilor din Sulina, precum și bisericilor catolice din Galați și Tulcea.

VII. Partea VII-a tratează *raporturile serviciului sanitar al gurilor Dunărei cu C. E. D.,* iar

VIII. Partea VIII-a rezultatele *operei indeplinite de C. E. D. la gurile Dunărei, ca: diminuarea cheltuelilor suportate de comerț și navigație după lucrările C. E. D. și dezvoltarea comerțului și navigației dela 1856 la 1930.*

Urmează apoi o serie de 16 documente — tratate și convenții, —

privitoare la organizarea și funcționarea C. E. D., iar un appendice arată toate publicațiunile C. E. D., pe care, din lipsă de spațiu, nu le putem menționa.

Din cele 36 anexe — planuri, tabele și diagrame — se poate vedea întreaga activitate a C. E. D. Veniturile C. E. D., dela 1856 până la 1930, provenite din taxele de navigație, sunt de 148,633.349,50 fr. aur, din alte încasări 4,348.497.96 fr. aur și din dobânzi 2,453.868,25 fr. — total 155,435.715.71 fr. aur.

Din tabloul bastimentelor ieșite pe Dunăre între 1847 și 1930 se vede că media anuală a lor a scăzut dela 1640 la 749 (851 în 1930), pe când tonajul anual a crescut dela 277.741,75 tone la 1,477.853,20 tone, iar tonajul mijlociu al vaselor a crescut dela 169 tone la 1969 tone; tonajul celui mai mare vas, între anii 1860—1865 a fost de 1.108 tone, iar între anii 1926—1930 a fost de 6.370 tone. Între 1847—1850 numărul vaselor cu pânze era de 6.413 (97,77 %) cu un tonaj de 1,061.005 tone (95,50 %), iar al vaselor cu vapori era de 146 (2,23 %) cu un tonaj de 49.962 (4,50 %); între 1926—1930 numărul vaselor cu pânză a fost abia 10 (0,27 %) cu un tonaj de 1009 tone (0,01 %), pe când al celor cu vapori a atins cifra de 3.733 (99,73 %) cu un tonaj de 7,388.257 tone (99,99 %).

Încărcările în portul Sulina au diminuat dela 1.403 vase (10,97 %) cu un tonaj de 478.379 tone (29,2 %) cât a fost între 1861—1865, la 162 vase (4,55 %) cu un tonaj de 381.408 tone (5,46 %) între 1926—1930, în raport cu numărul și tonajul vaselor încărcate în porturile interioare ale Dunărei.

Mărfurile ieșite pe gura Sulinei între 1868—1870 au atins cifra de 2,718.509 tone cereale (97,56 %), 41.585 tone lemne (1,49 %) și 26.284 tone diverse (0,95 %), iar între 1926—1930 s'a ajuns la 8,336.711 tone (72,84 %) cereale, 2,776,612 tone (24,26 %) lemne și 332.531 tone (2,90 %) diverse.

Diagramele și tabelele explicative sunt de un deosebit interes pentru cercetările privitoare la dezvoltarea economică a României, dela unirea Principatelor până în prezent. Volumul acestor jubilar, care cuprinde în bună parte istoria noastră economică și uneori politică din ultimii 80 ani, poate fi primit și utilizat de cercetători cu deplină încredere; iar C. E. D. poate să se mândrească și cu această operă în care a pus atâta muncă îngrijită și spirit sănătos.

Dan Iliescu.

* * *

Adrienne Burada : *Le limon du lac Tékir-Ghiol* (Annales Scientifiques de l'Université de Jassy, tome XV, 1928, p. 129—130). Este o încercare de refacere a analizei nămolului lacului, făcută de D^l Georgescu prin 1910, în scopul de a vedea dacă compoziția lui variază cu timpul și condițiunile în care au fost luate probele și a constatat că, în adevăr, compoziția nămolului variază în limite destul de largi, dar ea rămâne aproape aceeași în ce privește raporturile dintre componenții săi. D^l Georgescu a găsit acidul carbonic liber și combinat în părțile solubile în apă

în timp ce autoarea găsește cea mai mare cantitate în părțile insolubile ; mai găsește sulf în stare de libertate, pe când D-1 Georgescu nu l-a găsit ; a mai aflat *sulfuri* metalice în cea mai mare cantitate și numai urme de acid sulfhidric, ceea ce înseamnă că nămolul din care a luat probele se găsea într'un alt grad de transformare.

Rezultatele obținute sunt următoarele :

1000 gr. de nămol umed conțin :

apă și substanțe volatile = 363,65 gr.
substanțe fixe = 636,34 gr.

Din acestea :

substanțe solubile în apă = 44,29 gr.
substanțe insolubile = 592,04 gr.

	Substanțe solubile	Substanțe insolubile	Total
Si O ₂	0,0905	380,4596	380,5501
SO ₄	4,0214	0,9563	4,9777
Ca	0,1647	15,0715	15,2362
Mg	1,2840	8,0739	9,3579
Na	13,3175	0,8457	14,1632
K	0,5105	2,7856	3,2961
Cl	21,7360	—	21,7360
CO ₂	0,5671	12,0770	12,6441
S din sulfuri	—	1,2632	1,2632
S liber	—	11,2557	11,2557
Fe	urme	22,2316	22,2316
Al	urme	29,3033	29,3033
P ₂ O ₅	urme	1,5444	1,5444
NH ₃	—	—	0,0236
Substanțe umede	—	—	6,2848
Substanțe ceroidale și rășinoase în cantitate foarte mică	—	—	—
Azot din substanțe organice, azotați și azoțiți	—	—	1,5928
Carbon în substanțe organice	—	—	16,6849

Reacțiunea nămolului este alcalină.

* * *

Dan Iliescu

Nicolas L. Cosmovici: *Le pH de l'eau de la Mer Noire par comparaison au pH du lac salé de Tékir-Ghiol* (Annales Scientifiques de l'Université de Jassy, tome XV, 1928, p. 131—132). În Iulie 1928, autorul a întreprins un studiu colorimetric a lui pH din apa Mării Negre, comparativ cu al apei sărate din lacul Tekir Ghiol. Analiza chimică a nămolului, făcută de D-nii Popovici, Saligny și Georgescu, a găsit reacțiunea alcalină. Încălzit, el degajează vapori cu reacțiune alcalină ; densitatea mijlocie a apei lacului este de 1,060 la 23°. În toate determinările lui pH, a ținut seama de temperatura apei și a atmosferei, de direcția vântului și de locul explorat întrebuițând un indicator Thymol sulfonephthalein cu o scară colorimetrică din 0,2 în 0,2.

Pentru Marea Neagră, a constatat că valoarea lui pH a variat între 8,3 și 8,5. Temperatura apei, vânturile slabe sau puternice, calde ori reci, precum și fundul

nisipos sau pietros nu influențează valoarea lui pH. Valurile însă îl măresc puțin iar factorii biologici, în deosebi algele, sunt o condițiune de creștere a lui pH: după două zile de furtună, el a fost ridicat dela 8,3—8,4, la 8,5, ceea ce concordă cu rezultatele lui Moore, Edie și Whitley.

În ce privește lacul Tekir Ghiol, rezultatele au fost surprinzătoare: valoarea lui pH rămâne o constantă, oricare ar fi condițiunile atmosferice ori temperatura apei. În locuri bogate în alge sau în plancton în care abundă Phillopode (*Artemia salina*), s'a găsit același pH de 8,6. Deci lacul are un pH mai ridicat decât apa mării și care e în același timp o constantă. Din cele ce se știau până acum, ar fi trebuit ca lacul să aibă un pH mai scăzut, iar nu mai ridicat decât al mării și autorul crede că această constantă este, probabil, consecința reacțiunilor chimice continui, care prezidează la formarea nămolului.

* * *

Dan Iliescu

C. Chirica: *Note sur les Mysidés que l'on trouve dans les lacs d'eau douce, dans les eaux du Danube, ainsi que dans les lacs saumâtres et salés du bassin de la Mer Noire, en Roumanie* (Ann. scient. de l'Univ. de Jassy, VIII, 1914, p. 295—300).

Autorul, după cercetări migăloase, a stabilit prezența Mysidelor în diferite puncte ale basinelui Duuărei de jos și al Mării Negre, după cum se vede din tabloul de mai jos, reproduș în întregime.

Mysidés vivant dans les lacs d'eau douce, dans le Danube, ou dans les lacs saumâtres et salés du bassin de la Mer Noire, en Roumanie. Espèces :	Eaux douces					L'embour- chure St. Georges	Lacs saumâtres et salés			
	lacs		Danube							
	Badalan	Krapina	Mahmudia	Filipoiu	Malin			Oltenitza		
1. <i>Limnomysis Benedeni</i> , Czern.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2. <i>Potamomysis</i> , Czern. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3. <i>Diamysis</i> , Czern. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. <i>Podopsis (Parapodopsis) cornuta</i> , Czern. var. major.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5. <i>Katamysis</i> , Sars. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6. <i>Mesomysis Krojeri</i> , f. <i>Berezanica</i> , Czern.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7. <i>Mesomysis intermedia</i> , Czern.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
8. <i>Mesomysis</i> , Czern. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9. <i>Paramysis</i> , Czern. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
10. <i>Metamysis</i> , Sars. sp. ?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Forma no. 4 trăiește în bande foarte numeroase, mai ales în largul zonei litorale, pe când toate celelalte se găsesc printre plantele erbacee, acoperite de apa limpede și liniștită a cărei adâncime variază între 0,70 și 2 m și numai foarte rar în locurile lipsite de ierburi. Totuși, la Mahmudia, în locuri unde nu există ierburi, a găsit un mare număr de exemplare din formele no. 1 și no. 2. Forma no. 1 a fost găsită atât în ape dulci, cât și în cele salmastre. Formele no. 2, no. 5 și no. 8

sunt mai rare, iar cele dela no. 7, no. 9 și no. 10 sunt și mai rare. Aceste Myside aparțin genurilor și speciilor pontice, caspice și mediteranee, confirmând astfel interpretarea profesorului Sars cu privire la origina Mysidelor Mării Caspice (Crustacea Caspia, part. I, Mysidae, *Mél. Biol.*, t. XIII, 1893, p. 416—418), după care o parte a faunei acesteia „este de un caracter mai meridional și ar fi putut imigra într-o epocă mult mai îndepărtată din Marea Neagră și din Marea Mediterană; se presupune că în acest timp exista o comunicare directă”.

Forma no. 4 este pontică și se găsește și în limanul Berezansky. Genul *Mesomysis* cuprinde specii ponto-caspice, care locuiesc exclusiv unul din basinurile acestor mări. Forma no. 7 n'a fost semnalată până în prezent (în 1914) în lacurile salmastre și nici în apele dulci ale vreunui fluviu, pe când forma no. 6 a fost găsită în limanul Berezansky.

Genurile *Diamysis* (mediteranean), *Katamysis*, *Metamysis* și *Paramysis* (caspice) sunt reprezentate deopotrivă în basinul Mării Negre; primul gen se întâlnește în lacul subsalin El Bahiră, lângă Tunis, unde e cunoscut sub unica sa specie — *Diamysis (Mysis) bahirensis* Sars —, pe când celelalte genuri nu se întâlnesc nici în lacuri cu apă dulce și nici în apele amestecate dela gurile fluviilor.

Prezența Mysidelor în lacurile românești se explică prin emigrarea directă spre lacurile salmastre care comunică cu marea, sau prin cursul Dunărei și revărsările sale spre lacurile cu apă dulce cu care este în legătură. După cum însuși autorul recunoaște, în apele propriu zise ale Mării Negre nu se întâlnesc decât formele no. 4 și no. 7, ceea ce ridică o obiecțiune serioasă în privința emigrării directe a celorlalte forme, dinspre Caspica și Mediterana. Această obiecțiune a fost formulată și cu privire la unele specii din limanul Berezansky, studiate de Czerniavsky („Monographia Mysidarum inprimis Imperii Rossici”. Fasc. I, 1882, p. 124—129). Dr. Chirica crede însă că această obiecțiune poate fi înlăturată: admitând că emigrarea s'ar fi produs chiar în zilele noastre, adaptarea formelor care trăiesc în apele dulci, ca și cele din apele salmastre, se operează cu cea mai mare facilitate, ele reproducându-se pretutindeni fără cel mai mic obstacol.

Dan Iliescu.

* * *

Dr. C. N. Ionesco: *La grotte de Caracicola* (près de Mangalia—Dobrogea); *Annales scientifiques de l'Université de Jassy*, tome XIII, 1926, p. 474—478. Din punct de vedere al distribuției geografice, grottele din Dobrogea se pot împărți în două grupe:

1. Grupa din Dobrogea nordică și centrală — în regiunea Babadagului și Megidiei —, săpate în calcar mezozoic și
2. Grupa din Dobrogea meridională — regiunea Mangaliei și Balcului —, săpate în calcare sarmatice.

Grota dela Caracicola (azi satul se numește *Limanul* și acest nume îl vom păstra în această dare de seamă) a fost vizitată de autor în August 1916, cu care ocaziune a întocmit și un plan care însoțește articolul. Ea este situată la 5 km. de Mangalia, lângă lac și cu deschiderea spre Vest. Intrarea este relativ mică și duce în interior la un sistem complicat de culoare și bolți, comunicând între ele și având împreună aspectul unui labirint în care cineva se poate răzici ușor, dacă nu întrebuințează firul Arianei.

Pentru ușurința descrierii, interiorul grotii dela Limanul se poate împărți în 3:

1. *Un culoar median*, începând dela intrare și continuând spre E, până la extremitate. Intrarea e strâmtă și mărunță pe o lungime de aproape 10 m., după care începe a se lărgi (4—5 m.) și a se înălța (cca 2 m.), păstrând aceste dimensiuni pe o distanță de 40 m., de unde apoi continuă ca o linie frântă, lungă de 30 m. și, în sfârșit, după alți 60 m. se termină sub o boltă înaltă al cărei sol este acoperit de un strat gros de excremente ale liliecilor cari furnică în interiorul grotii.

2. *Sistemul galeriilor din jumătatea nordică a grotii*. Din coridorul median se desfac spre N. trei galerii legate între ele, fiecare având lungimea de 15—20 m., lărgimea peste 4 m. și înălțimea 2 m. Din a treia galerie (numărând dela intrare) se desface o serie de galerii secundare, orientate în așa chip că formează o figură poligonală. Din colțul nord-vestic al poligonului se desprinde spre V. o galerie strâmtă care comunică în această direcțiune cu o boltă înaltă; aceasta, la rândul ei, comunică cu exteriorul — în malul lacului Mangalia — prin niște deschizături mici. Cam dela mijlocul laturei estice a poligonului, încep alte galerii întortochiate în direcțiunea nordică, dând naștere, pe ambele laturi, la numeroase galerii colaterale și care se sfârșesc toate, după vreo 120 m. în gură de sac. Unele galerii formează bolte, în pereții cărora sunt săpate culcușuri și fride. După spusele locuitorilor din partea locului, bolțile ar fi servit creștinilor drept capele ori sanctuare, iar fridele ca Mese sfinte în timpul năvălirilor barbarilor.

3. *Sistemul galeriilor din jumătatea sudică a grotii*. Aici, galeriile sunt mai înalte (3 m.) și mai largi (5—6 m.). Sunt trei galerii paralele cu culoarul median și orientate V.-E. Prima are o lungime de aproape 150 m. și este legată cu culoarul median prin patru tuneluri laterale, lungi de câte 15—20 m.; a doua galerie, mai scurtă, comunică cu prima tot prin patru tuneluri; din a treia — și ea mai scurtă și legată cu a doua prin două tuneluri — se desprind altele spre E, și S.-E., dar care nu pot fi explorate din cauza surpărilor. Prima și a doua galerie sunt cele mai spațioase; a treia prezintă bolți, care adăpostesc numeroși lilieci și mari depozite de excremente ale acestora.

Condițiuni geofizice și binomice. Grotă e săpată în calcar sarmatic și complet lipsită de stalactite și stalagmite. Pereții prezintă numai concrețiuni și sunt umezi, dar apa lipsește. Calcarul este moale și friabil, surpându-se și astupând galeriile cele mai îndepărtate. Galerile din Nord, care comunică cu exteriorul, permit un fel de ventilație. Solul e format din bucăți de calcar amestecate cu resturi organice și excremente de lilieci.

Temperatura (max./min.: 15° C.) și umiditatea (85%) sunt superioare peșterilor din Carpații meridionali.

Din cauza condițiunilor nefavorabile, fauna cavernicolă este slab reprezentată. Se găsesc unele *Coleoptere* (*Carabide* și *Staphilinide*), *Diptere*, un *Microlepidopter*, *Araneide*, *Miriapode* și câteva *Collebole*, toate în locurile în care se află excrementele liliecilor.

* * *

Dan Iliescu

Hélène Petresco: Données analytiques sur la composition de l'eau de certains limans littoraux de Roumanie en rapport avec celle de la Mer Noire (*Annales scientifiques de l'Université de Jassy*, tome XIII, 1924, p. 233—240). Acest studiu este reproduș în întregime, însă ne-am luat permisiunea de a aranja toate datele în tabloul comparativ alăturat, reducând astfel și spațiul la minimum. Dan Iliescu.

Elementele	Marca Neagră				Lacul Tekir Ghiol		Lacul Mangalia	
	la Aḡigea		la Jibreni		gr. sp. 15° C = 1,0764		gr. sp. 15° C = 1,0030	
	gr. sp. 15° C = 1,0124		gr. sp. 15° C = 1,0183					
Grame :	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru
Siliciu	0,00912	0,00022	0,0767	0,0780	0,01976	0,02122	0,0152	0,01523
Aluminiu și fer .	—	—	0,0157	0,0160	0,00325	0,00360	0,0036	0,00361
Calciu	0,2234	0,225	0,3150	0,3200	0,2972	0,3193	0,0703	0,0704
Magneziu	0,5953	0,6016	1,0734	1,0829	3,9716	4,2670	0,1446	0,1448
Clor	9,1565	9,2519	15,0141	15,2588	53,5552	57,5397	1,7871	1,7892
Acid sulfuric . . .	1,2381	1,2509	2,0810	2,1149	9,6313	10,3523	0,2512	0,2514
Potasiu	0,1854	0,1873	0,1718	0,1746	1,2040	1,2935	0,01651	0,01652
Sodiu	5,0541	5,1067	8,2909	8,4260	30,8080	33,1001	1,0734	1,0746
Total	16,46192	16,62452	27,0386	27,4712	99,49041	106,89672	3,36191	3,36575
Electronegative :								
Siliciu	0,0119		0,1005		0,0259		0,0195	
Clor	12,9110		21,1705		75,5150		2,5199	
Acid sulfuric . . .	1,2889		2,1663		10,0260		0,2615	
Total	14,2118		23,4373		85,5669		2,8009	
Electropozitive :								
Calciu	0,5576		0,7863		0,7418		0,1755	
Magneziu	2,4477		4,4136		16,3300		0,5945	
Potasiu	0,2370		0,2197		1,5395		0,0211	
Sodiu	10,9978		18,0237		66,9700		2,3335	
Total	14,2401		23,4433		85,5813		3,1246	

Elementele	Lacul Tașaul		Lacul Sasic		Lacul Ialpug		Lacul Brateș	
	gr. sp. 15° C = 1,017		gr. sp. 15° C = 1,0213		gr. sp. 15° C = 1,0008		gr. sp. 15° C = 1,0004	
	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru	la 1000 gr	la litru
Siliciu	0,0089	0,0090	0,1120	0,1140	0,02804	0,0280	0,0156	0,0156
Aluminiu și fer .	0,0049	0,0050	0,0255	0,0260	0,0036	0,0036	0,0036	0,0036
Calciu	0,3122	0,3168	0,3321	0,3400	0,2328	0,2323	0,0438	0,0437
Magneziu	0,5998	0,6087	1,1068	1,1358	0,1348	0,1347	0,01294	0,01291
Clor	10,5689	10,7244	15,6234	15,9281	0,5043	0,5037	0,00887	0,00885
Acid sulfuric . . .	1,7169	1,7422	2,1276	2,1692	0,0957	0,0956	0,03837	0,0383
Potasiu	1,1268	1,1286	0,1740	0,1773	—	—	—	—
Sodiu	6,4612	6,5560	8,6472	8,8158	—	—	—	—
Reziduri fixe . . .	—	—	—	—	1,5646	1,5628	0,2388	0,2384
Total	19,7096	20,0907	28,1486	28,7062	2,56384	2,5607	0,36198	0,36136
Electronegative :								
Siliciu	0,0116		0,14940					
Clor	14,9025		22,02965					
Acid sulfuric . . .	1,7863		2,21485					
Total	16,7004		24,3939					
Electropozitive :								
Calciu	0,7792		0,8290					
Magneziu	2,4664		4,5510					
Potasiu	0,1621		0,2225					
Sodiu	14,0461		18,7978					
Total	17,4539		24,4003					

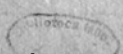
Del I. Popescu-Spineni, profesor la Universitatea din Iași, emite, într-o conferință ținută la cazinoul Constanța la 19 August 1932, următoarea opinie cu privire la sarcofagul descoperit în această localitate și pe care o redăm după rezumatul ce D-sa ne-a cedat :

„Simbolurile vădesc ocupațiunea unui mare negustor de vite. Primele două semne din cele șapte ne dau cheia deslegării enigmei. Într'adevăr, balanța cu două talere semnifică importanta operație juridică cunoscută în Dreptul Romanilor sub numele de *mancipatio* ; iar capul de bou, așezat între cele două talere, semnifică obiectul acestei celebre operații juridice.

Dreptul roman cunoștea numai trei procedee juridice pentru transmiterea proprietății. Două erau formaliste, unul neformalist. Procedeele formaliste erau singurele valabile atunci când era vorba de înstrăinarea unor lucruri productive, pe care Romanii le considerau ca temeliea unei gospodării. Aceste lucruri erau : Pământul italic cu *ius italicum*, clădirile, sclavii și vitele de muncă (boii, caii, asinii și cățarii). Pentru înstrăinarea acestor lucruri productive existau procedeele formaliste numite în *iure cessio* și *mancipatio*. Dintre acestea, cea mai uzitată era *mancipatio*, deoarece nu cerea prezența Pretorului Urban din Roma, cum era la *iure cessio*, asupra căruia nu e locul să stăruim. Mancipatia este o formă străveche, după unii romaniști anterioră chiar fundării Romei. La această operație formalistă participau cel puțin opt cetățeni romani și anume : vânzătorul, cumpărătorul, cel puțin cinci martori și o persoană numită *libripens*, care ținea de ureche o balanță cu două talere. Vânzătorul nu rostea nici un cuvânt, dar prezența lui și gestul primirii bănușului de aramă arăta că el a fost satisfăcut în ceea ce privește prețul obiectului înstrăinat, să zicem, de exemplu, prețul bouului. Cumpărătorul însă, cu mâna pusă pe bou, rostea solemn aceste cuvinte : „Declar că acest bou este al meu pe baza dreptului Quirișilor și să-mi fie mie cumpărat cu acest as și cu balanța de aramă”.

După această declarație solemnă, cumpărătorul făcea două gesturi : lovia balanța cu un bănuș de aramă numit *aes*, de unde numele complet al operațiunii juridice, vânzare *per aes et libram* și îl întindea vânzătorului în chip de preț *loco pretii* — cum ne spune jurisconsultul roman Gaius în *Instituțiile* sale. În clipa când vânzătorul primia bănușul, proprietatea bouului trecea dela capul lui la capul cumpărătorului. Iată, pe scurt, semnificația primelor două semne de pe sarcofag. Celelalte cinci semne sunt mai puțin misterioase. Clopotul, biciul și chiar celeștele și lancea sunt unelte pentru paza și pentru prinderea boilor. În ceea ce privește securea, aceasta a servit la uciderea bouului în chip ritual (lovit drept în creștet), o parte oferindu-se zeului. Această ucidere rituală ne-ar putea indica aproximativ epoca sculptării sarcofagului, care nu poate fi datat — crede conferențiarul — între 300—600 după Hristos.

Într'adevăr, sarcofagul datează din primele trei secole ale erei creștine, probabil din sec. II, când mancipatia era obișnuită și în Transilvania, cum o dovedesc *tablele cerate* descoperite în Munții Apuseni. Căci comerțul de vite a început să decadă la apariția creștinilor cari, cu toată deslegarea dată de priceputul și marele Apostol Pavel, au refuzat cu îndărătnicie nu numai să jertfiască zeilor vite, lucru dela sine înțeles, dar chiar să mănânce carne de vită ucisă ritual. Dovadă despre aceasta este celebra scrisoare a lui Pliniu către Traian din anul 112, expediată din Bitinia, provincie așezată pe ambele maluri ale Bosforului și în sudul Mării Negre. El scrie împăratului că, din cauza creștinilor, templele sunt părăsite, jertfele au încetat

și vitele de sacrificiu nu găsesc cumpărători. Tot în acea scrisoare găsim că pe malurile Bosforului existau creștini depe la anul 90 după Hristos. Pe baza acestei scrisori putem afirma că cel mai târziu în secolul II creștinismul era bine cunoscut în Tomi, unde nu este exagerat să se spună că sămânța creștinismului a fost aruncată a doua zi dela aflarea ei pe țărmurile Bosforului. În consecință, credem că secolul II este ultimul secol în care se mai putea face comerț cu vite tăiate după prescripțiile păgâne. După epoca Severilor, creștinii erau prea numeroși la gurile Dunărei, dovadă scrierile lui Tertulian, contemporanul Severilor, în care se spune că ajunsese creștinismul și la Daci și Geți, pentru ca negustoria de vite să permită cuiva un sarcofag de valoarea celui descoperit. Căci locuitorii depe malurile Bosforului erau tot Traci ca și Geții cei nemuritori dela Tomi, cari au îmbrățișat creștinismul îndată ce acesta a ajuns la Bizanț. Lipsit de piața de desfacere din sud-vestul Mării Negre, unde Tracii primiseră cu entuziasm, începând din epoca evanghelizării, creștinismul, comerțul de vite trebuia fatal să scadă. Iată de ce credem că sarcofagul datat situat între August și Severi, cu probabilitate la începutul secolului II, când Dobrogea a fost împodobită și cu mărețul *Tropaeum* dela Adam-Clisi*.

* * *

Tot în legătură cu sarcofagul dela Constanța și cu simbolurile sale, d-l prof. Silvio Ferri dela Universitatea din Bologna (Italia), emite următoarea părere:

„Asemenea simboluri se găsesc pe multe reliefuri și au, sau o semnificare comercială, în sensul că privesc profesiunea defunctului, sau un sens religios (așa ceva ca în ritualul Flaminilor), pe care nu-l cunoaștem deocamdată. Trebuie să ne gândim că sarcofagul a fost adus din Asia Mică, ca să excludem a priori fanteziile d-lui Grigoraș*.

* * *

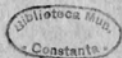
Carol Blum: *Sarcofagul roman cu simbolurile justiției penale* (cu o prefață a P. S. S. Gherontie, Episcop al Tomisului și Durostorum); III + 36 p. în 8°; Edit. tip. „Dacia”, 1933, Constanța. D-l Blum se străduiește, ca atâția înaintea d-sale, să pună la punct chestiunea sarcofagului cu simboluri (poate și „ale justiției penale”) din Constanța și are iluzia că este cel mai norocos. Din capul locului trebuie să recunoaștem, chiar fără voia autorului, că n'a adus nimic nou și de seamă: interpretarea simbolurilor, în sensul că avem de a face cu un magistrat roman, și că acesta nu poate fi altul decât Ovidius, era deja cunoscută la apariția broșurii d-lui B. Cu un meșteșug propriu, s'ar putea spune simplist, a selecționat și utilizat în așa fel materialul informativ, încât acesta trebuia să ducă la concluziuni stabilite a priori. Deoarece nu intrăm în discuția pe deantregul a lucrării, desprindem câteva exemple, la întâmplare, pentru a ilustra procedeul logic al autorului: Ovidius era prieten intim al lui Pompeius, care avea domenii și în insula Thasos; deci Pompeius i-a dăruit acest sarcofag și anume confecționat din marmoră de Thasos (pur și simplu, nu?). Altul: Pompeius n'a avut curajul să strecoare în Italia cenușa sau osemintele lui Ovidius, dar a îndrăznit să-i plătească un asemenea monument — unul din cele mai mari din câte se cunosc — și să-l așeze în văzul tuturor. Sau: fiindcă Pompeius era cel mai bogat între Romani, trebuia să facă acest gest în memoria prietenului său, Ovidius. Cu asemenea argumente, cetitorul e îndemnat stăruitor să creadă că sarcofagul este al lui Ovidius, că e lucrat din marmoră de Thasos, că e dăruit de Pompeius și că simbolurile sunt o dovadă în plus că el a adăpostit corpul

* „Analele Dobrogei”, XIII—XIV.

nefericitului exilat. Asemenea speculațiuni nu mulțumesc spiritele obișnuite cu o disciplină științifică severă, și care au precădere să se pronunțe în cele din urmă într'un sens și anume într'acela către care conduc dovezi irefutabile; până atunci însă, pe curând sau mai târziu, lucrurile trebuiesc privite cu obiectivitatea și seriozitatea ce se cuvine. Nu credem să fie cineva între Români — mai ales dobrogeni — care să nu fie gelos de certitudinea că acest splendid sarcofag a aparținut în adevăr marelui Ovidius. Dar dovezile, câte s'au produs până acum, nu sunt în stare să risipească îndoiala că s'ar putea să nu avem de a face cu sarcofagul lui. Pentru aceasta e bine să nu forțăm și să nu precipităm lucrurile, fiindcă s'ar putea să comitem un sacrilegiu față de memoria ilustrului dispărut. Adevărul trebuie să iasă la iveală, fie pe porțile ce i s'au deschis până acum, fie pe alta pe lângă care s'a trecut.

Acum, să ne oprim puțin asupra unui alt fapt, care iese din comun, în cazurile lucrărilor pur științifice, cum autorul a voit să ne-o prezinte pe a d-sale. Pentru a da mai multă autoritate științifică opiniunilor sale și a le impune, la urma urmelor vrând-nevrând, a recurs la un procedeu (ca să nu-i zicem truc), iarăși propriu: a crezut nimerit d-sa, d-l Blum, drept credinciosul creștin, să ceară și a obținut autorizția P. S. Episcop Gherontie, ca o scrisoare particulară, pe care P. S. S. i-a trimis-o cu peste patru ani mai înainte, să fie publicată ca prefață (pe copertă; în text este „în loc de prefață”) și care, drept vorbind, nu se referă cătuși de puțin la lucrarea ce însoțește. Fără să cunoască lucrarea, care apare abia după patru ani, P. S. S. afirmă că are convingerea că Ovidius este înhumat pe teritoriul cetății Tomis. Restul scrisorii nu interesează absolut cu nimic nici lucrarea și nici pe cetitori. Autorului îi trebuia însă o prefață care să impună prin prestigiul persoanei care o semnează; aceasta face vâlvă, succesul e asigurat (măcar cel de librărie). Și tot în acest scop, a crezut că e bine să măgulească, chiar în text, pe unii dintre reprezentanții științei noastre: dacă aceștia nu-i vor aprecia în mod elogios opera, cel puțin s'o lase în pace....

O lucrare cu pretenție, când se prezintă sub asemenea auspicii inspiră de la început o totală neîncredere; și anevoie se mai reabilitează.

MULȚUMIRI

Aducem viile noastre mulțumiri d-lui Primar al Municipiului Constanța, **Gh. Popescu**, prin bunăvoința și ajutorul căruia s'a putut da la tipar acest volum, pentru care Primăria Constanței a acordat o subvenție de **30.000 Lei**.

ADMINISTRAȚIA.

